

Hechos de los Apóstoles

Espíritu Santore mijare yíña'ajããrãñu, Jesúre ãrĩka
¹⁻² ¿Yaje mime Teófilo? Bikija pãpera miro'si yipũataũ'murape. Jesúre imaroyirapaka, supabatirã kiwãrõroyirapakakaka sapi mire yibojaþũarape. Ritaja mire yibojaikareka mabo'ikakurirã Tuparãte kire e'emiaekarõ'õjĩrã miro'si yo'otiyirape. Mabo'ikakurirã Tuparãte kire e'emierã baaeka ruþu kirika bojariroka bojarimaja kiwã'maekarãka kimaeka. Espiritu Santore kire jeyobamaka kiyapaeka upakaja nabaarũkiakaka nare kibojaeka. ³ Reyariþotojo õñia kijariþe'rika be'erõ'õ ĩ'rãkurimarĩa kimajaroka bojataþarũkirãte kipemakotowiroyika. Ĩ'þarã þo'imajarakarĩmi i'supaka nare baabaraka Jesúre imaeka. “I'kitakijioka kime”, nañaokaro'si supa kibaaroyika. Supa baabaraka “Ikupaka yire yi'yurãte jã'mebaraka Tuparãte nare imaruþutarãñu mae”, ãþaraka nare kiwãrõrijarika.

⁴ Ĩ'rãkuri naka rẽritirã ba'abaraka kimaeka þoto, ikupaka Jesúre nare bojareka're:

—Jerusalénrãja mija imabe ruþu. Maþaki Tuparãte mijare bojaeka upakaja Espiritu Santore mijare kipũatarãñu. Supa imarĩ õ'õrãja kire mija ta'abe. Kopakaja mijare yibojaroyirapaka ã'mitiroyiraparã mija ime. ⁵ Mamarĩ þuri okoaþi takaja ruþuko'a þo'imajare Juanre jũjeka. Maekaka þuri no'ojĩrãmarĩaja Espiritu Santore Tuparãte mijare ña'ajããrãñu kiyapaika upakaja mija imawãrũokaro'si,— kika wãrũekarãte kẽrĩka.

Mabo'ikakurirã Jesúre a'rika

⁶ Ī'rārīmi ate Jesúka rērītirā ikupaka kire narīka:

—Yija ĩpamaki, “Maekaka p̄uri Romatatarāte p̄oatatarā Israel ka'iakarāre yijā'merāñu Tuparāte p̄ūataekaki imarī”, ¿yaje meñu je'e?— kire narīka.

⁷ Supa napakā'ā ikupaka nare kērīka:

—Marākā'ā baatirā mija ōrīrūkimarīa sime. Maṗaki Tuparā ĩ'rīkaja sōñuka. ⁸ I'supaka simako'omakaja Espiritu Santore mijare ña'rījāirāka p̄oto, okajājia mija jarirāñu. I'supaka jariwa'ri aṗea wejearā a'ritirā, yika imaekarā imarī, yimajaroka nare mija bojarāñu. Jerusalénrā, Judeaka'iarā, Samariaka'iarā, supabatarā ritatojo wejearekaoka, yimajaroka mija bojarijarirāñu,— nare kērīka.

⁹ I'supaka nare kērīka be'erō'ō, kire nayoiyukā'āja, mabo'ikakurirā ke'rika. Oko ūmakakarā keyawa'rika p̄oto kopakaja kiōiberika. ¹⁰ Ke'pakā'ā wejeṗemarāja nañakoarika. I'supaka nimekā'āja ikuparō'ōpiji ĩ'parā ángelrāka boia jariooka jāāekarā napō'irā p̄emakotowirirīkaekarā. ¹¹ Topi ikupaka nare narīka:

—Galileakarā, wejeṗemarāja mija ñakoaria'si mae. Mijaka imaroyirapaki mabo'ikakurirā Tuparāte kire e'emiamaka mija ĩaikijioka topi mija p̄ō'irā etarāki ate ke'yu upakajaoka,— nare narīka.

Judaswāsa ō'torā Matiare ne'eka

¹² Olivos wāmeika pusiarā nimaeka ap̄ostolrāka. I'sia be'erō'ō Jerusalénrā nape'rika mae, nimaekarō'ōpi koyikuriji simaeka simamaka. ¹³ Wejearā eyatirā wi'iarā neyaeka. Īmika wi'iareka mirīwa'ritirā, kurarakarā ĩ'rākō'rīmatorāja neyaeka. Ikuṗati nimaeka torā eyaekarā: Pedro, Juan, Santiago, Andrés, Felipe, Tomás, Bartolomé, Mateo, Alfeo maki Santiago. Supabatarā aṗerā imaekarā Simón Celote, supabatarā Santiago maki Judas. ¹⁴ Jesús be'erō'ōkarā, kīpako María, supabatarā

aperã rômijãpitiyika ï'rãkô'rîmatorãja narẽrîroyika ï'rîka
 upakaja pupajoawa'ri Tuparãka jairã.

¹⁵ I'supaka nabaaroyika poto Jesúre ã'mitiripëarî naka
 narẽrîroyika, ciento veinte rô'ôjîrã pò'imaja nimaeka.
 Ì'rãkuri i'sirakamarã watopekapi mi'mirîkatirã ikupaka
 Pedrore nare bojaeka:

¹⁶ —Wãtaka ñoñurã, mija ã'mitipe. Bikija mañeki
 David imaroyikaki Espîritu Santore kire ãpakã'ã,
 Jesúre nañi'aerã Judare bojajããrũkiakaka, kio'oeka.

¹⁷ Mia je'e, yijakakiji Judare imakoperoyirape.
 Jesúka yija imaokaro'si yijare kiwã'maeka upakaja
 kiwã'maekaki. ¹⁸ (I'supaka imariþotojo niñerũ yapawa'ri
 Jesúre kibojajããrape. Kibojajããrapaka wapa mirãka
 kipe'atarapakapi ka'ia nawaruarape. Sarã mae
 kirupuko'api ña'rîtirã, kiñe'mea kijãwatarape kitapisia
 þoriþateribaka. ¹⁹ I'supaka kibaaeka ã'mitiritirã,
 Acéldama Jerusalénkarãre sawãmejî'aeka i'sia ka'ia.
 Nokapi, “Riweka'ia”, ãrîrika simaeka).* ²⁰ Ikuþaka
 Davidre bikija o'oeka:

“Baiparãmaria wi'ia jariwa'rirãka sarã imaekakite
 a'ritapawa'rika simamaka. Apika etatirã sarã
 imaberijiki.”

Topi þuri,

“Apika o'atirã kiba'iraberũ”, ãrîwa'ri David imaroyikakite
 o'oeka upakaja Judare baaeka.

²¹⁻²² I'supaka kibaaeka simamaka kire o'arika sime mae.
 Mia, maipamaki Jesúre mapõ'irã imaroyirapakaka poto
 makaja imaroyirapakite ma'eye'e. Juanre rupuko'a Jesúre
 jûjemaka ñaekaki, mabo'ikakurirã Jesúre a'rikarõ'ôjîrã

* **1:19** Probablemente la información en versículos 18 y 19 no fue dicho por Pedro, sino es añadida por Lucas, el escritor para ayudar el lector entender que pasó a Judás.

maka imaroyirapaki kimajĩñu. Supabatirã reyaripotojo ñia Jesúre jaripe'rika be'erō'ō kire ãekakioka kimarākareka jia simarãñu,— Pedrote nare ãrika.

²³ Torājĩrã mae, i'parã torã imaekarãte nawã'maeka. “José, Matíaspitiyika nime jia p̄upakirã”, narĩka. José Barsabás kiwãmea imako'omakaja apewãme Justo kire narĩka. ²⁴⁻²⁵ Torājĩrã mae,

—Yija i'pamaki Jesús, mi'i imaki ritaja p̄o'imajare p̄upajoaika ññuka. I'supaka simamaka “ĩ'ĩ kime Judas ò'toarã o'arũkika mijaka wãrõrimaji”, ãrĩwa'ri yijare miõrĩrũjebe. Mia je'e, Judas p̄uri yijare a'ritap̄arapaki ba'iaja baarika yapawa'ri. Supa imarĩ maekaka ba'iaja baariwapa tiyibeyurõ'õrã kime,— kire narĩka.

²⁶ Supa imarĩ José wãmea ãtarã no'ojĩ'aeka, supabatirã Matías wãmea aporã. Topi mae jotoarã jããtirã, sanajãjeeka mamarĩ ña'rĩrãñuo ãokaro'si. Siatirã, “Matías kime Tuparãte wã'maiki”, narĩka. Torājĩtepi i'p̄oũ'p̄uarãe'earirakamakiro'si kijarika mae.

2

Esp̄iritu Santore nare ña'rĩjãika

¹ Pentecostés* bayarĩmi seyaeka p̄oto Jesúre yi'yurãte nimaup̄atiji i'rãkõ'rĩmatorãja narẽrĩkũ'ika. ² Ikuṣarõ'õp̄iji jãjia wĩrõa baeika up̄aka sokaarika wejeṣemapi. I'sia wi'iarã ruṣataekarã nimaup̄atiji jia sana'mitirika. ³ Supabatirã p̄ekajũ'rẽika up̄aka simamaka niaeka. I'supaka p̄ekajũ'rẽikapi p̄ibitirã nimaekarakamakireje saña'rĩṣeika. ⁴ Sapi Tuparãte p̄ũataekaki Esp̄iritu Santore nare ña'rĩjãika. Nareka ña'rĩjãitirã ap̄erã oka na'mitiribeyua imakopeikaja nare

* **2:1** Fiesta judía que se celebraba cincuenta días después de la Pascua.

kijaiwārūrūjeka. I'supaka kibaamaka nimaekarakamakiji rakakaja jairā najarika kijā'meka upakaja.

⁵ I'sia poto judíotatarā imariṗotojo aṗerō'ōrā ṗo'ijirikarāoka Jerusalénwejearā imaekarā. I'sirokaṗi ārīwa'ri rakaka oyiaja jairā nimaeka. I'supaka imariṗotojo jia Tuparāte jiyiṗupayeirā nimaeka. ⁶⁻⁷ Torājīrā mae wīrōa baeika upaka okaaririka ā'mitiritirā, ī'rāoka torā rērikarā. Torā eyatirā rakakaja jairā imariṗotojo nokarokaṗi jairāte ā'mitiyurā nimaeka. I'supaka simamaka jimarīa naṗupataeka. Topi natiyiaja ikupaka najaibu'aeka:

—Galileakarā nime. ⁸ Tokarā imariṗotojo ĵmarākā'ā mija oka, supabatirā yija oka ṗariji najaiyuje'e? ⁹⁻¹¹ Ī'rātatarā maime. Mija ĩabe: Ṕartia, Media, Elam, Mesopotamia, Judea, Caṗadocia, Ponto, Asia, Frigia, Panfilia, Egipto, supabatirā Cirenewejea a'riwa'ri Libia, supabatirā Romakarā maime. Creta, Arabiṗi i'taekarāoka imarā maka. Supabatirā Romaṗi i'taekarā, judíorāka, supabatirā Tuparāte jiyiṗupayerijayurāoka imarā naro'si. Supa imariṗotojo, tērīwa'ribaji jia Tuparāte baarimajaroka mokaṗiji maka Galileakarāre jairijiyu,— āriḅu'abaraka nimaeka.

¹² Pupaṗatatiyawa'ri, marākā'ā āririka imabepakā'ā ikupaka narīka:

—ĵDakoṗi ārīwa'ri supa nabaayu?—

¹³ Supabatirā aṗerimarā ṗuri,

—Nukuwejabiyu,— āṗaraka ba'iaja neewā'imarīka.

Torā etaekarāte Pedrote bojawārōeka

¹⁴ I'supaka nañua ā'mitiritirā, Pedro, kijeyomarā ī'rōū'ṗuarāe'earirakamarā ṗitiyika jia wāārō'ōrā nawirirīkaeka. Torājīrā jājirokaṗi ikupaka Pedrote ārika ritaja torā imaekarāte ā'mitiyaokaro'si:

—Judíorāka aþerō'ōþi i'taekarā, supabatirā Jerusalēnkarāoka jia mija ā'mitiþe ruþu.

¹⁵ “Nukuwejabiyu”, yijareka mija ārīko'omakaja wejabiribeyurā yija. Sajē'rākamarīa simamaka imabeyurā ruþu ukuwejabiyurā. ¹⁶ Ikuþaka simatiyayu. Yijare mija ĩaika, “I'supakaja simarāñu”, Tuparārika bojaĳjirimaji, Joel imaekakite ārīka. Mia je'e:

¹⁷ “Ō'ōĳiteþi ñamajĳ wejetiyia seyarāñurō'ōĳirā Espiritu Santore ritatojo wejeareka imarāte yiña'ajāārāñu. Supa imarĳ mija makarā yirika bojarimaja nimarāñu. Bikirimajare þuri wāārō'ōrāja yibaarūkia ñiarūjerāñu. I'supaka simako'omakaja þakiarāte þuri nakārōmarō'ōþi nare sayibearāñu.

¹⁸ Torāĳirā mae, Espiritu Santore yiña'ajāārāñu yijā'meika upakaja baairāte. Rōmijāte, ĩmirĳareoka i'supaka yibaarāñu yirika bojariroka bojarimaja nimaokaro'si.

¹⁹ Mija jērāko'abeyua wejeþemarā mijare yibearāñu. Supabatirā ritaja wejeareka i'supaka yibaamaka, ‘Tērĳiriki kime Tuparā’, þo'imajare ārĳrāñu. I'supakajaoka þitā'muapi þuyurā, supabatirā þeka jū'rēika ũmakapupakā'ā niarāñu.

²⁰ Mia je'e, ĩmikaki aiyate neiñamita'rimaka, ñamikakioka, riwerō'ōĳirā jū'aka jarirāki. I'supaka simarāka þoto wejetiyia seyamaka, jia supabatirā ba'iajaoka þo'imajare baaeka ĩatirā, sawaþa maipamaki Tuparāte nare baarāñu. Imatiyairĳmi simarāñu i'supaka kibaarāñurĳmi.

²¹ ‘Ñiþamaki, ba'iaja baaiki ñime. Ba'iaja yibaaika miye'kariabe’, yire ārĳrāñurāte þuri, ba'iaja nabaakeka waþa Tuparāte nare baabesarāñu”, Tuparāro'si Joelre o'oeka,— ārĳwa'ri Þedrote nare bojaeka.

²² Sabe'erō'ōjite ikupaka Pedrote nare ārīka ate:

—Mija ā'mitipe Israelkarā. Jesús Nazaretkaki Tuparārikapi maikoribeyua mijare baabearoyikaki. I'supaka Tuparāte baaeka simamaka “Kijā'meka upakaja Jesúre baaeka”, ārīwārūrā mija ime. ²³ I'supaka simako'omakaja, Jesúre ā'mijāraparā, kire okabaaraparā mija ime. Supabatirā yapua tetaekarā kire mija patakīarūjeka. I'supaka mija baarūkia ōrītikaki Tuparā pūri. “Ba'iaja kire nabaarāka imako'omakaja yi'i pūri jia pūpajoawa'ri Jesúre pūatarāki”, Tuparāte ārīka. ²⁴ Ba'itakaja jūabaraka Jesúre reyako'omakaja Tuparā pūri ōñia kire jaripe'rirūjekaki, reyariba'imarīka Jesúre imaeka simamaka. ²⁵ Supa imarī mañeki, David, Jesúre imarākakaka pūpajoawa'ri, ikupaka kio'oeka:

“Maipamaki, yikaja yire jeyobaabarakā mime. Supa imarī wayupei'ribeyuka yi'i.

²⁶ Supa imarī jījimaka yipupakapi ñime. I'supaka simamaka jījimakapi mika yijaiyu. Supabatirāoka 'Reyaripeotojo ōñia yijaripe'rirāñu', āñuka ñime.

²⁷ Maipamaki, miyapamaka, reyairāte nayayeirō'ōrā imarūkimarīka ñime. Supabatirā mirikitaki imawa'ri, miyapaika upakaja baarimaji ñimamaka yipo'ia mirabarūjebesarāñu.

²⁸ Supa imarī ōñia yire mijaripe'rirūjerāñu. Supabatirā jia jījimaka ñimarāñu ate mika imawa'ri”, āparaka David imaekakire o'oeka're.

²⁹ Mija ā'mitipe yijeyomarā. Mañeki David imaekakite reyamaka ō'ōrāja kire nayayeka supakaja kimajapema ōiñujua ruḡu. ³⁰ Supa imarī kiro'si imarūkiakakamarīa pūpajoabaraka supa Davidre ārīka. Ñamajī imarūkiakaka bojarimaji kimaeka. I'supaka imarī, “Ñamajī ī'rika

yiriṗarāmi kimarāñu Tuṗarāte ṗūatarūkika, yuṗaka-
jaoka iṗi imarūkika”, āriwa'ri David imaroyikakite ṗuṗa-
joaeka, Tuṗarāte kire ōriṗūjemaka. ³¹ Sōñuka imarī,
“Jā'merimaji Tuṗarāte ṗūatarāñuka reyaripotojo ōñia jar-
iṗe'rirāki. Suṗabatirā reyaekarāte imarō'ōrā imabesarāki
imarī, kiṗo'iaoka rababesarāka”, āriwa'ri kio'oeka're.
³² Jesúre reyarapaka be'erō'ō, kire yija iarape ate. Suṗa
imarī “Tuṗarāja suṗa kire baarapaki”, yija āriwārūyu.
³³ Mabo'ikakurirō'ōṗi imatirā Tuṗarāte akaeka Jesúre.
Suṗa imarī Tuṗarāte imarō'ōrā kiritapē'rōto jiyiṗuṗay-
eerūkirō'ōṗi kiruṗe mae. “Ō'ōrā jā'mebaraka ñima
uṗakaja Espiritu Santore miṗūatabe”, Jesúre kērika. Suṗa
imarī Jesús mae yijare Espiritu Santore ña'ajāēekaki.
Mae mija iako'a, mija ā'mitiriko'a, Espiritu Santore yi-
jare ña'rījāikakaka sime. ³⁴ Ate David imaekakirika
ikupaka mijare yibojayu. “Yi'iji i'suṗaka ñimarāñu”,
āriwa'rimarīa Davidre so'oeka. Dakoṗi āriwa'ri ritikaja
Tuṗarā ṗō'irā kiṗo'ia mirīwa'riberijiki iki. I'suṗaka sima-
maka Jesúre mirīwa'rirūkia simamaka ikupaka Davidre
o'oeka:

“Yiritapē'rōto jiyiṗuṗayeerūkirō'ōṗi miruṗabe,

³⁵ mimajamarāre yitēriṗatayuju', Tuṗarāte āñu Ñiṗa-
makire”, āriwa'ri David imaekakite o'oeka.

³⁶ Suṗa imarī ritaja Israelkarā, ika jia mija ōṗe:
Yapua tetaekarā mija jāēekakitejeoka Jesúre, Tuṗarāte
ṗo'imaja iṗamaki imarūjeka, suṗabatirā Jā'merūkika kire
kiwā'maeka,— āriwa'ri Pedrote nare bojaeka.

³⁷ I'suṗaka kēpakā'ā ā'mitiritirā, jimarīa ba'iaja
ṗuṗariwa'ri ikupaka Pedrorākare narīka:

—¿Yija jeyomarā, marākā'ā yija baarāñu je'e mae?—

³⁸ Toṗi ikupaka nare kērika:

—Ba'iaja mija baaika ja'atitirā jia mija imabe.
Suṗabatirā, ruṗuko'a mija jūjerūjebe, “Yijare tāārimaji

Jesúre ime”, āriwa'ri. I'supaka mija baamaka, ba'iaja mija baaika ye'kariatirā Espírítu Santore Tuparāte mijare ña'ajāārāñu. ³⁹ Espírítu Santore mijare kipūatarāñu, supabatirā mija makarā, mija riparāmerā, supabatirā yoepi i'taekarāteoka. “Yimakarā upakaja mija imarāñu”, kērīka upakaja yi'rirāñurā upatireje Espírítu Santo kiña'ajāārāñu,— Pedrote ārīka.

⁴⁰ Torājīrā mae ikupaka nare kiokajāārījarika:

—“Ba'iaja yija baaika yijareka ye'kariatirā, yijare mitāābe”, āriwa'ri Tuparāte mija jēñebe ba'iaja imarika tiyibeyurō'ōrā ba'iaja baairā po'imajapitīyika mija a'ria'si āriwa'ri,— nare kērīka.

⁴¹ I'supaka kibojaeka jījimaka ā'mitiriwa'ri tres mil rakamaki Jesúre yi'rikarā. I'supaka imawa'ri rupuko'a najūjerūjeka mae. ⁴² Supabatirā apóstolrākare wārōika ā'mitirirā napō'irā narērīroyika. Nawārōika yi'riwa'ri sana'mitiripēarija'ataberika. Supa imarī ī'rīka ta'iarāja pūpajoairā najarika mae. I'supaka imawa'ri, ī'rākuri jariwa'ririmarīaja rērīkū'itirā napibaba'aroyika, supabatirā Tuparāka najaika. Supabatirā, “Ika ima Jesús po'ia upaka ima. Mare tāārimaji kime”, āripūpajoabaraka pan napibaba'arījarika.

Jesúre yi'yurā ikupaka imaekarā

⁴³ Apóstolrāka rīkimakaja maikoribeyua beaekarā, i'supaka nabaarūkia Tuparāte nare ja'ataeka simamaka. I'supaka nabaaika iawa'ri jimarīa ritaja Jerusalénkarāre pūpataeka. ⁴⁴⁻⁴⁵ Jesúre yi'yurā pūri ī'rīka ta'iarāja pūpajoaekarā. Supa imawa'ri natiyiaja nayapaika upakaja najeyobaabu'aeka. Aperikuri naba'irījia, naka'iaoka nijika sawapa e'etirā najeyomarāte yapaika ko'apitorāja niñerū nare ijirā. ⁴⁶⁻⁴⁷ Ī'rārīmi jariwa'ririmarīaja, ī'rīka ta'iarāja pūpakirā imarī, Tuparāte jiyipūpaka

ōrīriwi'i pēterā narērīroyika. Supabātirā najeyomarāre akawa'ritirā nawī'iarā piyia Jesúre ba'aeka upakaja pan napibaba'aeka kire jiyipupaka ōrīwa'ri. I'supaka baatirā jiiroka puparītirā ba'arika napibaba'aroyika, Tuparāte jiyipupaka ōñurā imawa'ri. I'supaka nabaamaka iatirā “Jiitaka baairā nime”, ritaja pō'imajare nareka āriipujajoeka. Īrārīmi upakaja torā rikimabaji Maipamakire tāāekarāte pubuwa'rika, kire yi'yurā kimarūjekarā imarī.

3

Bitamajite Pedrote jieka

¹ Īrārīmi upakaja rā'irā Tuparāka jairī judiorākare eyaroyika Tuparāte jiyipupaka ōrīriwi'iarā. Torājīrā mae ĩ'rārīmi Pedro, Juanpitiyika torā Tuparāka jairī na'rika. ² Torā ĩ'rīka bitamaji pō'ijirikakite koperekarā rupaeka. I'supaka kimamaka ĩ'rārīmi upakaja kijeyomarāre kire kōkewa'riroyika. I'supaka kire baatirā kopereka Jiyurika añua wāmeika rō'ōrā kire narupataroyika. Torā rupatirā wayuoka kibaayu ārīwa'ri “Niñerū kūpajī yire mija ijibe”, āparaka kimaeka. ³ Pedrorākare torā kākaerā baaeka iatirā,

—Yire mija wayuūabe kūpajī,— nare kērīka.

⁴ Topi,

—Ō'ōrā miabe,— Pedrote kire ārīka.

⁵ Supa kēpakā'ā “Mae kūpajī yire nijirāñu je'e”, ārīwa'ri jia nare kiyi'rika.

⁶ —Niñerū puri yire imabeyua. Apeakaka imatiyaika mire yijeyobaarāñu. Jesucristo Nazaretkakire yire jā'mekapi ārīwa'ri, “Mi'mirīkatirā jia a'yuka mijape”, mire ñañu,— Pedrote kire ārīka.

⁷ I'supaka kire āritirā kipitaka ritapē'rōtopi ñi'atirā Pedrote kire mi'marīkaeka. I'supaka kire kibaamaka

kiü'pua, kiñnarakaoka jiika mae. ⁸ Supa imarĩ kibu'ririkaeka. Supabatirã Pedrorãkapitiyika Tuparãte jiyipupaka õrĩriwi'iarã bupurikewa'ritirã kikãkawa'rika mae. “Jia Tuparãte yire baayu, bitamaji upaka ñimareka yire kijieyu”, ãrĩwa'ri jĩjimaka kimaeka. ⁹ Kituritapamaka torã imaekarãre kire ãaeka. Supabatirãoka “jĩitaka Tuparãte yire baayu!”, kẽpakã'ã na'mitirika. ¹⁰ Supa imarĩ kire ãatirã “Niñerũ jẽñebaraka Jiyurika añua wãmeika kopereka rõ'õrã rupako'okaja kimema. ¿Marãkã'ã simamaka i'supaka kijayu je'e?”, narĩka.

Tuparãte jiyipupaka õrĩriwi'i pẽte Salomón wãmeika imaekarõ'õrã ðo'imajare kibojaeka Pedro

¹¹ Bitamaji imakopækaki, Pedrorãkakaja kimajipæka. Tuparã jiyipupaka õrĩriwi'i pẽte Salomón wãmeika imaekarõ'õrã i'supaka nimaeka. I'supaka kima ãatirã pupatawa'ri, rĩrĩra'atirã rĩkimarãja ðo'imajare torã etaeka. ¹² Torã netamaka ãatirã, ikupaka Pedrote nare ãrĩka:

—Mija pupata'si yitã'omaja Israelka'iakarã. Yijapi ãrĩwa'rimarĩa i'supaka kijayu. Supabatirã “Tẽrĩritarã imarĩ noñu upakaja kire najieko'o”, yijareka mija ãrĩpupajoa'si. Supabatirã “Aperã bo'ibajirã jia Tuparãte yi'yurã imawa'ri supa kire nabaako'o”, mija ãrĩa'sioka. ¹³ Iakupaka simatiyayu: Mañekiarã, Abraham, Isaac, supabatirã Jacobrãkare jiyipupaka õrĩkaki Tuparãte yapaeka upakaja baaekaki kime Jesús. I'supaka kimamaka ritaja ðo'imajare jiyipupaka õrĩrũkika Tuparãte kire imarũjeka. Kire ãaripe'yowa'ri ãparimarãre kire mija okabaaeka “Kire mija jããbe”, ãrĩwa'ri. I'supaka mija ãrĩko'omakaja Pilato puri ba'iaja kire baarika yapaberikopækaki. ¹⁴ Tuparãte yapaika upakaja baaike Jesúre þoatarikopækaja Barsabás, ðo'imajare

jäärimajiratakiteje Pilatore mija þoatarũjeka. ¹⁵ I'suþaka baawa'ri þo'imajare õña imajiparika ja'atarimajire mija jäärũjeka. I'suþaka kire mija baako'omakaja, Tuþarã þuri õña kire jaripe'rirũjekaki. Kire ãeakarã imarĩ, “Õña kime mae”, yija ãriwãrũyu. ¹⁶ Íĩ bitamaji imakoperoyirapakite õñurã mija ime. Jesúre yi'yurã yija imamaka kiũ'þua kire kijieyu. Kire ãatirã “Rita sime, Jesúre kire jieika”, mija ãriwãrũyu.

¹⁷ Ñoñua sime yijeyomarã, mija iparimarãpitiyika õriþũaberiwa'ri Jesúre mija jäärũjeka. ¹⁸ “I'suþaka simarãñu”, Tuþarãte ãrika simamaka suþa simarape. Mia je'e, bikija ikuþaka Tuþarãro'si bojaĩjirimajare ãrika: “Cristore ba'iaja baawã'imarĩtirã kire najäärãñu”, narika. ¹⁹ Sõñurã imarĩ, “Ba'iaja kire yija baarapaka yijareka samiye'kariabe”, Tuþarãte mija ãpe mijare sakiye'kariaokaro'si. I'suþaka mija baarãkareka mijare kijeyobaaika jia õñurã mija imarãñu. ²⁰ I'suþaka mija imamaka Cristore mija þõ'irã Tuþarãte þũatarãñu ate. Bikijarãja “Íĩ nare Jã'merũkika”, Tuþarãte ãritikaki kime Jesús. ²¹ Maekaka mabo'ikakurirã Jesucristore ime ruþu. “Mae ritatojo wejea jierĩ me'þe”, Tuþarãte kire ãriãñurĩmi õ'õrã etarũkika kime. Ika yibojaika upakaja Tuþarãro'si bojaĩjirimaja bikija kirirã imai'tara'aekarãte ãrika. ²² Mia je'e, ikuþaka Moisés imaroyikakite bojaeka mañekiarãte: “Maipamaki Tuþarãro'si bojarimaji ñima upakaja apika kirika bojarimajire kipũatarãñu. I'suþaka baarãñuka matataki imarãki, suþabatirã ritaja kãrĩrãka upakaja mija yi'þe. ²³ Kẽñu upakaja yi'ribeyurãte þuri toþi kire þoatatirã, kire kiriatarãñu”, ãriwa'ri Moisés imaroyikakite bojaeka.—

²⁴ Apea ikuþaka Þedrote ãrika:

—Samuel imaroyikaki, suþabatirã kibe'erõ'õ Tuþarãro'si bojaĩjirimajaoka, maekaka imarũkiakaka,

simaupakaja bojaekarã naro'si. ²⁵ Bikija, mañekiarãte Tuparãte bojatika nabojaeka kiro'si bojaijirimaja. “Moiséte imaeka upaka apika yirika bojaijirimajire yipūatarãñu”, ārīwa'ri mañekiarãte Tuparãte bojatika simamaka, simaupakaja sime maro'si mae. Ikuþaka Abraham imaekakite Tuparãte bojaeka: “Jia ritaja þo'imajare yibaarãñu, miriparãmipi ārīwa'ri”, Tuparãte kire ārīka. ²⁶ Mia yijeyomarã Israelkarã, Tuparãte yapaika upakaja baarimaji kime Jesús. Ō'orã Tuparãte kire pūataeka þoto mamarĩ maro'si kire kipūataeka jia mare kibaaokaro'si. Ba'iaja mabaaike maja'ataokaro'si i'supaka Israelkarãro'si kibaaeka,— Þedrote nare ārīka.

4

¹⁻² “Najããekaki imaripotojo õña Jesúre jariþe'rika. I'supaka kibaaeka simamaka mareoka Tuparãte õña jariþe'ririþerãñu”, Þedro Juanþitiyika þo'imajare bojabaraka imaeka þoto naþõ'irã netaeka kurarãka, saduceokaka þupajoairã, suþabatirã Tuparãte jiyiþupaka õririwi'ia iarĩrimaja ipamakioka. Kopakaja na'mitiritika simamaka, jimarĩa boebaka nimaeka. ³ Supa nabaamaka Þedro, Juanka i'þarãte wëkomaka imariwi'iarã nare ne'ewa'rika. Na'itakarã saþapakã'ã “Waeroka bikitojo naka majaiye'e”, narĩþupajoaeka. ⁴ I'supaka nare nabaako'omakaja, Jesús majaroka kibojamaka ã'mitiritirã sayi'yurãte rikimarãja imaeka. Mia je'e, imiriþatakaja majoajĩkareka cinco mil rakamarãrõ'õjirã Jesúre yi'yurãte imaeka Jerusalénreka.*

⁵⁻⁶ Topi mae bikitojo Jerusalénrãjaoka, judiotatarã iparimarã, suþabatirã Moisére já'meka wãrõrimaja, suþabatirã þakiarimarãþitiyika torã narërika. Kurarãka ipa-

* **4:4** Probablemente hubo mucho más creyentes contando las mujeres y niños también.

maki imatiyaiki Anás, supabatirã Caifás, Juan, Alejandrokaoka imaekarã. Supabatirã Anás tã'õmajaoka torã imaekarã. ⁷ Supa imarĩ Pedro, Juanpitiyika wẽkomaka imariwi'iarã imaekarãte Anãre akarũjeka. Mae kipõ'irã eyatirã kiwã'tarã narĩkataeka poto, ikupaka nare kijẽrãeaka:

—¿Maki i'supaka baarika mijare jã'merapaki? Supabatirã, ¿marãkã'ã simamaka bitamajite mija jierape?— nare kërĩka.

⁸⁻⁹ I'supaka kẽpakã'ã, Espiritu Santore kire jeyobaa-maka ikupaka Pedrote yi'rika:

—Yija iparimarã, pakiarimarãoka, mija ã'mitipe ruðu. Makire yijare jã'memaka bitamajite wãtawa'ri kire yija jierape ãrĩwa'ri mijare sayija bojaerã baayu mae. ¹⁰ Mija ã'mitipe Israelkarã. Jesús Nazaretkakite jã'meikapi ãrĩwa'ri iĩ bitamajite yija jierape. I'supaka yijare baarũjerapakite yapua tetaekarã mija jããrapaka simako'omakaja õña Tuparãte kire jaripe'rirũjerape. ¹¹ Mija ã'mitipe, bikija David imaekakite ikupaka o'oeka:

“Wi'ia baarimaja, ãta i'rõ mija taaeka. I'supaka simako'omakaja apika i'sio ãtapi wi'ia kibaamaka apo ãta tẽrĩwa'ribaji imatiyaio sajarika”, ãrĩwa'ri David imaroyikakite o'oeka, Tuparãte pũatarũkikate pupajoaweibaraka.†

¹² Jesucristo i'rikaja imaki ritatojo wejeareka po'imajare tããrũkika Tuparãte pũataekaki. Maki apika imabeyuka Jesús upaka baaiki,— Pedrote nare ãrĩka.

¹³ Pedro, Juanpitiyika kikirimarãja najaimaka ã'mitiritirã, iparimarãre pupataeka. “Jia pãpera wãrũtiyaberikarã imariþotojo jiitakaja najaiyu, Jesús

† 4:11 La figura de la piedra quiere decir: Ustedes, los jefes de los judíos rechazaron a Jesús. Aunque ustedes lo hicieron así, él es el único que pueda reconciliar la gente con Dios.

jeyomarã mirãrã imarĩ”, narĩpupajoaeka. ¹⁴ Bitamajite Pedrorãkaka imamaka ãawa'ri, “Ba'iaja mija baayu”, ãparimarãre nare ãrĩwãrũberika. ¹⁵⁻¹⁶ Torãjĩrã mae, pẽterã ãparimarãre nare porirũjeka. Pẽterã na'rika be'erõ'õ natiyiaja ikupaka najaiibu'aeka:

—¿Marãkã'ã nare mabaarãnu mae? Ritaja Jerusalénkarãre õrĩpatayu bitamajite najieka. Supa imarĩ “Wapuju pakirimaja nime”, marĩwãrũberijĩka sime. ¹⁷ I'supaka simamaka bitamaji majaroka ã'mitirimarĩa sime. Supa imarĩ ikupaka nare marĩye'e mae: “Jesúrika po'imajare mija jaimirĩrĩkawa'rirãkareka ba'iaja mija jũarãnu”, nare marĩye'e, — ãrĩwa'ri ãparimarãre jaibu'aeka.

¹⁸ I'supaka baaweatirã nimaekarõ'õrã nare akatirã, ikupaka nare narĩka:

—Jesúmajaroka po'imajare mija wãrõa'si mae,— nare narĩkopeka.

¹⁹ I'supaka ãparimarãre nare ãpakã'ã, ikupaka nare nayi'rika:

—Mija ãnuua yija yi'rijĩkareka, Tuparãte yi'ribeyurã yija jarijĩnu. ¿Tuparãte yi'ririkopakaja, mijare yija yi'rijĩnu bai je'e? Tuparãte ãaika wãjitãji, ¿dika jĩibaji imaje'e, mija pupajoaikareka? ²⁰ Jesúre ãrĩka yija ã'mitirika mirãka, kibaaroyika yija ãaekaoka, bojarija'ataberijĩrã yija ime,— narĩka.

²¹⁻²² I'supaka napakã'ã,

—Samija bojarimirĩrĩkawa'ria'si. I'supaka mija baarãkareka, ba'iaja mija jũarãnu,— ãparimarãre nare ãrĩka.

Bitamaji imakopekakire tupakã'ã ãawa'ri, jia po'imajare jiyipupaka Tuparãte õrĩka. Supabatirã najiekaki, ã'parã po'imaja pemawa'ribaji wejejẽ'rãka eyawa'yuka

kimaeka. I'supaka þo'imajare imamaka kikiwa'ri ba'iaja Þedrorākare baabekaja iþarimarāre nare þoataeka.

“*Jesúrika bojariroka bojabaraka nimarū', ārīwa'ri, yijare mijeyobaabe*”, āþaraka Tuþarāte najēñeka

²³ Þoriwa'ritirā najeyomarā þō'irā Þedrorākare eyaeka. Naþō'irā eyatirā kurarāka, supabatirā þakiarimarāre jaika nare nabojaeka. ²⁴ Sā'mitiritirā i'rīka ta'iarāja þupakirā imarī ikupaka Tuþarāte najēñeka:

—Yija iþamaki, ritaja oñuka mime. Supa imarī mi'ijjoka imaki wejeþema, ka'ia, riapakiaka, supabatirā ritaja sareka imarūkia baaekaki. ²⁵ Bikija, yija ñeki David, miyapaika upakaja baaroyikaki Espiritu Santore kire jey-obaamaka ikupaka kio'oeka:

“¿Dako baaerā judíotatarā, judíotatarirāoka
Tuþarāte boebariwa'ri, ba'iuþakaja kire
nabaariþupajoeka?

²⁶ Ritatojo wejeareka imarā iþarimarā, supabatirā þo'imajare imaruputarimajaka rēritirā, imaweitikaja nimaeka ba'iaja mire baaerā. Supabatirā 'Jā'merimaji kimarū', ārīwa'ri miþūataekakiteoka ba'iaja baaokaro'si nimaeka”, ārīwa'ri kio'oeka.

²⁷ Rita Davidre o'oeka upakaja simarape yija we-jeare. Iþi Herodes, supabatirā Poncio Pilato, aþetatarā, supabatirā Israelka'iakarāoka i'rīka ta'iarāja þuparitiirā nimaeka. Miyapaika upaka baarimaji miþūataekakire ba'iaja baaokaro'si i'supaka naþupajoeka. ²⁸ Bikijarāja “I'supaka nabaarāñu”, merīka upakaja imawa'ri supa nabaarape. ²⁹ Yija iþamaki, yijare mia'mitipe. “Ba'iaja mija jūarāñu”, yijare nañua miye'kariria'si. Jia mire yi'yurā yija imamaka yijare mijeyobaabe. Supabatirāoka dako werikimarāja Jesús majaroka yija wārōerā yijare

mijeyobaabe. ³⁰ Tērīriki imarī wāmarīa imarāte jiebaraka maikoribeyua mibeabe, “Jesúpi āriwa'ri i'supaka sime”, ÷o'imajare āñaokaro'si,— Tuparāte narīka.

³¹ Tuparāte najaiweaeka ÷oto, nimaekarō'ō ka'ia iyika. I'supaka sabaaeka watopekapi, Espīritu Santore nare ña'rījāika. Saði āriwa'ri dakoa werikimarīaja Tuparā majaroka ÷o'imajare nabojaeka.

Jesúre yi'yurā tiyija ba'irīja naðibabu'aeka

³² Jesúre yi'yurā i'rīka ta'iarāja ÷upakirā imaekarā. Supa imarī narikaika, “Yirikatakaja sime”, āribeyurā imarī “Maro'siji sime”, āriwa'ri najeyomarāre najeyobaaeka. ³³⁻³⁵ Īrārimarā naro'siji ka'iareka imarā, supabatorā wi'ia aþerāte nijirūkia nareka imarā, sawaþa niñerū natōþoika aþostolrākare nijika, wayuoka baairāte najeyobaaerā. Supa imarī nakaki i'rīkaoka wayuitaka baakite imaberika. Supabatorā Tuparāte nare jeyobaamaka jitaþapiji “Maipamaki Jesús reyariþotojo ōña jariþe'rikaki”, āriwa'ri aþostolrākare wārōrija ataberika. Supa imarī Jesúre yi'yurā rakamarāja jījimaka nimaokaro'si Tuparāte nare jeyobaaeka. ³⁶ Mia, Jesúre yi'yurā watopekareka José wāmeiki levita imaeka. Chiþre wāmeika jūmurikarā ÷o'ijirikaki kimaeka. Aþostolrāka, Josére Bernabé kiwāmea no'aeka. Griego okapi, “Jījimaka aþerāte imarūjerimaji”, āririka simaeka. ³⁷ Kiro'siji kika'ia kirikaeka José. I'sia aþikate kījika sawaþa tōþotirā aþostolrākare ĩiokaro'si, wayuoka baairāte najeyobaaokaro'si.

5

Ananías kirūmu Safiraþitiyika ba'iaja nabaaeka

¹ Ananías kirūmu Safiraþitiyika þuri ikupaka nabaaeka: Ananías kirūmuþitiyika narioa ĩjitorā sawaþa niñerū

natōpoeaka. ² Ī'rātiji pūpakirā imarī ka'i wapa imaekakaka kūpajī naya'eka. Supabatirā saḡiyia aḡóstolrākare kijika ḡoto,

—Ō'ōjīrāja yitōpoko'o,— kērīpakika.

³⁻⁴ I'supaka kēpakā'ā ikupaka Pedrote kire ārīka:

—Ananías, ¿dako baaerā Satanāre miyi'yu? Mirioaja sime mijirapaka. ¿Sawapa mire nawapaījika mirikamarīa sime bai je'e? I'supaka simako'omakaja “Simaja riowapa mijare űijīḡatayu”, merīpakiyu. I'supaka meñua yijare takajamarīa miḡakiyu. Tuparāte, supabatirā Espiritu Santoreoka ḡakiwa'ri supa mibaayu,— kire kērīka.

⁵ I'supaka kire kērīkarō'ōjīteje Ananīare pūpaririña'rīka. I'supaka ima ā'mitiritirā, jimarīa tokarāre pūpataeka. ⁶ Topi mae ĩ'rārimarā bikirimaja kire butetirā kire yayerī na'rīka.

⁷ Torājīrā mae, maekarakakuri aiyajērā be'erō'ō Ananías rūmu mirākote etaeka, i'supaka kibaaeka ōribekaja. ⁸ Koetaeka ḡoto,

—¿Simaḡatiji bai sime ika riowapa mija tōḡorapaka?— Pedrote kore ārīka.

—Ā'ā, simaḡatiji sime,— kōrīka.

⁹ I'supaka kōpakā'ā ikupaka kore kērīka:

—¿Dako baaerā mitīmika ĩ'rātiji pūpajoatirā, Tuparāte pūataekaki Espiritu Santore miḡakiyu je'e? Pēterā netara'ayu mitīmite yayerī turiko'orā. Mire yayerī na'rirāñu ate,— kore kērīka.

¹⁰ I'supaka kērīka ḡotojo, koḡpaririña'rīka koro'sioka. Torā kākatirā, bikirimajare kore ĩatōpoeaka. Topi mae kore e'ewa'ritirā kotīmite nayayekarō'ōrā kore nayayeka. ¹¹ Nimarakamakiji Jesúre yi'yurā, supabatirā ritaja ḡo'imaja, “I'supaka sime're”, naḡakā'ā ā'mitiritirā jimarīa naḡpataeka.

Apóstolrāka rīkimakaja maikoribeyu upakakaka nabaaeaka

¹² I'sia poto Jesúre yi'yurā ĩ'rīka jariwa'ririmarīaja ĩ'rīka ta'iarāja pupakirā imarī, Tuṣarāte jiyipupaka ōrīriwi'i wā'tarā Pórtico de Salomón wāmeirō'ōrā narērīrijarika. Jerusalénkarāre ĩaeka wājītāji Tuṣarāte kirikaṣi nare kijeyobaamaka rīkimakaja maikoribeyu upaka ima apóstolrākare baabeaeka. ¹³ Jesúre yi'yurāte jiyipupaka ōrīwa'ri “Jiirā nime Jesúre yi'yurā”, Jerusalénkarāre ārīko'omakaja marā kire yi'yurāka rērīberikarā, “Werika sime je'e”, ārīpupajoawa'ri. ¹⁴ Toṣi rōmijā, ĩmirījaoka rīkimabaji Maipamakire yi'yurāte pūburijarika. ¹⁵ Maikoribeyua upaka ima Pedrote baabeaeka ā'mitiritirā, wāmarīa imarāte naṣeyurūkiapi e'era'atirā ma'arierā nare naṣāājiyeka. I'supaka nabaekarā, Pedrote o'ririka nata'aeka, “Yire kiraberū”, ārīwa'ri. “Mare kirabeberikoṣerākaoka, kirārārika mabo'ipi o'rirākaṣiji matārīrāñu je'e”, āṣaraka kire nata'aeka. ¹⁶ I'supakajaoka Jerusalén koyikuri imaekarā, wāmarīa imarāte, suṣabatirā naṣupakareka Satanārika nā'rījāikarāreoka naṣō'irā ne'ewa'rika. Toṣi mae, i'supaka nimaupatiji jia oyiaja najarika.

Apóstolrākare ba'iuṣaka nabaaeaka

¹⁷ I'sia ā'mitiritirā kurarāka ĩṣamaki imatiyaiki, suṣabatirā kijeyomarā saduceokaka pūṣajoairāoka apóstolrākare jimarīa ā'mijī'aekarā ba'iaja naka imawa'ri. ¹⁸ I'supaka imawa'ri nare ñi'arūjetirā Jerusalénrā imaeka wēkomaka imariwi'iarā, nare natarūjeka. ¹⁹ Torā nimaeka simako'omakaja i'siñamiji ángel Tuṣarāte pūataekakite naṣō'irā ṣemakotowirika. Suṣabatirā koṣereka wiwatatirā nare kiṣoataeka. ²⁰ Nare ṣoatatirā,

—Tuparāte jiyipupaka ōrīriwi'iarā mija a'pe. Torā eyatirā, Tuparā pō'irā ōñia imajiparikakaka pō'imajare mija bojabe,— nare kērīka.

²¹ I'supaka kēpakā'ā bikitojo ñamiji, Tuparāte jiyipupaka ōrīriwi'iarā pō'imajare nawārōeka mae.

I'supaka nare wārōbaraka nimaeka poto, kurarāka ipamaki imatiyaiki, kijeyomarāpitiyika, Israelka'iakarā iparimarāre nakaeka, naka rēñaokaro'si. Torājirā wēkomaka imariwi'iarā surararākare napūataeka apōstolrākare nakayaokaro'si. ²² Wēkomaka imariwi'iarā eyatirā niamaka torā nimaberika. Torā ĩakopetirā, surararākare pe'riwa'rika iparimarāre bojarī.

²³ —Wēkomaka imariwi'ia jia tāteka imarō'ōrā yija eyako'o. Satuerimajaoka sakoperekarāja imako'orā. I'supaka simako'omakaja kopereka wiwatatirā, yija ĩamaka, torā nimaberiko'o,— narīka.

²⁴ Sā'mitiritirā, kurarāka ipamaki supabatirā Tuparāte jiyipupaka ōrīriwi'ia tuerimaja ipamakioka, marākā'ā baaberijika najūaeka. Supa imarī “ĴMarākā'ātaka ruku simarāñu mae?”, narīka. ²⁵ I'supaka āparaka nimaeka poto ĩrīka napō'irā eyatirā ikupaka nare ārīkaki:

—Mia, wēkomaka imariwi'iarā mija takopekarā, Tuparāte jiyipupaka ōrīriwi'iarā pō'imajare wārōbaraka imarā maekaka,— nare kērīka.

²⁶ Supa kēpakā'ā Tuparāte jiyipupaka ōrīriwi'ia tuerimaja ipamaki, kisurararākaka apōstolrākare e'erī ke'rika. Napō'irā eyatirā ba'iupakaja nare baabekaja nare ne'ewa'rika. “Ba'iaja nare mabaamaka, ātapi pō'imajare mare jāārāñu je'e”, narīpupajoaeka kikiwa'ri. ²⁷ Nare e'ewa'ritirā, iparimarā pō'irā nare ne'eeyaeka. Torā ne'eeyamaka ĩatirā ikupaka kurarāka ipamakire nare ārīka:

²⁸ —Mijare taka þuri “Jesús majaroka mija boja'si”, yija ārãþe're. I'supaka yija ārãþaka simako'omakaja ritaja Jerusalénkarãre samija wãröyu. Supa imarĩ nimaupatiji sanorĩpatayu mae. “Nãpareareka Jesúre najããeka”, yijareka mija ãñu,— kurarãka ĩþamakire nare ārĩka.

²⁹ Topi ikupaka aþótolrãkapitivyika Þedrore kire yi'rika:

—Tuþarã kime yi'rityarũkika, þo'imaja bo'ibajirã imaki kimamaka. ³⁰ Jesús yapua tetaekarã mija

jããrũjekakite, Tuþarãte õñia jarirũjeka. Iki Tuþarã imaki, bikijarãja mañekiarãte jiyipupayeera'aekaki.

³¹ Mabo'ikakuriþi Tuþarãte kire akaeka simamaka kiritapẽ'rõto jiyipupayeerũkirõ'õrã Jesúre ruþe maekaka.

“Po'imaja ĩþamaki mimabe”, kire kẽrĩka. I'supakajaoka þo'imajare ba'iaja baaikareka tããrũkika Tuþarãte kire imarũjeka. “Mi'ĩþi ārĩwa'ri Israel riparãmerãte

ba'iaja baaika naja'ataerã nareka sayiye'kariarãñu”, kẽrĩka. ³² Ritaja Jesúre imaroyirãþaka ĩaekarã imarĩ,

þo'imajare sayija bojarijayu. Supabatirãoka “Rita sime naborijayua”, þo'imajare ãñaokaro'si Espĩritu Santore

i'supaka baarijayu. Tuþarãte jã'meika yi'yurã rakakaja, Espĩritu Santore yijare kiña'ajããroyirape,— Þedrote nare ārĩka.

³³ I'supaka kẽþakã'ã ã'mitiritirã, jimarĩa boebariwa'ri nare jããrika nari'kaeka. ³⁴ Nãpitivyika ĩ'rika fariseokaka

þupajoaiki, Gamalielte imaeka. Moisés imaroyikakite jã'meka jĩtakaja wãrõrimaji kimamaka þo'imajare jiy-

ipupaka kire õrĩka. Aþerã ĩparimarãpitivyika jaiokaro'si wirirĩkatirã, topi Þedrorãkare kiporirũjeka. ³⁵ Supabatirã

ikupaka kijeyomarãka kijaika:

—Jia mija ã'mitipe yitã'omaja Israeltatarã. ĩ'rãre baarika mija yãþaikakaka, jia mija þupajoabe. ³⁶ ¿Teudas

wãsare baaroyikakaka mija ye'kariritiyu bai je'e? “Imatiyaiki imarĩ þitã'mua Romakarãka ko'ãpiritirã

Los Hechos 5:37 22 Los Hechos 5:42

nare yiṗoatarāñu maka'iaṗi”, kērīkoṗeka be'erō'ō dikarakakuri wejejē'rākamarīaja seyawa'yu. Sā'mitiritirā, “Rita sime je'e”, ārīwa'ri cuatro cientorakamarā Teudare nayi'rika. Simako'omakaja surararākare kire jāēka. Suṗa imarī kika imakoṗekarāre nayapayū upaka ṗibipatemaka, kijā'mekoṗekaoka ritaariberika. ³⁷ Sabe'erō'ō “I'siarakamarā ṗo'imajare ime”, ārīwa'ri nawāmea no'oīrīmi seyaeka ṗoto Galileakaki, Judare ō'ōrā etaeka. Kireoka kijaika yi'riwa'ri rīkimarāja ṗo'imajare kika imakoṗeka. Teudare nabaeka upakajaoka surararākare kire baeaka. Suṗa imarī kika imakoṗekarāoka ṗibipatekarā. ³⁸ I'supaka simaeka ōrīwa'ri “Ba'iaja baabekaja ī'rāre mija ja'atabe”, mijare ñañu. Waṗuju naṗupaka nare āñu upakaja nabaaikareka ritaariberijīka sime ārīwa'ri ñañu. ³⁹ I'simajaroka bojarī Tuparāte ṗūataraparā nimajīkareka ṗuri marākā'ā nare mija tá'tewārūbesarāñu. Ba'iaja nare mija baariyaparākareka jia mija ṗupajoabe ruṗu, Tuparāte yaṗaika upakamarīa mija baa'si,— Gamalielre nare ārīka.

I'supaka nare kēṗakā'ā,

—Rita meñu,— kire narīka.

⁴⁰ Torājīrā Pedrorākare nakaeka ate. Naṗō'irā netaeka ṗoto nare ṗajerūjetirā,

—Jesús majaroka mijare bojarika imabeyua mae,— ārītīrā nare naṗoataeka.

⁴¹ Toṗi mae jījimakaṗi Pedrorākare ṗorika īparimarā ṗō'īṗi. “Jesúre yi'riwa'ri kire ja'atabeyurā imarī ba'iaja ṗo'imajare mare baamaka, jiyiṗupaka Tuparāte mare ōñu”, Pedrorākare ārīka. ⁴² “ṗo'imajare tāāokaro'si Tuparāte ṗūataekaki kime Jesús”, bojarika īparimarāre jājibaako'omakaja ṗo'imajare Tuparāte jiyiṗupaka ōrīriwi'iarā ī'rārīmi upakaja aṗóstolrākare sawārōroyika.

Supabatirãoka nawi'iarã þo'imajare imarõ'õrã i'supaka oyiaja nabaaroyika.

6

Ï'potëñarirakamarã nare jeyobaarimajare ne'eka

¹ Torãjirã i'sijë'rãreka rïkimabaji Jesúre yi'yurãte imari-jarika. Supa imarï griego oka jairã ikupaka ãrïkarã hebreo oka jairãte:

—Ï'rãrïmi upakaja ba'arika þibaripotojo, jia ïrãtiji samija ijibeyu. Natïmiarãte reyataþaekarã hebreo oka jairã rômijãte takaja rïkimabaji mija ijirijayu, — narïka griego jairã.

² I'supaka najaimaka ã'mitiritirã, Jesúre yi'yurãte nakaeka apóstolrãka. Supabatirã ikupaka nare narïka:

—Yija wãrõrijayua ba'arika þibarika þemawa'ribaji imatiyaika sime yijaro'si þuri. I'supaka simamaka ba'arika takaja yija þupajoarikareka yija ima ja'atarimaja yija imajããeka. ³ I'supaka simamaka yija jeyomarã, ï'potëñarirakamarã jia þupajoairã, jiyipupaka noñurã imawa'ri Espiritu Santore jia yi'yurãte mija wã'mabe, “Ba'arika þibarimaja mija imabe”, nare yija ãñaokaro'si.

⁴ Yija þuri, Tuþarãte takaja jairimaja, supabatirã kirika bojariroka wãrõrimaja imarã,— apóstolrãkare nare ãrïka.

⁵ I'supaka napakã'ã “Rita sime”, ãñurã oyiaja nimaeka Jesúre yi'yurã. Supa imawa'ri “Esteban imaki jia Tuþarãte yi'yuka imarï, kiyapaika upakaja baarjayuka Espiritu Santore kire jeyobaamaka”, ãrïwa'ri kire ne'eka. Supabatirã ne'eka Felipe, Prócoro, Nicanor, Timón, Pármenas, supabatirã Antioquíakaki Nicolás, judíorãkamarïka imaripotojo jia nare yi'yukapitiyika nimaeka ba'arika þibarimaja ne'ekarã. ⁶ Supabatirã apóstolrãka þõ'irã nare ne'ewa'rika. “Ï'rã nime ba'arika þibarimaja yija

wā'mako'orā”, nare narīka. Suḡabatirā aḡóstolrāka naḡi-taka naruḡuko'a ḡemarā ja'aḡeatirā, “Miyapaika uḡakaja nabaaoakaro'si nare mijeyobaabe”, Tuḡarāte najēḡeka.

⁷ Saḡi āriwa'ri Jesúrika bojariroka yi'yurāte bojaeka ā'mitiritirā rīkimabaji sayi'yurāte Jerusalénrā ḡuburi-jarika. Suḡabatirāoka kurarākaoka rīkimarāja kimajaroka ā'mitiripēaekarā.

Estebanre nañi'aeka

⁸ Tuḡarāte kire jeyobaamaka jimarīa maikoribeyua ḡo'imajare ĩaeka wājitāji Estebanre baabearoyika.

⁹ I'suḡaka baabaraka kimaekarō'ōrā judíorākare rēriwi'iaḡi i'taekarāte eyaeka ikuḡaka kibaarijarika yaḡaberiwa'ri. “ḡoyarāre a'ritaḡaekawi'i”,* āririka uḡaka wāmeirō'ō simaeka. Cirenekarā, Alejandríakarā, Ciliciakarā, suḡabatirā Asiaka'iakarāḡiḡiyika nimaeka torā rērikarā. ĩrā Estebanka okabojikarā.

¹⁰ I'suḡaka kire nabaako'omakaja jia Estebanre nare yi'riwārūeka, Espíritu Santore kire jeyobaamaka. Suḡa imarī marākā'ā baatirā kire nokatēriwārūberika.

¹¹ Kire okatēriwārūberiwari, aḡerāte niñerū nawapaĳjika, Estebanre nabojaĳāōkaro'si. Se'ekarā “Tuḡarāte, suḡabatirā Moisés imaroyikakiteoka Estebanre jaiyuyeraḡaka ā'mitirapaḡarā yija ime”, āriwa'ri aḡerāte naḡakibojaeka.

¹² Naḡakika ā'mitiritirā, jimarīa wejeakarā, suḡabatirā ḡakiarimarā, Moisés imaroyikakite jā'meka wārōrimajaoka kire boebariwa'ri Estebanre ñi'atirā judíorāka ĩḡarimarā ḡō'irā kire ne'ewa'rika.

¹³ ĩḡarimarā ḡō'irā kire ne'eeyaeka ḡoto majaroka ḡakirimajare nakaeka. Niñerū nawapaĳjimaka ikuḡaka nabojaḡakika:

* 6:9 Sinagoga de Esclavos Libertados

—Ī'rākukurimarīa Tuṡarāte jiyiṡuṡaka ḡrīriwi'ia suṡabatirā Moiséte jā'mekaoka kijaiyuyemaka yija ā'mitiyu. ¹⁴ Suṡabatirā “Jesús Nazaretkaki Tuṡarāte jiyiṡuṡaka ḡrīriwi'ia kuyepaterāki, suṡabatirā Moisés imaekakite jā'meroyika sapi ṡuṡaika maima kio'arāñu”, i'suṡaka Estebanre āṡakā'ā yija ā'mitiyu,— ārīwa'ri nabojapākika.

¹⁵ Suṡa imarī torā imaekarāte kire yoirīkaeka. I'suṡaka kire nabaamaka ángel ṡema uṡaka ya'tarika kiṡema jarika.

7

“Oka yire imabeyua”, Estebanre ārīka kurarāka ṡṡamakire

¹ Torājīrā mae ikuṡaka Estebanre kērīka kurarāka ṡṡamaki imatiyaiki:

—¿Yaje rita sime i'suṡaka nañua?— kire kērīka.

² I'suṡaka kēṡakā'ā, ikuṡaka kire kērīka:

—Mija ā'mitiṡe yitā'omaja. Bikija mañeki Abraham imaekakite Mesopotamiaka'iarā kimaeka ṡoto tērīwa'ribaji ḡñuka Tuṡarāte kire ṡemakotowirika, Haránwejarā ke'rirā baaeka ruṡu. ³ Ikuṡaka sāñu Tuṡarā majaroṡñurā: “Mimarō'ō miṡoritapabe, suṡabatirā mirīrāreoka toṡi me'ewa'ṡe aṡea ka'ia mire yibearāñurō'ōrā”, Tuṡarāte kire ārīka. ⁴ I'suṡaka Tuṡarāte kire āṡakā'ā ā'mitiritirā, Caldearō'ōṡi ṡoritirā Haránwejarā imarī ke'rika. Torā keyaeka be'erō'ō mae kiṡaki wāsare kire reyataṡaeka. I'sia be'erō'ō ika maka'iarā Abrahamre imaerā Tuṡarāte kire ṡuataeka. ⁵ “Torā mimabe”, Tuṡarāte kire ārīko'omakaja, saba'ṡṡimarīa kimaeka ruṡu. Suṡa imarī “Yirika sime ika ka'ia”, Abrahamre ārīwārūberika. Toṡi mae ikuṡaka simatiyayu Tuṡarāte kire ārīka: “I'sia ka'ia mire ñijirāñu. Mireyarāka be'erō'ō, miriṡarāmerārika simarāñu”, kire kērīka, makarāmarīka

kimako'omakaja. ⁶ Topi ikupaka Tuparāte kire ārika ate: “Ñamajī topi poritirā aḡerā ka'iarā miriḡarāmerāte imarāñu. Torā nimarāka ḡoto cuatro ciento rakakuri wejeje'rākarō'ōjirā nare najā'mewā'imarīrijarirāñu. ⁷ I'supaka simako'omakaja miriḡarāmerāte ba'iaja nabaarāka wapa ba'iaja nare yibaarāñu yiro'si. Supa yibaamaka topi ḡe'rira'atirā ika ka'iarā miriḡarāmerāte etarāñu ate. Torā imatirā ñamajī yire jiyiḡupaka ōriwa'ri yika najairijarirāñu”, Tuparāte ārika mañeki Abraham imaroyikakite. ⁸ Supabatirā ikupaka Abrahamre kērika ate: “Mire yibojaika ā'mitiriḡeātirā, 'I'supaka yibaarāñu', merīrākareka, mimakire ḡo'ijirirāka be'erō'ō circuncisión kire mibaabe. 'Tuparāriki kime', āriwa'ri i'supaka kire mibaarāñu”, Abrahamre kērika. I'supaka Tuparāte kire ārika simamaka, kimaki Isaacre ḡo'ijirika maekarakaotēñarirakarīmi seyawa'rika ḡoto circuncisión Abrahamre kire baaeka. Supabatirāoka Isaac, kimaki Jacobre i'supakajaoka kibaaeka. Jacobooka i'supakaja baaekaki kimakarā mañekiarā ī'ḡoū'ḡuarāe'earirakamarā imaekarāre.

⁹ Jacob makarā, narī'ī Josére jimarā na'mijiaeka, (naḡakire wātatiyaekaki kimamaka)*. Supa imarī Egiptokarāre kire ijitirā kiwapa nare najēñeka. Supa kire nabaamaka Egiptokarā naba'iraberimaji upaka kimaokaro'si kire ne'ewa'rika. I'supaka kire nabaako'omakaja Tuparā ḡuri jia kika imaekaki. ¹⁰ Egiptorā Josére ba'iaja jūarūkia imakoḡekareka Tuparāte kire tāaeka. I'supaka kire kibaamaka tokaki īḡi Faraón ḡō'irā Josére imaeka. I'supaka kimaeka ḡoto jia kiōriwārūkia Tuparāte ja'ataeka Josére. Saḡi āriwa'ri Faraónte jijimaka Joséka imarijarika. I'supaka kika

* **7:9** Esta frase es información añadida para ayudar los lectores entender la envidia de ellos. Véase Génesis 37.3-4

imawa'ri “Egiptokarã imaupatireje yiwi'iakarãreoka jã'merimaji mimabe”, Faraónre kire ãrika.

¹¹ I'sia poto Egiptorã ba'arika purika. Supabatirã Canaán ka'iarekaoka i'supakaja sajarika. Supa imarĩ ba'arika imabepakã'ã kēsirabawa'ri, jimarĩa ba'iaja najũaeka. I'supaka najũaeka mañekiarã no'orã ba'arika tōpōwārūberiwari. ¹² Supa imarĩ mañeki Jacob, “Egiptorã trigo nawaruayu're”, ãrĩrika majaroka ã'mitiriwari, José ma'merãre kipũataeka “Samija wapaĩjiape”, ãrĩwari. ¹³ Supa imarĩ torã ba'arika e'erĩ natuyarika. Sabe'erõ'õ torãjaoka na'rika ate. I'supaka nabaamaka ikupaka Josere nare ãrika: “Yire mija ãawārūbeyu, mija rĩ'iji ñime”, nare kērika. I'supaka Josere nare ãrika majaroka po'imajare kire bojamaka, “Jee, hebreatotaki kime kã'ã”, Faraónre ãrika. ¹⁴ Torãjĩrã mae, kirĩrã nimaupatiji kipakipitiyika setenta y cinco rakamarã imaekarãte Josere akarũjeka Egiptorã nimaokaro'si. ¹⁵ Torãjĩrã mae, Egiptorã imarĩ, Jacobre a'rika. Ñoaka torã kimaeka be'erõ'õ kireyaeka. Supabatirã kimakarã mañekiarã wāsaraoka torãja reyaekarã. ¹⁶ Nareyaeka rakakaja Siquem wameirõ'õrã nare ne'ewa'rika, ãta wi'iarã nama-jaka tarĩ. Abraham wāsare Hamor makarãte wapaĩjkarõ'õ simaeka nare nataekarõ'õ.

¹⁷ I'supaka simako'omakaja rikimabaji Egiptorã mañekiarãte imarijarika. I'supaka nimekã'ãja, koyia sajaririjarika “Miriparãmerãte ka'ia ñijirãñu”, ãrĩwari Abrahamre Tuparãte ãrika upaka seyarũkia. ¹⁸ I'supaka simarijarika poto Josere imaroyika õrĩbeyuka, supabatirã mañekiarãte imaroyikaoka jiyipupaka õrĩbeyuka Egiptorã mamaka ipire imaeka. ¹⁹ Iki ipi imaekaki pakibaraka ba'iaja mañekiarãte baaekaki. I'supaka baabaraka, “Rõmijãre makarããritirã, imirĩji kimajĩkareka kire mija taabe kijĩñaokaro'si”, nare kijã'meka. ²⁰ I'supaka

kijā'meka poto jiyuritakijika Moiséte po'ijirika. Suḡa imarī maekarakamaki aiya kire ja'atabekaja kipakiarāte kire ba'iarika. ²¹⁻²² Marākā'ā baatirā wi'iarā kire ya'ewārūberiwari kipakore kire taaeka, topi Faraón makore kire e'eeka komaki upaka kire ba'iayaokaro'si. Koka kimarijayukā'āja Egiptokarāre puḡajoaikakaka jia Moiséte ōrīwārūeka. Suḡa imarī jia jaiwārūiki, supabatirāoka imatiyaika oyiaja baaiki kimaroyika. I'supaka kimamaka iatirā jia jiyipupaka kire norika.

²³ Ī'parā po'imajarakakuri wejejē'rāka keyaeka poto “Matikuri yitā'omajare ĩarī ya'riye'e mae”, kērīpuḡajoeka. ²⁴ Torā keyaeka poto, kitā'omajire kipajeka ĩrika Egiptoka'iakaki. Suḡa kibaamaka, ruḡuwapae'erā baakōrī, Moiséte kire jāāeka. ²⁵ “ ‘Egiptoka'iakarāte ba'iaja mare baamaka mare e'eru'awa'ririmaji Tuḡarāte jā'mekaki Moiséte ime', yitā'omajare yire ārīrū”, kērīpuḡajoeka. I'supaka kipuḡajoako'omakaja, sayi'ribeyurā upaka nimaeka. ²⁶ Topi mae aḡerīmi ĩ'parā Israelkarā ḡajairāte kīaeka. Nare iatirā ikupaka nare kērīka: “Mija ā'mitipe. ¿Dako baaerā ĩ'rātomaja imariḡotojo mija jīñu?”, nare kērīka. ²⁷ I'supaka kēḡakā'ā, Moiséte turitatirā ikupaka ḡajabaraka imaekakite kire ārika: “¿Maki 'Maiḡamaki mimabe', mire ārāḡaki? ²⁸ ¿No'oka Egiptoka'iakakire mijāārḡaka upaka yire jāāerā mibaayukā'ā?”, Moiséte kērīka. ²⁹ I'supaka kire kēḡakā'ā “Kḡapakaja Faraónte sōrīrā baayu”, ārīwa'ri Egiḡtopi Madián ka'irō'ōrā Moiséte ru'riwa'rika. Torā mae rōmie'etirā ĩ'parā kimakarārika.

³⁰ Torājīrā ĩ'parā po'imajarakakuri wejejē'rā be'erō'ō, ĩ'rārīmi Sinai wāmeika puḡiwāta po'imajamatorā Moiséte imaeka. I'suḡarō'ōrā imariḡotojo, kiwā'tarā ĩ'rābi yaḡumakarāka jū'rēka watoḡekapi ángelte kire

þemakotowirika. ³¹⁻³² Yapumakarāka jū'rēika yoitirā, Moiséte þupataeka. Þupataripotojo jia ĩatiyaokaro'si sawā'tabajirā ke'rika þoto ikupaka Tuparāte kire ārika: “Yi'i imaki Tuparā. Miñekiarā Abraham, Isaac, Jacobrāka jiyipupaka norĩroyikaki”, kire kērika. Sā'mitiritirā kipupaka kikiwa'ri yapumakarāka jū'rēka kiyoiberika. ³³ Topi mae ikupaka maipamaki Tuparāte kire ārika: “Ō'ōrāja ñima simamaka ba'iaja baarūkimato sime. Supa imarĩ miū'puko'a e'etaturā yire mijiyipupayeebe.† ³⁴ Yirirā Israelkarā, Egiptorā ba'iaja najūamaka ñiyau. I'supaka imawa'ri ba'iaja najaijoamaka ña'mitiyu. Supa imarĩ ‘Egiptokarā imarā judíorākare ru'rirū’, āriwa'ri nare jeyobaarĩ yi'tako'o. Supa imarĩ Egiptorā mire yipūatayu mae”, Tuparāte ārika Moiséte, — āriwa'ri Estebanre bojaeka ĩparimarāre.

³⁵ Topi ikupaka kērika ate:

—Apika marika Moiséjeoka kime, mañekiarāte kire yi'riberiroyikaki. “Yija ĩpamaki marika mi'i. Supa imarĩ ba'iaja yija baaika ĩarĩrĩrimajimarika mime”, mañekiarāte kire ārika. I'supaka narika simako'omakaja Tuparāte Egiptorā imaekarāre Moiséte e'ewa'rirūjeka niþamaki kimaokaro'si. Ika ñañua kūþajika yapua jū'rēka watoþekapi kiángelpi Tuparāte bojaeka Moiséte. ³⁶ I'sia þoto rĩkimakaja maikoribeyua baabeabaraka Egiptorā Moiséte imaeka. I'supaka baarika þikowearitirā mañekiarāte ke'era'aeka mae. Topi i'tarijaparaka, riapakiaka Oko Jū'ayakareka, supabatirāoka þo'imajamatorā maikoribeyua Moiséte baabearijarika ĩþarā þo'imajarakakuri wejeje'rākarō'ōjirā. ³⁷ Ikijioka imaekaki ikupaka mañekiarāte bojaekaki: “Tuparāte

† 7:33 Según las costumbres de los judíos, para mostrar reverencia, no se permitía llevar sandalias o zapatos en un lugar sagrado. Véase Josué 5.15

yire ārīka upakaja kiro'si jaijirimaji i'tarāki apika. I'supaka Tuparāro'si baarimaji matā'omajijioka imarāki”, Moiséte nare ārīka.‡ 38 I'sia bojaekakijioka kimaeka mañekiarāka Sinaí wāmeika pusiwāta pō'imajamatorā rērīroyikaki. I'supaka imabaraka i'rīkaja pusiþemarā marīwa'ritirā ángelka jairī ke'rika. Torā Moiséte eyaeka poto Tuparāte jā'meka ángelte kire bojaeka. Sabe'erō'ō kire kibojaekakaka mañekiarāte bojarimaji kimaeka Moisés. Supa imarī maimajiparūkiakaka kibojaeka upakaja simara'aeka maro'sioka.

39 I'supaka simako'omakaja kibojaeka upaka ima mañekiarāte yi'riberiroyika. I'supaka imawa'ri, Egiptorā þe'ririka nayapaeka ate. 40 I'supaka simaeka poto pusiþemarā Moiséte imekā'āja, ikupaka kima'mi Aarónte narīka: “No'orā kime mirī'ī, Egiptoka iarā maimarapaka poto mare e'era'arapaki. Torā kime morīberijiki kime mae. Supa imarī, jērāka yija jiyipupayeerūkirāte§ mibaapo'ijjabe. Mare imaruþutarimajaka maimajikareka, jia maro'si simarāñu. I'suparāre imarākareka ma'ririyaþairō'ōrāja mare na'rirūjerāñu”, Aarónte narīka. 41 I'supaka pupajoawa'ri wa'ibikirāwēko makarāka upaka ioika jērāka nabaeka. I'supaka saþo'ijjatorā wa'iro'sia sanajoejiroyika. Supabatirā nabaapo'ijjaeka jiyipupaka ōrīwa'ri nabayaarika. 42 I'supaka nabaamaka Tuparāte nare iarīja'ataeka, “Nayapayu upakaja nabaarū”, ārīwa'ri. Supa imawa'ri tā'þia, aiyaka, ñamikaki aiyateoka jiyipupayeabaraka nimaeka. Īakōrī je'e: Tuparāro'si bojaijirimaji imaroyikaki Amós ikupaka ārīkaki: “Israelkarā, yire mija ā'mitiþe ruþu. Īþarā

‡ 7:37 Véase Deuteronomio 18.15,18. Pasaje referido al futuro Mesías (Cristo). § 7:40 Dioses ídolos

þo'imajarakakuri wejejë'rāka þo'imajamatorā
mija imatapaeka þoto yire jiyipupayeeberikarā,
wa'iro'sia yiro'si mija joejiberika.

⁴³ Yire jiyipupayeerimarāja mija pupaka mijare ārika
upakaja mija baaeka jiyipupaka oñurā mija ime.
Īlakōrī je'e: Kūþajīka wi'ia baatirā, sareka Moloc
wāmeikite kōketirā mija jiyipupayeerijariroyika.
I'supakajaoka tā'þi upaka mija baaekaki Refán
wāmeikiteoka jiyipupaka mija oñroyika. I'supaka
mija baamaka, Babilonia a'riwa'rirā mijare yi-
taarāñu”, Tuparāte ārika, — ārīwa'ri Estebanre
bojaeka iþarimarāre.

⁴⁴ Toþi ikupaka nare kērika ate:

—Mañekiarāte þo'imajamatorā imaroyireka þoto
cabra ajeakaka baaeka wi'i wā'tarā imatirā Tuparāte
najiypupayeeroyireka. I'sia imaeka “Tuparāte makaja
ime”, ārīwa'ri kire najiypupayeerūkirō'ō. Pusipemarā
Tuparāte kire sabeaeka upakaja þo'imajamatorā ruitirā
Moiséte sabaarūjeka. ⁴⁵ Toþi mae Moiséte reyaeka
be'erō'ō Josuére kiō'toarā o'aeka. Kio'aeka be'erō'ō i'sia
wi'ia namakarā mirārāte e'ewa'rika Canaán wāmeirō'ōrā.
Na'rikarō'ō namajamarā ka'ia simako'omakaja, naka
jīrīkarāte Tuparāte þoataeka. Cabra ajeapi wi'ia
nabaaroyika imaeka ruþu Davidre judiōtatarāte
jā'meyukā'āja. ⁴⁶ Jia jījimaka Tuparāte imaeka mañekiarā
iþamaki David imaroyikakika. Suþa imarī Tuparāka
jījimaka imawa'ri kitā'omajapitiyika Tuparāte jiyipupaka
kiōñaokaro'si wi'ia kiro'si baarika kiþuþajoakoþeka.
I'supaka simako'omakaja Tuparāte kire sabaarūjeberika.
⁴⁷ David maki Salomón þuri Tuparāro'si wi'ia baaekaki
mae. ⁴⁸ I'supaka simako'omakaja þo'imajare baaeka
wi'iarā imabeyuka kime Tuparā, þemawa'ribaji imatiyaiki

imarĩ. Mia je'e ikupaka bikija kiro'si bojaĩjirimajire o'oeka:

⁴⁹⁻⁵⁰ “Ritajakaka ĩpamaki ñime. Supabatirã yi'iji imaki ritaja þo'ijiaekaki. Supa imarĩ yiro'si wi'ia mija baarãka, ¿yikoyiaja simarãnu bai je'e?”, Tuparãte ãrĩka, — ãrĩwa'ri Estebanre bojaeka.

⁵¹ I'supaka nare ãrĩweatirã, ikupaka nare kãrĩka ate:

—Mija ã'mitipe, Tuparãte yi'ririyaþabeyurã mija ime. Supabatirãoka kirika ã'mitiririyaþabeyurã mija ime. I'supaka imawa'ri mañekiarã wãsarã upakaja Espĩritu Santore yi'ribeyurã mija ime mijaro'sioka. ⁵² Ritaja Tuparãro'si bojaĩjirimajare ba'iaja jũarũjerimaja mija ñekiarãte imaeka. Supabatirãoka Tuparãte yapaika upakaja yi'ririyaþayuki etarũkia bojarimajare najããeka mija ñekiarã. Supa imarĩ maekakaja ketaeka þotojo “Kire najããrũ”, ãrĩwa'ri kire mija okabaaeka. ⁵³ Tuparãte jã'meika mija yi'ribeyu, ángelrãkapi ãrĩwa'ri mija ñekiarãre Tuparãte sabojaeka simako'omakaja, — Estebanre ãrĩka ĩparimarãre.

Estebanre najããeka

⁵⁴ I'supaka kãpakã'ã yaiwẽkoa boibayua upaka nopia Estebanre nabeaeka, boebatakaja jariwa'ri. ⁵⁵ I'supaka nabaako'omakaja, Espĩritu Santore jia kire jeyobaaikaki imarĩ, yu'awa'ri ĩaerã baakõrĩ, yaaboaika Tuparãrika kĩaeka. Supabatirã Tuparã ritapẽ'rõtorã Jesũre rĩkamarka. ⁵⁶ I'sia ĩatirã, ikupaka ĩparimarãre kãrĩka:

—¡Aya! Mabo'ikakurirã ñiayu mae. Tuparã ritapẽ'rõtopi Po'imaja Ma'mire rĩkamayu, — Estebanre ãrĩka.

⁵⁷ Torãjĩrãja þuri kopakaja kijaika ã'mitiririka yapabeririwa'ri, na'mukoþea natãteka. I'supaka baatirã okajãjirokapi akaserebaraka kipõ'irã narĩrĩwa'rika.

⁵⁸ Supabatirã weje a'riwa'rirã kire ne'ewa'rika, ãtaþi

kire jããriataokaro'si. Torã kire e'eeyatirã najariroaka ðemakato e'etaturã, Saulote sanijika sakãariñaokaro'si. Sakãariñũukã'ãja ãtapi Estebanre najããbareũ'mueka. ⁵⁹ I'supaka kire nabaayukã'ãja, ikupaka Jesúre kërïka:

—Ñipamaki Jesús, yire me'etope,— kërïka.

⁶⁰ I'supaka ãrĩweatirã ñukurupaturã, akasererikapi,
—jÑipamaki, ba'iaja yire nabaaike nareka samiye'kariabe!— Jesúre kërïka.

I'supaka kijaika be'erõ'õjite kopakaja kipuparirika mae.

8

Jesúre yi'yurãte ba'iaja Saulote baariyapæaka

¹⁻³ Topi mae, jia Tuparãte yi'yurã imaekarã judíotatarã Estebanre nayayeka. I'supaka kire baaturã ñajoabaraka jimarã kire norika. I'sirĩmijioka tokarã Jesúre yi'yurãka jiamarã imarijayurãte ba'iaja nare baaũ'mueka. Ìakõrĩ je'e: Saulo, “Estebanre najããparũ”, ãrĩpupajoækaki, i'supakaja ba'iaja nare pupajoarũjerã baaekaki. Ìrãwi'i jariwa'ririmarãja mo'abaraka Jesúre yi'yurãte tãpotirã ïmirĩja, rãmijãteoka wëkomaka imariwi'iarã nare kitaroyika. I'supaka simamaka Judea ka'iarã, supabatirã Samaria ka'iarã Jesúre yi'yurãte ru'riwa'rika. I'supaka aþerãte baaeka imako'omakaja aþostolrãka þuri Jerusalénrãja tuikarã.

Samaria ka'iarã Jesúrika bojariroka Felipete wãrõeka

⁴ Jerusalénrõ'õþi ru'riwa'rikarã imariþotojo aþerõ'õrã eyaturã Jesúrika bojariroka nawãrõeka. ⁵ Felipe Jerusalénþi ru'riwa'ritirã, Samariaka'iarã imawejearã eyaekaki. Torã eyaturã, “Þo'imajare tããokaro'si supabatirã nare jã'merimaji kimaokaro'si Tuparãte kire þũataeka”, ãrĩwa'ri Jesúrikakaka Felipe nare bojaeka. ⁶ Torãjirã mae, rĩkimarãja þo'imajare kipõ'irã rërïka

kire ā'mitiririyapawa'ri. Supabatirā, maikoribeyua kibaabeamakaoka ĩawa'ri kibojaeka jiaŋi na'mitirika. ⁷ I'supaka maikoribeyua baabeabaraka rĭkimarā Ɔo'imaja Ɔupakarā Satanārika ima ĩa'rĭjāikarāreka Felipete Ɔoataeka. I'supaka kibaamaka nareka imaekarā akaserebaraka Ɔorika. Supabatirāoka rĭkimarāja bitamajareoka kijieka. ⁸ Supa imarĭ i'sia wejeakarāre jĭjimaarika.

⁹⁻¹¹ I'sia wejearā Simónre imaeka. Ĩ'rākuri we-
 jejē'rāmarĭa ye'oiki imarĭ, kiƆupakapi baabeabaraka ki-
 maroyika. I'supaka baarijaparakā “Yi'i imaki imatiyaiki”,
 tokarāre kēriroyika. I'supaka nare kibaamaka rĭkimarāja
 imatiyairā, imatiyabeyurā Ɔariji kire nayi'rika. “TuƆarāte
 kire jeyobaamaka tērĭtaki kime”, āriwa'ri jiyiƆupaka
 noņuka kimaeka. ¹² I'supaka nimako'omakaja Felipe
 Ɔuri Jesucristorika bojariroka nare wārōekaki. “TuƆarāte
 Ɔūataekaki kime Jesús. Supabatirāoka kire yi'yurā Ɔuri
 jia TuƆarāte nare imaruƆutarāņu”, āriwa'ri nare kibo-
 jaeka. I'sia ā'mitiritirā Jesúre ĩmirĭja, rōmijāoka kire
 nayi'rika. I'supaka imawa'ri Felipete naruƆuko'a najū-
 jerūjeka “Kopakaja Jesúre yi'yurā yija ime mae”, āriwa'ri.
¹³ Simónoka, ye'oiki imariƆotojo, Jesúrika bojariroka
 yi'ritirā ruƆuko'a kijūjerūjeka. Torājĭtepi mae Felipeka ki-
 jeyoariū'mueka. Kika imarijaparakā TuƆarārikapi maiko-
 ribeyua Felipete baabeamaka ĩatirā marākā'ā baaberi-
 jĭkarō'ōjĭrā Simónre jarika i'supaka ima ĩakoriberikaki
 imarĭ.

¹⁴ Apóstolrāka Jerusalénpi, “Samariaka'iakarā rĭki-
 marāja TuƆarārika na'mitiripēayu”, āririka na'mitirika.
 I'supaka simamaka Samariarā Pedro supabatirā Juanka
 ĩƆarāte naƆūataeka. ¹⁵⁻¹⁶ Samariaka'iarā eyatirā torā
 Jesúre ā'mitiripēairā ruƆuko'a jūjekarā imariƆotojo
 “TuƆarāte Ɔūataekaki Espĭritu Santore nareka imabeyurā

nime ruṑu”, narīwārūeka. I'suṑaka nimamaka “Esp̄ritu Santore nare ña'rījāirū”, āriwa'ri Tuṑarāte naro'si najēñeka. ¹⁷ Suṑabatirā Jesúre ā'mitirip̄ēairāte ī'rikate jariwa'ririmarīaja naruṑuko'a narabemaka Esp̄ritu Santore nare ña'rījāika.

¹⁸⁻¹⁹ Pedrorāka nare narabemaka Esp̄ritu Santore nare ña'rījāimaka Simónre ĩaeka. I'sia ĩatirā niñerū nare ĩjirika yaṑawa'ri ikuṑaka nare kērīka:

—Mija baaeka uṑaka yibaamaka Esp̄ritu Santore nare ña'rījāirika yiyayayu yiro'sioka. Suṑa imarī ika sime i'suṑaka yire mija baarūjerūki waṑa,— nare kērīka.

²⁰ I'suṑaka kēṑakā'ā, ikuṑaka Pedrote kire ārika:

—Waṑamarīaja Tuṑarāte ja'ataika, mawaṑāĳirūki-marīa sime. I'suṑaka miṑuṑajoaika simamaka, miniñerūṑitiyika ba'iaja imarika tiyibeyurō'ōrā me'rirū āriwa'ri. ²¹ Ba'iaja miṑuṑajoaika oñuka Tuṑarā. Suṑa imarī, yijaka aṑerāte Esp̄ritu Santore ña'ajāārimajimarīka mime. ²²⁻²³ Koṑakaja mae ba'iaja miṑuṑaka mireka ñiawārūyu. Mía, Tuṑarāte tērīrika imakakaṑi yija baarijayua mioakiyu. Suṑabatirā ba'itakaja baarimaji imarī, marākā'ā baatirā aṑe uṑaka imarimajimarīka mime. Ba'itakaja miṑuṑajoaika ja'atirā Tuṑarāte mijēñebe, “Ba'iaja yip̄uṑajoaika yireka miye'kariabe”, āriwa'ri,— Pedrote kire ārika.

²⁴ I'suṑaka kēṑakā'ā ikuṑaka Simónre kire ārika:

—Maipamaki Tuṑarāka yiro'si mija jaibe. “I'suṑaka mijūarāñu”, yire meñua jūarika yaṑabeyuka yi'i ṑuri,— Pedrorākare kērīka.

²⁵ I'sia be'erō'ō Jesúre baaroyika niaeka mirāka, suṑabatirā nare kibojaroyikakaka tokarāre nabojaeka. ṑo'imajare wārōweatirā, Jerusalénrā ṑe'riwa'rikōrī Samariaka'iarā wejerakakaja Jesúrika nawārōrijarika.

Etiopíaka'iakakire Felipete ruṑuko'a jūjeka

²⁶ I'sia be'erō'ō Tuparã Felipe pō'irã ángelte pũataekaki ikupaka kire kēñaokaro'si:

—Jerusalénrã me'pe. Torã meyarãka poto, Gaza wãmeika wejearã a'yu ma'arã me'pe. Yapumatopi o'yuma'a sime i'sima'a,— Felipete kērīka.

²⁷ Supa imarĩ kire kērīka upakaja Felipete a'rika mae. Topi a'ririjaparaka Etiopíaka'iakakire kĩaeka. Etiopíaka'iakarã ipamakore niñerũ iarĩrĩrijeyobaarimaji imatiyaiki kimaeka. Jerusalénrã Tuparãte jiyipupayeerĩ turikaki, torãjĩte kipe'rieyawa'rika. ²⁸ Kawarure kitũrũrũkiapi kire yierijayukã'ãja Tuparãro'si bojarimaji Isaías wãsare o'oekakaka kĩarijarika.

²⁹ Torãjĩrã mae, ikupaka Espíritu Santore ãrīka Felipete:

—Kire eyatirã, kiwãtapiji me'ririjape,— kire kērīka.

³⁰ Supa imarĩ kire rĩrĩeyatirã, Tuparãte bojaĩjirimaji Isaíare o'oekakaka ĩabaraka kijaiãpatemaka, kiã'mitirika. Topi mae,

—Torã mijaiãpateika ¿yaje miõrĩwãrũyu?— Felipete kire ãrīka.

³¹ I'supaka kēpakã'ã,

—“I'supaka sãñu”, ãrĩwãrũbeyuka yi'i, maki yire sabojabeyua simamaka,— kire kērīka mae.

Topi mae,

—Yipō'irã mimarĩjãibe yire samiwãrõkaro'si, — Etiopíakakire kire ãrīka.

³² Isaías Tuparãrika o'oeka kijaiãpatekarō'ō ikupaka bojaeka:

“Oveja jããokaro'si ne'ewa'yu upakaja ĩrĩkate ne'ewa'rĩrãñu. Kipoya nata'amaka oveja akaserebeyua sima upakaja ba'iaja kire nabaako'omakaja kiakaserebesarãñu.

³³ Rĩkimarãja po'imajare ĩarãka wãjitãji ba'iaja kire nabaarãñu. ‘Ba'iaja baaiki kime’, kireka napakã'ã

ki'yopi'rirãñu ba'iaja baabesarãki imarĩ. Supa-batirã þo'imajare kire jããmaka, kiriparãmerã imabesarãñurã”, ãrĩwa'ri o'oekarõ'õ Etiopíakakire jaiþateka.

³⁴ Supa imarĩ kipõ'irã Felipete marĩjãika.

—Tuparãro'si bojaĩjirimajite o'oekakaka ãtirã yire mi-bojabe. ¿Yaje kirikakakaja kio'oeka bai? ¿Apikareka þupajoawa'ri i'supaka kio'oeka kã'ã?— Felipete kërĩka.

³⁵ Topi mae, Isaíare o'oekakaka ã'mitiritirã, ikupaka Felipete kire ãrĩka:

—Isaías i'supaka o'oekaki Jesúre ba'iaja jũarũkiakaka þupajoawa'ri.—

Supabatirã já Jesúmajaroka kire kibojaeka. ³⁶ A'ririjari ma'arijerã þa'wa imaekarõ'õrã neyaeka.

—Ñakõrĩ, õ'õrã sime okoa. Maekaka rupuko'a yire mi-jũebe ñarĩjĩka ¿yaje rukuya jia simajĩñu?— Etiopíakakire kire ãrĩka.

³⁷ I'supaka kēpakã'ã, ikupaka kire kërĩka:

—Yi'rityarĩji Jesucristore miyi'rijĩka, rupuko'a mire yijũjerãñu.—

I'supaka kēpakã'ã,

—Ñ'ã, Tuparã Makiji kime Jesucristo,— Etiopíakakire ãrĩka.*

³⁸ Supa imarĩ “Õ'õrã mituibe”, tũrũrũkia tuarimajite ãritirã, saþi merĩrikatirã þa'warã natu'arĩkaeka Felipete Etiopíakaki rupuko'a jũjeokaro'si. ³⁹ Pa'wapi namarĩrikaeka þoto, ikuparõ'õþiji Felipete Espĩritu Santore e'ewa'rika. Sabe'erõ'õ þuri Etiopíakakire kire ãberika ate. I'supaka simako'omakaja jĩjimakaþi Etiopíakakire o'rika. ⁴⁰ Apewejearã Espĩritu Santore kire e'ewa'rika

* **8:37** La mayoría de las traducciones de la Biblia no incluyen versículo 37 porque no aparece en las copias de la Biblia más antiguas.

be'erō'ō, “Azotowejearā ñimekã'ã mae”, Felipete ãrĩpupa-joaeka. Toꝑi o'riwa'rikōrĩ wejerakakaja Jesúrika wãrōri-japaraka Cesareawejearã keyaeka.

9

Saulote yi'riũ'mueka Jesúre
(Hch 22.6-16; 26.12-18)

¹ Saulo Jesúre yi'yurãte jããrika ri'kawa'ri ba'iaja nareka kijairoyika ruꝑu. Suꝑa imarĩ “Ba'iaja nare yibaaerã”, ãrĩwa'ri kurarãka iꝑamaki imatiyaiki pō'irã ke'rika.

² “Íĩ Saulo, yiꝑũataiki Jesúre ã'mitiripẽairãte kiñi'arũ”, ãrĩwa'ri ꝑapera kio'ookaro'si kijẽneka, Damascorã judíorãkare rẽrĩriwi'ia imaruꝑutarimajare beaokaro'si.

—Ika mijã'meikapi nare ñiatõporãka uꝑakaja imirĩja, rõmijãteoka ñi'atirã Jerusalénrã nare ye'era'arãñu, — Saulote kire ãrĩka.

³ Suꝑa imarĩ ma'api a'ririjari Damasco wejearã keyaerã baaekarō'õjĩte, ikuꝑarō'õꝑiji mabo'ikakuripi yaaboaike kire jããta'aeka. ⁴ Toꝑi mae marãkã'ã baaberiwa'ri sarãja Saulote ña'rĩka. Torãjĩte mae, ikuꝑaka kire sãrĩka:

—Saulo, Saulo, ¿dako baaerã ba'iaja yire mibaariwã'imañu?— kire sãrĩka.

⁵ Sã'mitiritirã,

—¿Maki mime je'e Ñiꝑamaki?— kẽrĩka.

—Ba'iaja mibaawã'imarĩrijayuka Jesús ñime, — kire kẽrĩka.

⁶ I'suꝑaka kire ãrĩtirã,

—I'suꝑaka baarikopakaja, mi'mitirã, Damascorã me'pe. Torã meyarãka ꝑoto, “Ikuꝑaka mibaabe”, i'rĩkate mire ãrĩrãñu, — Saulote kẽrĩka.

⁷ Sauloka a'rikarã, sajaikakite ã'mitiriripotojo kire niatõꝑoberika. Puꝑataekarã imarĩ torã najiyirĩkatakaeka suꝑabatirã jaiberijĩkaoka najarika. ⁸ Sabe'erō'ō

mi'mirĩkatirã yoibaotaerã kibaakoþeka. Torãjĩrã mae õibeyua kiñakoa jarika simamaka Damascorã kijeyomarãre kire tĩtiwa'rika. ⁹ Torã kire ne'eeyaeka be'erõ'õ maekarakarĩmi yoibeyuka, ba'abekaja, supabatirã dakooka ukurimarĩaja Saulote imaeka.

¹⁰ I'sia wejearã Jesúre yi'yuka, ĩ'rĩka Ananías wãmeikite imaeka. Makãrãrũñuroka upakapi kire þemakotowiritirã,
—¿Yaje mime Ananías?— Jesúre kire ãrĩka.

—Ã'ã Ñipamaki, õ'õrã ñime,— kire kërĩka.

¹¹ —Ã'ã, mae Wãjima'a wãmeirõ'õþi me'þe. I'sima'api a'ririjari Judas wi'iarã meyarãñu. Torã eyatirã “¿Yaje õ'õrã Saulo, Tarsowejeakakire ime?”, kire meþe. Mia, i'supaka merĩrãñu yire jẽñebaraka imaki kimamaka.

¹² Makãrãrũñuroka upakapi ikupaka kiro'si simako'o: ĩ'rĩka Ananías wãmeikite kire yibeako'o. Supa imarĩ kipõ'irã kãkaeyatirã mipitaka kipemarã mija'apearãka þoto, ate yoiki kijarirãka, kire yibeako'o, — Ananíare kërĩka

¹³ I'supaka kire kẽþakã'ã ikupaka Ananíare ãrĩka:

—Jimarĩa kimajaroka ña'mitiyu, Jerusalénkarã mire yi'yurãte ba'iaja kibaarijyauakaka. ¹⁴ Supabatirã kurarãka ĩpamarãre kire jã'mepũatamaka, õ'õrã Saulote etaeka. Supa imarĩ mire ã'mitiripẽairã yija imamaka, wẽkomaka yijare baaokaro'si Jerusalénrã yijare e'ewa'ririmaji kime, — Ananíare kire ãrĩka.

¹⁵ I'supaka kërĩko'omakaja ikupaka Jesúre kire bojaeka:

—Mire ñañu upakaja kipõ'irã me'þe. Yimajaroka þo'imajare wãrõrimaji kimaerã kire yiwã'maeka. Judĩotatarã, judĩotatamarĩrã, supabatirã niparimarãteoka sawãrõrimaji kimarãñu. ¹⁶ I'supaka baarimaji kimamaka “Sapi ĩ'rãkurimarĩaja jimarĩa ba'iaja mijũarãñu”, kire ñarĩrãñu,— kireka Jesúre ãrĩka Ananíare.

¹⁷ Torājīrā kipō'irā Ananíare a'rika mae. Kimaeka wi'irā kipō'irā eyatirā kipitaka Saulo pamarā kija'apeaeka. Supabatirā ikupaka kire kērika:

—Yijeyomaki mia'mitipe. Maipamaki Jesús, mi'tarijarapaka poto mire pemakotowirapakiji, yire pūatako'oka miñakoa jiiirū āriwa'ri. Supabatirāoka Espiritu Santore mire ña'rījāirū āriwa'ri pariiji yire kipūatayu,— kire kērika.

¹⁸ I'supaka kērikarō'ōjiteje, wa'ititi upaka ioika Saulo ñakoapi ña'rīka. Torājīrā pūri jia kiñakoa jarika. I'supaka kire kibaamaka, kimi'mirīkaeka poto Ananíare kire rupuko'a jūjeka. ¹⁹ I'supaka kijarika be'erō'ō ba'atirā okajājia kijarika. I'supaka jaritirā ñoapañaka Jesúre yi'yurāka Damascorā kimaeka.

Damasco wejeakarāre Jesúrika bojariroka Saulote bojaū'mueka

²⁰ Torājīrā mae judíorākare rēriwi'iarā kākatirā, Jesúrika bojariroka wārōbaraka “Tuparā Maki kime Jesús”, Saulote nare ārika. ²¹ I'supaka kibaamaka, kopakaja po'imajare pūpataeka.

—Mia, i'iji kime Jesúre yi'yurāte ba'iaja baarimaji Jerusalénrā. Ō'ōrā kime Jesúre yi'yurāte ñi'atirā, kurarāka ipamarā pō'irā nare e'ewa'yaokaro'si,— po'imajare ārika.

²² I'supaka napupajoako'omakaja Tuparāte kire jeyobaamaka, jiiibaji Jesúrika bojariroka kibojamirīkawa'rika. “Rita sime, Jā'merūkika Tuparāte wā'maekaki kime Jesús”, nare kēriroyika. Jia sakibojamaka, Damascokarā judíorāka iparimarā marākā'ā kire nokatērīwārūberika.

Judiotatarāte kire jāārika ri'kamaka Saulote ru'rika malaroka

²³ Damascorã ñoatakaja sawãrõbaraka Saulote imamaka, “Kire majãerã”, judíorãka Jesúre yi'ribeyurãte ãrĩpupajoaeka. ²⁴ Supa imarĩ ñami, ñmioka kire napãñaroyika wejeapi poriwa'rirũkirõ'õ koperekarã kire jããokaro'si. I'supaka nabaako'omakaja Saulote sõrĩka. ²⁵ Kiõrĩka simamaka kibojaeka yi'yurãte kire jeyobaaeka, kiru'yaokaro'si. Torãjĩrã mae, ñami wejea nata'tekarõ'õpi imatirã pi'i upaka ñoikarã kire jããtirã apepẽ'rõtorã kire naruetaeka kiru'yaokaro'si.

Jerusalénrã Saulote imaeka mae

²⁶ Topi, ru'riwa'ritirã Jerusalénrã keyaeka mae. Torã Jesúre yi'yurãka jeyoaririka kiyapakopekaka. I'supaka kiyapako'omakaja “Jesúre yi'ribeyuka kime Saulo puri”, ãrĩwa'ri kire nakĩkika. ²⁷ I'supaka nimako'omakaja, Bernabé wãmeiki, Saulote jeyobaaekaki. “Mi'tabe, aþóstol-rãkaka majairã”, kire kërĩka. Sauloka napõ'irã eyatirã ikupaka Bernabére nare ãrĩka:

—Saulo kime i'ĩ, ma'api ke'ririjayukã'ã maipamaki Jesúre kire pemakotowirika. Supabatirã kika kijaika. I'supaka Jesúre kire baaeka be'erõ'õ Damascorã dako werikimarĩaja þo'imajare Jesúrika bojariroka wãrõrapaki kime,— Bernabére nare ãrĩka.

²⁸ I'supaka nare kẽpakã'ã “Maka imarũkika Saulote ime mae”, kireka narĩka. I'supaka napakã'ã, Jerusalénrã naka kimaeka. Naka imarijari dako werikimarĩaja tokarãre Jesúrika kibojaeka. ²⁹ Judíotatarã imariþotojo griego oka jairãka Saulote jaibaraka imaeka. Tuparã majaropũñu añua nare bojabaraka, “Sãñu upakaja Jã'merũkika Tuparãte wã'maekaki kime Jesús”, nare kërĩka. I'supaka kẽpakã'ã ã'mitiriwa'ri kire jããrika nari'kaeka. ³⁰ I'supaka kika nima ã'mitiriwa'ri, Cesarearã kijeyomarãre kire e'ewa'rika. Torã eyatirã Tarsowejarã kire nape'riwa'rirũjeka.

³¹ I'sia poto p̄uri Judea, Samaria, sup̄abatirā Galilea ka'iarāoka ba'iaja Jesúre yi'yurāte jūberika. Sup̄a simamaka Esp̄iritu Santore nare jeyobaamaka j̄jimakaḽi Jesúre j̄ibaji yi'yurā nimamir̄ir̄ikawa'rika. Sup̄a imar̄i r̄ikimabaji Jesúre yi'yurāte imarijarika. Sup̄abatirāoka ritaja j̄iyip̄up̄aka Maip̄amakire ōparaka nimarijarika.

Bitamajite Pedrote jieka

³² Sup̄a imar̄i Jesúre yi'yurāte ī'rāweje jariwa'r̄irimar̄ija Pedrote ĩatap̄aroyika. I'sup̄aka imawa'ri Lida wāmeir̄ō'ōrā naḽō'irā turir̄i keyaeka. ³³ Torā eyatirā Eneas wāmeikite k̄iaeka. Bitamaji imar̄i, maekarakaotēñarirakakuri wejejē'rāka keyawa'rika kikār̄ir̄ukir̄ō'ōrāja p̄eyubaraka. ³⁴ Torāj̄irā mae, ikup̄aka Pedrote kire ār̄ika:

—Eneas, mia'mitipe, Jesucristore mire jieyu mae. Sup̄a imar̄i mimi'mir̄ikabe. Sup̄abatirā mikār̄ir̄ukia mibupebe, — kire k̄er̄ika.

I'sup̄aka kire k̄er̄ikar̄ō'ōj̄iteje, bitamaji imakoḽekakite mi'mir̄ikaeka. ³⁵ R̄ikimar̄āja Lidakarā sup̄abatirā Sarónka'iakarāoka ĩaekarā sup̄a kibaaeka. Sup̄a imar̄i nimaup̄atiji Jesúre yi'yurā oyiaja najarika.

Reyaekakote Pedrote tāāeka

³⁶ Ī'rāko Joḽe wāmeir̄ō'ōkako Tabitá wāmeikote imaeka, Jesúre yi'yuko. Griego okaḽi p̄uri Dorcas wāmeiko koimaeka. Jiiko p̄o'ir̄ōmo imar̄i wayuoka baair̄ate jia kojeyobaaroyika. ³⁷ I'sup̄aka imariḽotojo ikup̄ar̄ō'ōḽiji wāmar̄ia jariwa'ri koreyaeka mae. Koreyamaka ĩatirā reyair̄ate nabaaika up̄akaja kopo'ia najūjeka kor̄irā. Sup̄abatirā ĩmip̄ē'rōtorā imaeka kurarakarā koro'siji kore nataeka. ³⁸ I'sup̄aka kore baatirā “Lidarā Pedrote ime”, p̄o'imajare āñua Joḽekarā Jesúre yi'yurāte ā'mitirika. Sā'mitiritirā ĩ'parāte Pedrote akar̄i naḽūataeka,

koyikurirāja kimaeka simamaka. Kipō'irā eyatirā ikupaka kire narīka:

—Dajoa wārūaja yijaka.—

³⁹ I'supaka napakā'ā ā'mitiriwa'ri, naka Pedrote a'rika Joḡerā. Torā eyatirā Dorcas majaka nataekarō'ōrā kire ne'ewa'rika. Supa imarī kopō'irā rīkimarāja natīmiarāte reyatapaekarāre oḡaraka imamaka kīaeka. Ketamaka kipō'irā narērīka kika jaiokaro'si.

—Dorcate reyaerā baarapaka ruḡu rīkimakaja saya yijare kopu'aījirape,— āḡaraka Pedrote sanabeaeka.

⁴⁰ I'supaka kire napakā'ā,

—Mija ḡoriwa'ḡe ruḡu,— nare kērīka.

Naḡoriwa'rika be'erō'ō, ṅukurupatirā Tuḡarāka ki-jaika. Kika jaiweatirā, reyaekakote jorowa'ri īatirā,

—Tabitā mimi'mibe,— kore kērīka.

I'supaka kērīka ḡotojo koñakoa wiritaeka. Supa imarī Pedrote īatirā komi'mirupaeaka. ⁴¹ Toḡi mae, kopitakapi ṅi'atirā Pedrote kore mi'mataeka. Supabatirā “Mija ḡoḡe ruḡu”, kērīkarāte kiakaeka.

—Kopakaja ōñia kojayu. Ate kore mija īarape mae,— Jesúre yi'yurā natīmiarā reyatapaekarā, supabatirā aḡerā najeyomarāreoka kērīka.

⁴² I'supaka kōjarika ritaja Joḡekarāre ā'mitiripataeka. Sā'mitiritirā rīkimarāja Jesúre nayi'rika. ⁴³ Sabe'erō'ō torā ṅoaka Pedrote imaeka, wa'iro'si ajea ba'iraberimaji Simón ḡō'irā.

10

Cornelio ḡō'irā Pedrote a'rika

¹ Cesareawejearā Cornelio wāmeikite imaeka. Torā rīkimarāja surararāka Italiakarākaki imatirā ī'rāḡitarakamarā ḡo'imajarakamaki surararāka īḡamaki kimaeka. ² Judíorākimarīka imariḡotojo Tuḡarāte

jiyipupaka ðñuka, kiwi'iareka imarãpitiyika. Judíorãka wayuoka baairãte ríkimakaja niñerũ jeyobaarimaji, supabatirãoka Tuparãte jajipaki kimaeka. ³ I'supaka kimamaka ĩrãrĩmi tres rō'ðjĩrã aiyate eyawa'rika poto makãrãrũñuroka upakapi Tuparãte pũataekaki ángelte kipõ'irã etaeka. Jia Corneliore kire ĩatiyaeka. Supabatirã kipõ'irã kãkaeyatirã,

—Cornelio,— ángelte kire ãrika.

⁴ Topi mae, kireka ñakoariji,

—Aya, ¿marãkã'ã sime je'e ñipamaki?— pupatawa'ri kire kërĩka. I'supaka kẽpakã'ã

—Tuparãte mijeñerijayu rakakaja mire kiã'mitiyu. Supabatirã wayuoka baairãte mijeyobaaikarekaoka jĩjimaka kime. I'supaka mimamaka mireka pupajoajipaiiki kime. ⁵ Supa imarĩ Joþewejeaã imaki Simónre akarĩ a'rĩrũkirãte mipũatabe. Kiwãmeaoka Pedro. ⁶ Apika Simón wa'iro'si ajea ba'iraberimaji riapakirijerã imaki pð'irã kime. Torã Simón Pedrote natõporãñu mipũatarãñurã,— ángelte kire ãrika.

⁷ I'supaka kire ãrĩweatirã ángelte a'rika. Sabe'erõ'õ ĩ'parã kiba'iraberimaja, supabatirã ĩ'rĩka surara jia Tuparãte yi'yuka imaekakiteoka kiakaeka. ⁸ Supa imarĩ kipõ'irã netaeka poto, ángelte kire ãrĩkakaka Corneliore nare bojaeka. Nare sabojaweatirã Joþerã nare ke'rĩrũjeka.

⁹ I'supaka kẽpakã'ã a'ritirã, aþerĩmi wãjitãji aiya simaeka poto Joþe koyikurirã neyaeka. I'tojĩte wi'i rupututuarã Pedrote mirĩka Tuparãka jairĩ. ¹⁰ Tuparãka jaibaraka kimaeka poto kopakaja kikẽsirabaeka. I'supaka kimamaka aþerãte ba'arika kiro'si baayukã'ãja ikupaka makãrãrũñuroka upakapi kiro'si simaeka: ¹¹ Mabo'ikakurirã kãeka poto sayapãia jo'bato ĩ'papẽ'rõto ñi'atirã maja'aruetaika upaka saruira'aeka. ¹² Satõsiarã ritajakaka wa'iro'sia, wa'iro'siwẽkoa þariji imaeka.

Wa'ibikirāka upaka tuyua, wiyua, supabaturā yibaraka tuyuaoka simaeka. * ¹³ Supa imarī ĩmipi ikupaka Pedrote sajaikorika:

—Pedro mimi'mibe. Samijāāba'abe,— kire sārīkorika.

¹⁴ I'sia oka ā'mitiritirā ikupaka kiyi'rika:

—Marākā'ā baaturā yibaaberijika Ñipamaki, Moisés wāsare jājibaaeka ba'akoribeyuka ñime ruḡu.—

¹⁵ Topi ate sajaikorika

—“Jājika yiro'si sime”, merīa'si, Tuparāte ba'arūjeika ḡuri “Miba'abe”,— mabo'ikakuripi sārīkorika.

¹⁶ Maekarakakuri i'supaka Pedrote sabaaeka. Sabe'erō'ōpi mae sayapāia Tuparāte e'eka. ¹⁷ I'sia ĩawa'ri “¿Dako baaerā supa yire sabaayu jee?”, Pedrote ārīḡupajoeka. I'supaka ḡupajoabaraka kimekā'āja, “No'orā Simónre ime”, āparaka ḡo'imajare jērīarjariji, Simón wi'iarā neyaeka Corneliore ḡūataekarā. ¹⁸ Torā eyaturā ikupaka najērīaeka:

—¿Ō'ōrā yaje Simón Pedro wāmeikite ime?— narīka.

¹⁹ Kīaeka mirāka ḡupajoabaraka kimekā'āja, Espiritu Santore kire jaika,

—Mia'mitipe. Maekarakamaki ĩmirīja mire mo'arī etairā. ²⁰ Mae miruiwa'ḡe, naka me'yaokaro'si “¿Yaje judiorākamarīrāka ya'rijīñu je'e?”, ārīḡupajoabekaja mimabe. Yīḡūatairā nime,— Espiritu Santore kire ārīka.

²¹ Supa imarī, Corneliore ḡūataekarā maekarakamaki ḡō'irā Pedrote ruiwa'rika.

—Yi'iji ñime mija mo'aiki. ¿Dakoa ārīwa'ri mija i'tako'o?— nare kērīka.

²² I'supaka kēḡakā'ā ikupaka nayi'rika:

* **10:12** Fue prohibido en la ley de Moisés comer animales tal como reptiles, culebras, marranos, perros, varios insectos, etc. Véase Levítico 11

—Yija ñpamaki Cornelio miþõ'irã yijare pũatarapaki. Jiika þo'imaji kime Cornelio. Supabatirã Tuþarãte jiyiþuþayeeiki. Ritaja judíotatarãoka kire jiyiþuþayeeirã. Suþa imarĩ ikupaka ángelte kire ãrãþe're: “Mia'mitipe Cornelio, Simón Pedrote miakaþũabe. Supabatirã mire kibojarãka jia mia'mitipe”, ángelte yija ñpamakire ãrãþe,
— Simón Pedrote narĩka.

²³ Suþa napakã'ã,

—Õ'õrã kãkara'atirã yipõ'irã mija kãþe ruþu,— Pedrote nare ãrĩka.

Aþerĩmi þuri naka Pedrote a'rika mae. Joþewejeakarã ñ'rãrimarã Jesúre yi'yurãoka, naka jeyoariwa'rikarã.

²⁴ Aþerĩmi Cesareawejearã neyaeka. Neyarã baएका ruþu, kirĩrã supabatirã kijeyomarãpitiyika rërĩtirã Corneliore imaeka, “Simón Pedrote bojarãka ma'mitiriye'e”, ãrĩwa'ri nare kioyibojaeka. ²⁵ Torã neyaeka þoto Pedrote e'etorirĩ Corneliore þorika. Supabatirã Corneliore ñukurupaeka kire jiyiþuþayeeokaro'si. ²⁶ I'supaka kibaamaka kipitakarã ñi'atirã,

—Mimi'mibe. Miupakaja þo'imaji ñime yiro'sioka,— Pedrote kire ãrĩka.

²⁷ I'supaka kãþakã'ã kimi'mika mae. Suþa imarĩ jaibu'arikaþiji wi'iarã nakãkaeka mae. Torã kãkawa'ritirã rikimarãja þo'imaja rërĩkarãte Pedrote ñaeka. ²⁸ I'supaka nimamaka ñatirã, ikupaka Pedrote nare bojaeka:

—Yija judíotatarã aþetatarãpitiyika rukubaka imarika, supabatirã napõ'irã turirikaoka jãjibairã yija ime. I'siakaka õrĩwãrũirã mija ime. I'supaka simako'omakaja Tuþarã þuri ikupaka yire bojarapaki: “Jãjibaarimarĩa sime', ñañua Jãjibaarika sime', mija ãrĩa'si”, Tuþarãte yire ãrãþe. Suþa imarĩ “Judíotataki imariþotojo aþetatarãka rukubaka ñima jãjibaarũkimarĩa sime”, ñarĩwãrũyu maekaka þuri. ²⁹ Suþa imarĩ Cornelio majaroka yire

nabojaraḗpaka ḗotojo ḗojimarĩji miḗḗ'irã yi'taraḗe. Supa imarĩ ḗmarãkã'ã ãrĩwa'ri oka yire mija ḗũatararaḗe? — Pedrote nare ãrĩka.

³⁰ I'supaḗa kēḗakã'ã, ikupaḗa Corneliore kire ãrĩka:

—Botarakarĩmi sajaritiyu tres rō'ōjĩrã aiyate eyawa'raḗpaka ḗoto, Tuḗarãka jaibaraka ḗimararaḗpaka be'erō'ō. Ikuḗarō'ōḗiji ángelte saya yaaboaiḗa jāãtirã yiḗḗ'irã kiḗemakotowiraraḗe. ³¹ Topi ikupaḗa yire kēraḗe mae: “Cornelio. Tuḗarãte mijēñeika jĩjimakaḗi kiã'mitiyu. Supabatirã wayuoka baairãte mijeyobaaiḗa jiaoka kiro'si sime. Saḗi ãrĩwa'ri jia mire kibaayu.

³² Supa imarĩ Joḗeweḗearã imaki Simón Pedro wãmeikite miakarũjebe. Aḗika Simón wa'iro'si ajea ba'iraberimaji wi'iarã kime riapaḗirijera”, ángelte yire ãraḗe. ³³ I'supaḗa yire kibojamaka ã'mitiriwa'ri, ḗojimarĩji oka mire yiḗũatararaḗe. Jia oka mi'tayu ō'ōrã. Tuḗarãte ãiḗa wãjitãji yija rēriko'o kioka simaupaḗitiji ōñaokaro'si. Tuḗarãte mire bojaika yija ã'mitiririyaḗayu,— Corneliore kire ãrĩka.

Cornelio jeyomarãre kiwãrõeka Pedro

³⁴ Sã'mitiritirã, ikupaḗa Pedrote jaiũ'mueka mae:

—“Aḗerimarãre kiwãtaika ḗemawa'ribaji ĩ'rãtatareje wãtabeyuka kime Tuḗarã”, ḗarĩwãrũyu mae. ³⁵ Ritatojo wejeareka ḗo'imajatata imaupaḗtirekaja jiyiḗupaḗa kire ōrĩwa'ri, kiyapaika upakaja baairãka jĩjimaka kimarijayu.

³⁶ Yija tã'omaja Israel wãsa riḗarãmerãro'si Jesucristo, ritatojo wejeareka imarã ĩḗamakite baaekaḗi ãrĩwa'ri jia Tuḗarãka nimarũkiakaka nare kibojaeka. ³⁷⁻³⁸ Mamarĩ Galileaka'iarã, supabatirã ritaja Judea ka'iareka Jesús Nazaretkakire baaeka ōñurã mija ime. ḗo'imajare wãrõbaraka Juanre narupaḗuko'a jũjeyukã'ãja, mae kirikaḗi baawãrũiki Jesúre kimaũ'murũjeka Tuḗarã. Supabatirã Espĩritu Santore kire kija'ataeka. I'supaḗa kibaekaki

imarĩ, Galileakarãre supabatirã Judeaka'iaakarãreoka jia kibaaeka. Supa imarĩ ritaja Satanãre ba'iaja jũarũjeroyikarãte kitããroyireka. I'supaka kibaaroyireka, Tuparãte kika imaeka simamaka. ³⁹ Yija, apóstolrãka, Jerusalénwejearã, supabatirã judíotatarã ka'iarã ritaja Jesúre baaeka ãaekarã. Sabe'erõ'õ Jerusalénrã judíotatarã ãparimarãte yapua tetaekarã kire jããrũjeka. ⁴⁰ I'supaka kire nabaako'omakaja maekarakarĩmireka, Tuparã þuri Jesúre õña jarirũjekaki. Supabatirã Jesúre yijare kipemakotowiataeka. ⁴¹ Judíotatarãte nimaupatiremarĩa Jesúre pemakotowirirã Tuparãte baaeka. Mamarĩtaka kiwã'maekarã yija imamaka i'supaka kibaaeka, “Õña Jesúre ime ate”, yija ãrĩwãrũokaro'si. Ate õña Jesúre jariþe'rika be'erõ'õ kika ba'aekarã yija ime. ⁴² “Õña imarãte supabatirã reyaekarãteoka, ba'iaja nabaaka wapa nare jẽnerimaji mimabe', ãrĩwa'ri Tuparãte yire jã'meka ãrĩwa'ri þo'imajare mija bojabe”, Jesúre yijare ãrika. ⁴³ Tuparãro'si bojaĩjirimaja imaeka rakamakiji Jesúre imarũkiakaka þupajoawa'ri no'oeka. Supa imarĩ Jesúre yi'yurãte ba'iaja baaeka wapa Tuparãte ye'kariarũkiakaka no'oeka,— Pedrote nare ãrika.

Judíotatarãteoka Espíritu Santore ña'rĩjãika

⁴⁴ I'supaka ãparaka Pedrote imekã'ãja Espíritu Santore nare ña'rĩjãika. ⁴⁵⁻⁴⁶ Supa imawa'ri ĩrãrokamarĩa þo'imaja oka norĩbeyuaja jaibaraka nimaeka Tuparãte jiyipupayeebaraka. Siatirã “Judíorãkamarĩrãteoka Espíritu Santore ña'rĩjãiyu mae”, ãrĩwa'ri naþupataeka judíorãka Pedrocka ĩrãtiji etaekarã. ⁴⁷ Topi ikupaka judíorãkare Pedrote ãrika ate:

—Mija ã'mitipe yijeyomarã. Muþakajaoka Espíritu Santore nare ña'rĩjãimaka õ'õrã imarãte ĩrĩkaoka “Rupuko'a

nare mija jūjea'si", ārīrika imaberijĩñu, — judíorākare kērīka.

⁴⁸ Supabatirā,

—“Jesucristore yi'riwa'ri kirirā maime mae”, ārīwa'ri rupuko'a mija jūjerūjebe,— Corneliorākare kērīka.

Supa imarĩ narupuko'a najūjeka Pedroka imaekarā. Sabe'erō'ō,

—Me'ria'si ruṣu. Yijaka mimabe ñojimarĩji ruṣu,— Pedrote narīka Cornelioka imaekarā.

11

Jerusalénkarā Jesúre yi'yurā imaekarāte Pedrote majarobojaka

¹ Topi mae, apóstolrāka, supabatirā Judeaka'iakarā Jesúre ā'mitiripēaekarāoka, “Judíotatamarĩrā imariṣotojo, Jesúre na'mitiripēayu're”, ārīka majaroka na'mitirika. ²⁻³ Supa imarĩ Jerusalénrā Pedrote ṣe'rieyaeka ṣoto, ikupaka kire narīka:

—¿Dako baaerā judíotatamarĩrā wi'iarā mikākarape? Supabatirāoka ¿marākā'ā ārīwa'ri naka miba'arape? — Pedrote narīka.

⁴⁻⁵ I'supaka kire napakā'ā ikupaka wājirokapi Pedrote nare bojajiika:

—Jopewejearā Tuparāte jaibaraka ñimarapaka ṣoto ikupaka simarape. Makārārũuroka upakapi ikupaka yire saṣemakotowirape: Mabo'ikakuripi sayapāia jo'bato ĩ'papē'rōto ñi'atirā maja'aruetaika upaka ĩoika ima yiṣō'irā etarapaka. ⁶ “¿Dako satōsiareka ima?”, ārīwa'ri jia sañiatiyarape. Ritajakaka wa'iro'sia, wa'iro'siwēkoa ṣariji imarapaka. Wa'ibikirāka upaka tuyua, wiyua, supabatirā yiibaraka tuyuaoka simarape. ⁷ Sañiawearapaka ṣoto mabo'ikakuripi ikupaka yire sārīkorape: “Pedro mimi'mibe. Jāätirā samiba'abe”,

yire sārīkorape. ⁸ “Marākā'ā baatirā yibaaberijika Ñipamaki, Moisés wāsare jājibaaeka ba'akoribeyuka ñime ruḡu”, ārīwa'ri yiyi'raḡe. ⁹ Suḡa ñapakā'ā ikupaka yire sārīkorape ate: “ 'Jājika yiro'si sime', merīa'si, Tuḡarāte ba'arūjeika ḡuri 'Miba'abe' ”, sārīkorape. ¹⁰ Maekarakakuri i'suḡaka yire sārāḡe. Sabe'erō'ōḡi mae Tuḡarāte sayapāia e'emiarape mabo'ikakurirā. ¹¹ Ikuparō'ōḡiji i'suḡaka simarapaka be'erō'ō maekarakamaki ḡo'imajare ñimaraparō'ōrā eyarape. Cesarewejeakaki Cornelio nare ḡūatarapaki, yire ne'eayaokaro'si. ¹² “Netarāka ḡoto, ba'iaja ḡuparibekaja naka me'ḡe”, Espiritu Santore yire āpakā'ā, ya'raḡe. Suḡabatirā i'rōtēñarirakamarā Jesúre ā'mitiripēairā yika ō'ōrā imarā yijeyoa turaparā. Naka mae Cornelio wi'iarā yija kākarape. ¹³ Yija kākaeyarapaka ḡoto, ikupaka Corneliore yijare bojarape: “Yiwi'iareka ñimarapaka ḡoto ángelte yire ḡemakotowirirīkarape. Mia je'e ikupaka yire kērāḡe: 'Joḡewejarā Simónre akarī a'rirūkirāte miḡūatabe. Pedrooka kire nañu. ¹⁴ Mija ḡō'irā eyatirā, “Mire, miwi'iareka imarāteoka ba'iaja imarika tiyibeyurō'ōrā mija a'rirūkia imakoḡeikareka ikupaka Tuḡarāte mijare tāārāñu”, ārīwa'ri mijare kibojarāñu', Corneliore yijare ārāḡe”, ángelte kire ārīka bojabaraka. ¹⁵ I'suḡaka yire kērāḡaka be'erō'ō, yi'i ate nare bojaū'murapaki. Nare yijaiū'murapaka ḡotojo, ikuparō'ōḡi Espiritu Santore nare ña'rījāirape, mare mamarī kibaarapaka upakajaoka. ¹⁶ I'suḡaka simakaka ĩawa'ri, Maiḡamakire bojaeka yiḡupajoatōḡorape. Mia, ikupaka kērīka: “Bikijarā ḡuri okoḡi Juanre ruḡuko'a mijare jūjeka. Tuḡarā ḡuri Espiritu Santo mijare ña'ajāārāki, kiyapaika upakaja baawārūirā mija imaokaro'si”, i'suḡakajaoka mamarīrāja Jesúre mare bojatika. ¹⁷ Jesucristore yi'yurā maimamaka,

Espírítu Santore Tuparāte mare ña'ajããrapaka upakaja judíorākamarĩrã nimako'omakaja nareoka Espírítu Santore kiña'ajããrape. I'supaka Tuparāte nare baamaka “I'supakamarĩa sime. Judíorākamarĩrã mija puri marākã'ã baatirã yijaka imaberijĩrã mija”, ārĩberijĩka ñimarape,— Pedrote nare ārĩka.

¹⁸ I'supaka kēpakã'ã kire najěriatiyika. Topi mae ikupaka napupaka no'aeka:

—Jitakaja baaiki kime Tuparã. Judíorākamarĩrãteoka ba'iaja nabaaike naja'atarãka, nare kiye'kariarãñu jia kika nimajiparũ,— ārĩwa'ri narĩka.

Antioquíakarã Jesúre nayi'riũ'mueka

¹⁹ I'sia rupubaji Jesúre yi'ribeyurã Estebanre jããekarã. Supabatirã aperi kiupaka imaekarã Jesúre yi'yurãteoka ba'iaja nabaieka. Supa imarĩ ĩ'rãrimarã Jesúre yi'yurã Feniciaka'iarã, Chiprejũmurikarã imawejeareka, supabatirã Antioquíawejeareka naru'riwa'rika. Torã eyatirã, judíorākare takaja Jesúrika bojariroka nabojaeka. ²⁰ Aperi puri, Chiprekarã, Cirenekarã a'ritirã Antioquíarã eyaekarã. Torã eyatirã judíorākamarĩrã imaekarãteoka maipamaki Jesúrika nabojaeka. ²¹ “Jia nabojawãrũrũ”, ārĩwa'ri Tuparāte nare jeyobaaeka. Supa imarĩ rikimarãja Jesúrika nabojaeka ã'mitiritirã, mamarĩ nayi'rikoperoyika naja'ataeka, kire yi'riwa'ri.

²² Antioquíawejeareã Jesúre nayi'yua majaroka, Jerusalénkarã Jesúre yi'yurãte ã'mitirika. Sã'mitiritirã Antioquíarã Bernabére napũataeka. ²³ Supa kire napakã'ã ke'rika. Torã eyatirã, Tuparāte jia nare baaeka kĩaeyaeka. I'supaka nimaeka ĩatirã ikupaka jĩjimakapi nare kibojaeka:

—Ika mija ima upakaja jibaji Jesúre mija yi'ririmirĩrikawa'pe,— nare kěrĩka.

²⁴ Espíritu Santore kire jeyobaaikapí jiiṗupaki kimaeka. Tuṗarāte yaṗaika uṗakaja oyiaja imaki imarī, jia Jesúre yi'yuka Bernabére imaeka. Suṗa imarī rikimarāja kibojaka ā'mitiritirā, Jesúre nayi'rika.

²⁵ I'sia be'erō'ō Tarso wāmeika wejearā Bernabéte a'rika, Saulote mo'arī. ²⁶ Kire tōṗotirā, “Dajoa Antioquíarā”, kire kērīka. Suṗa kire kēṗakā'ā i'ṗarā najeyoariwa'rika torā. Īrākuriwejejē'rāka torā nimaeka, Jesúre yi'ririmajaka. Torā imatirā rikimarāre Jesúrika nawārōeka. I'sia wejekarā Jesúre yi'yurātejeoka “Cristianorāka nime”, ṗo'imajare āriū'mueka.*

²⁷ I'sia ṗotojo Jerusalénkarā, Tuṗarāro'si bojaṗjirimajare eyaeka Antioquíarā, Jesúre yi'yurāte rērītirā imaekarō'ōrā. ²⁸⁻³⁰ Torā eyaekarākaki i'rika imaekaki Agabo wāmeiki. Jesúre yi'yurāte rērītirā imaekarō'ōrā eyatirā, Espíritu Santore jeyobaaikapí ṗupajoatirā, ikupaka nare kērīka: “Ritatojo ka'iarā nakēsirabarāñu, ba'arika torā ṗurirāka simamaka”, Agabote nare ārika. (Ñamajībaji ba'arika torā ṗurika Romawejea ĩṗamaki Claudiore imaeka ṗoto). Sā'mitiritirā, “Judeakarāre ba'iaja jūaerā baayu're, niñerū nare maṗūataye'e”, Antioquíakarā Jesúre yi'yurāte ārika. Narīka uṗakaja, narikaeka ko'apitorāja Saulo, Bernabéṗitiyika ĩ'ṗarāwā'taja nijika, “Judeakarā Jesúre yi'yurāte imaruṗutarimajare samija ĩjibe”, āriwa'ri.

12

Santiagore najāāeka, supabatirā wēkomaka imariwi'iaṗi ṗedrote ṗorika

¹ I'sia ṗoto ritaja Jesúre yi'yurā uṗatireje ba'iaja Herodere kisurararākare baarūjeū'mueka. Suṗa

* **11:26** El nombre Cristiano quiere decir “Cristo es nuestro Señor.”

imarĩ ĩ'rārĩmarã nare imaruputarimajare wêkomaka imariwi'iarã nataeka. ² Supabatirã, Juan ma'mi Santiagore nañi'apakã'ã, “Kiwãmua mija toata'tabe”, nare kērĩka. ³⁻⁴ I'supaka kērĩka ã'mitiritirã, jĳimaka judĩorãka ĩparimarãre jarika. Topi jĳimaka nimamaka ĩawa'ri pan levadura rukeberika naba'aroyikarĩmi Pedroteoka kiñi'arũjeka wêkomaka imariwi'iarã kire tayaokaro'si. Pedrote ru'rikoreka jia kisurararãkare kiarĩrĩrũjeka Herodes. Botarakatata imatirã rakaka tatareka botarakarimarã nimaeka. I'sirakamarã imarĩ,
 —Botarakamaki oyiaja mija o'arijarirãñu kire tuerikareka,— nare kērĩka.

Supabatirã “Pascua baya o'riwa'rĩrãka poto, po'imajare ĩarãka wãjitãji Pedrote ba'iaja jaiwã'imarĩtirã, kire yijãrũjerãñu”, Herodes pũpaka imaeka. ⁵ Supa imarĩ ĩ'rārĩmi upakaja jĩtakaja Pedrote natueka. I'supaka nima ã'mitiritirã, kijeyomarã Jesũre yi'yurã jimarĩa Tuparãte kiro'si jaijĩka.

⁶ Torã kimaeka ñami simakopeka Herodete kire jãrũjerũkirĩmi. Mia, wêkomaka imariwi'iarã ĩ'parã surararãka kire tuerimaja watopekarã ĩ'pamiji perumijiapi pi'pekaki kikãrĩpañaeka. ĩarĩrĩtiyarũkirõ'õ simamaka aperiã surararãka koperekarã tuekarã. ⁷ Ikuparõ'õpiji, ángelte kipõ'irã etaeka. Supabatirã kimaeka kurara yaaboeka jãjia jãta'airõ'õ jarika. Topi mae, kãrĩka imaekaki Pedrote ángelte rabetõrõtaeka. Kitũrũeka poto,

—Wãrũaja mimi'mibe,— kire kērĩka.

I'supaka kire kērĩka potojo perumijiapi kipita arikaka napi'pekopeka kutueka. ⁸ I'supaka kijarika poto,

—Mijarĩroaka mijããũ'mube, miũ'puko'aoka,— Pedrote kērĩka.

Topi ikupaka kire kērĩka ate:

—Mijariroaka pemakatooka mijããbe. Supabaturã yibe'erõ'õ mi'tabe,— ángelte kire ãrika.

⁹ I'supaka kire kãpakã'ã, Pedrote kibe'erõ'õ a'rika. I'supaka baaripotojo “Supa sime”, marĩwãrũberijika simaeka kiro'si. “¿Yaje ritaitaka sime je'e?”, ãrĩripotojo “Makãrãrũñuroka upaka yiro'si sime je'e”, kãrĩpupajoaeka. ¹⁰ A'ririjariji mamarĩkaki surarate tueirõ'õ o'ritirã, apikate imarõ'õoka no'rika. Sa'riwa'ri jiyiakaka peruakaka baaeka wejekuraraka koperekarã neyaeka poto sõnu upakaja sawiritaeka. Topi poritirã na'ririjayukã'ãja ikuparõ'õpiji ángelte ririwa'rika. I'supaka simamaka ĩ'rĩkaja Pedrote tuika.

¹¹ Topi mae, “Rita sime. Kãrãrũrĩbeyuka yi'i. Herodete yire jããkoreka yire kipoaerã ángelte kipũatayu Tuparã. I'supaka simamaka judiorãka ĩpamarã ba'iaja yire nabaaripakatayuareka, yiwapu'yu mae”, Pedrote ãrĩpupajoaeka.

¹²⁻¹³ I'supaka kipupaka imekã'ãja Juan Marcos pako, María wi'iarã ke'rika. Satõsirõ'õrã rikimarãja Tuparãte jaibaraka po'imajare imaeka. I'supaka nimaekarõ'õrã eyatirã koperekapi,

—¿Yaje mija ime?— nare kãrika.

Sã'mitiritirã ĩ'rãko torã ba'iraberimajo, Rode, koperekarã eyarĩkaritirã, ã'mitirikako, “¿Maki kime?”, ãrĩwa'ri. ¹⁴ Sakowierã baaeka ruðu, Pedrote jaika koã'mitiriwãrũeka. Sã'mitiriwãrũtirã jĩjimaka jariwa'ri kopereka wiebekaja,

—Pëterã Pedrote imakoyu,— ãrĩwa'ri torã imaekarãte bojarĩ ko'rika.

¹⁵ I'supaka nare kãpakã'ã,

—Miwejabiyu je'e,— kore narĩka.

Topi,

—Ritama ñãnu,— nare kõrĩka.

I'supaka nare kãpakã'ã,

—Kire ĩarĩrĩka mirĩki ángel kime je'e aḗeyari,— kore narĩka.*

¹⁶ I'supaka narĩko'omakaja,

—¿Yaje mija ime?— pētepi Pedrote ārĩrikamarika.

I'supaka simamaka kopereka wiwatatirā kire ĩawa'ri kopakaja napupataeka. ¹⁷ I'supaka nimamaka, kipi-

taka kimimataeka “Kareaja mija imabe”, ārĩwa'ri. Topi mae, “Wēkomaka imariwi'iarā ñimako'orō'ōpi ikupaka Tuparāte yire baako'o”, nare kērika. I'supaka nare ārĩtirā,

—Majeyomarā Jesúre yi'yurāte samija bojabe. Supabaturā i'supakajaoka mija āḗe Santiagoreoka, — nare kērika.†

I'supaka nare ārĩweaturā aḗerō'ōrā ke'rika.

¹⁸ Kiru'rika ñamibikitojo torā ĩarĩrĩrimaja imaekarā surararākare jimarā ba'iaja pūparika Pedrote imabepakā'ā ĩaturā. “¿Marākā'ā Pedrote baaturako'o je'e? Ba'itakajama sime”, narĩka. ¹⁹ Kimabepakā'ā ĩaturā, Herodete kire mo'arūjeka. Kire natōpobepakā'ā Herodete nare jēriapeaturā. I'supaka nare kijēpakā'ā marākā'ā nayi'riwārūberijika simaeka naro'si. Supa imarī Herodete nare jāārūjeka mae. I'supaka nare baaturā Judeapi ke'rika Cesarearā imarī.

Tuparā reyarūjekaki Herodete

²⁰ Tirowejeakarā supabaturā Sidónwejeakarāka jiamarā imawa'ri boebaka naka Herodete imaeka. I'supaka tokarāka imawa'ri, niñerū e'eokaro'si ba'arika nare pūatarika kika'iakarāre kijājibaaeka. Herodes ka'iaipi

* **12:15** Algunos judíos creyeron que Dios enviaba ángeles para cuidar su gente. Creyeron que el ángel podía aparecer en una forma similar a la persona que cuidaba. Posiblemente la gente en la casa pensaron que un ángel llegó para avisarles que Pedro ya fue matado. † **12:17** Refiere a Santiago, el hermano de Jesús que era un líder de los creyentes en Jerusalén. El otro Santiago (el apóstol) había muerto (véase 12.2)

naba'arika e'etoyurã nimaeka Tirowejeekarã supabaturã Sidónwejeekarõoka. Supa imarĩ ì'rika upaka pupa-joawa'ri Herodes pð'irã okajierĩ po'imajare napũataeka. Herodete najairã baaeka ruðu, kijeyomaki imatiyaiki, Blastoka najaika. Jiapi kire najaiëjemaka “Jia mika imariyapairã nime”, ãrĩwa'ri Blastore kire ãrika. I'supaka kèpakã'ã, “Ì'rãrĩmi naka yijairãnu ruðu”, Herodete kire ãrika. ²¹ Naka kijairã baaekarĩmi, ìpi imarĩ, jia jariroaka ìparimarãre jããroyika upakakaka kijããeka. Supabaturã ìpire ruþaroyikarð'õrã imaturã, torã rërikarãre kijaika. ²² Torãjĩrã mae, sã'mitiritirã,

—Mia, majiyipupayeeroyikite‡ mare jaiyu, ìmirĩji upakamarĩa kime,— ãparaka jimarĩa po'imajare akasereka jĩjimaka imawa'ri.

²³ I'supaka ãparaka nimaeka poto, Tuparãte pũataekaki ángel, jimarĩ ba'iaja Herodete kimarũjeka. “I'supaka yireka ãrĩbekaja Tuparãte mija jiyipupayeebe”, kërĩberir-ìpareareka, wãjua Herodete ba'ariataeka.

²⁴ I'supaka simaeka be'erð'õ Jesúre yi'yurãte kirika bojamaka rĩkimabaji sayi'yurãte pubueka.

²⁵ I'tojĩtejeoka Bernabé, Saulopitiyika Jerusalénkarãre niñerũ ìjirĩ na'rika. Nare ìjiweaturã, Juanre Antioquiarã ne'ewa'rika. Juanrejeoka nawãmeyeeka Marcos.

13

Bernabé Saulopitiyika, Jesúrika bojariroka nabojatapaeka

¹ Antioquiarã Jesúre yi'yurãte rërĩbaraka imaroyika. Ì'rãrimarã nakarã jia kirika bojawaðu'atarimaja Tuparãte nare imarũjeka. I'supaka imarã imariþotojo, “Ikupaka

‡ 12:22 Un dios

po'imajare mija bojawaɸu'atarijape”, āriwa'ri kiro'si bo-
 jaĩjirimaja ɸariji nimaeka. Mia, Bernabé, Simón (kirejeoka
 narika Neika), Lucio Cirenekaki, Menahem Galileakaki
 (ĩpi Herodespitiyika ɸakiarikaki), supabaturā Saulooka
 imaekaki naka. ² Maipamakika jaiokaro'si rēritirā torā
 nimaeka. Supa imarĩ Tuparāte ɸupajoabaraka ba'abekaja
 kire jaibaraka nimaeka. I'supaka nimaeka ɸoto ikupaka
 Espiritu Santore nare ārika:

—Bernabé, Sauloteoka yiyapaika upakaja baarimaja ni-
 maokaro'si nare ye'eraɸe. Supa imarĩ yimajaroka wārō-
 taparĩ nare mija ɸūatabe nare yijā'metika upakaja,— nare
 kērika.

³ I'supaka kērika ā'mitiritirā ba'abekaja Tuparāka
 jaibaraka nimaeka ruɸu. Supabaturā, Bernabéro'si,
 Sauloro'sioka jaiĩjibaraka naɸo'iarā naɸitaka
 naja'aɸeamomeka, Tuparāte nare jeyobaarū āriwa'ri.
 I'supaka baaturā nare na'rirūjeka.

Chipre wāmeika jūmurikarā na'rika

⁴ Supa imarĩ Espiritu Santore nare ārika upakaja Se-
 leuciarā Saulote a'rika, Bernabépitiyika. Torā eyaturā
 wapurupi na'rika Chipre wāmeika jūmurikarā. ⁵ Torā,
 Salamina wāmeika wejea imaekarō'ōrā namarika. Torā
 eyaturā judiorākare rēriwi'iarā Tuparārika nawārōeka.
 Juan Marcos naka imaekaki, nare jeyobaarimaji imarĩ.

⁶⁻⁸ I'sia jūmurikareka turitapabaraka ɸafoswejea
 wāmeirō'ōrā neyaeka. Neyaekarō'ōrā judiotataki
 Barjesús wāmeikite imaeka. Elimas wāmeiki kimaeka
 griego okapi ɸuri. Maikoribeyua beapakibaraka
 “Tuparāro'si jairimaji ñime”, ɸo'imajare āririjayuka
 kimaeka. Jūmurika ĩɸamaki Sergio ɸauloka jeyoayuka
 kimaeka. Sergio ɸaulo ɸuri jia ōriwārūrika ɸupajoaiki
 kimaeka. I'supaka imawa'ri Tuparārika ā'mitiritirā

Bernabé, Sauloteoka kiakarūjeka. Elimas, maikoribeyua beapakirimaji p̄uri Bernabé, Saulop̄itiyika nap̄upajoaika upakamarīa p̄upajoaekaki. Supa imarī “Jesucristorika najaika mia'mitirip̄ēa'si”, i'sia wejeakaki ip̄ire kēr̄irijarika. ⁹⁻¹⁰ Supa imarī Esp̄iritu Santore jeyobaekapi kire ĩarīkatirā ikupaka Saulote kire ārika (kiwāmeaoka imaeka Pablo):

—Satanare yapaika upakaja baarimaji mime. Supabatirā ritaja jia ima yapabeyuka mime. Sapi āriwa'ri pakibaraka ba'iaja p̄o'imajare mibaarijau. Maipamaki Tuparārika bojarirokamarīa mibojapakiyu. I'supaka mibaaika mija'atabe. ¹¹ I'supaka mibaaika wapa maekakaja ba'iaja Tuparāte mire jūarūjerā baayu. Supa imarī miñakoa yarirā baaike mae. I'supaka simamaka ĩabeyuka mimatarāñu. Aiyate yaaika pariĵi miabesarāñu, — Pablote kire ārika.

I'supaka kēr̄ika potojo kiñakoa ta'sikā'aja ririwa'rika mae. I'supaka imawa'ri kire t̄itirimaji ĩr̄ikate kiyapakopeka. ¹² I'supaka kijapakā'ā p̄upatawa'ri jūmurika ip̄amaki p̄uri, Jesure kiā'mitirip̄ēaeka. “Ritaitaka sime nabojaika”, āriwa'ri sakiyi'rika.

Pisidiareka imaeka Antioquiarā Pablorākare eyaeka

¹³ Topi mae, Pablo kijeyomarāp̄itiyika Pafoswejeapi nakūmujāika Panfilia ka'ia, Perge wāmeirō'ō wejearā a'yaokaro'si. Torā nare maatatirā Juan Marcos p̄uri Jerusalénrā p̄erikaki. ¹⁴ Topi mae, Pergepi imatirā Antioquíawejarā na'rika, Pisidiaka'iwāta imaekarō'ōrā. Topi imatirā jēr̄itarirīmi simaeka poto, judiorākare rēr̄iriwi'iarā nakākaeka. ¹⁵ Torā narupayukā'aja Moisés imaekakite jā'mekakaka supabatirā Tuparāro'si bojaĵirimajare o'oekekaka ĩabaraka ĩr̄ikate sajai pateka. Kibojaka be'erō'ō, judiorāka rēr̄iriwi'i ip̄arimarā Bernabé, Pablop̄itiyika ĩparāte ikupaka narip̄ūaeka:

—Yija jeyomarã, jia majaroka yijareka mija bojarũkia simaye'e, maekaka samija bojabe,— nare narĩka.

¹⁶ I'supaka napakã'ã, Pablote mi'mirĩkaeka. “Jaibekaja mija ã'mitipe ruðu”, ãrĩwa'ri kipitaka kimimataeka. Torãjĩrã ikupaka nare kãrĩka:

—Yija jeyomarã Israelkarã, supabatirã judiorãkamarĩrã imaripotojo jia Tuparãte yi'yurãoka, jia samija ã'mitipe. ¹⁷ Jiyipupaka kire moñuka Tuparãja, Israel ka'iareka imarã ñekiarãte wã'maekaki. Nare wã'matirã jia Tuparãte nare baaeka. Egiptoka'iarã nimaeka, naka'iarãmarĩa nimako'omakaja rikimabaji nakãrĩpoyaokaro'si nare kijeyobaaeka. Narejeoka kirikapĩ Egiptoka'iarã nimaeka poto kiru'rirũjeka. ¹⁸ Topi ru'ritirã, po'imajamatorã ã'parã po'imajarakakuri wejejẽ'rãka Israeltatarãte imaeka. Torã ã'rãkurimarĩa kire ã'mitiripẽabekaja nimako'omakaja nare ãrĩrĩrimaji Tuparãte imaeka. ¹⁹ Canaán wãmeika ka'iakarã ã'potẽnarirakatatarãte Tuparãte riataeka, naka'ia Israeltatarã ñekiarãte kijiokaro'si. ²⁰ Supa imarĩ Egiptoka'iarã nimaũ'mueka be'erõ'õ Canaán ka'ia ne'maekarõ'õjĩrã cuatrocientos cincuentarakakuri wejejẽ'rãka sajarika.

Sabe'erõ'õ, Samuel, Tuparãro'si bojaĩjirimaji kimaerã baaeka ruðu, Israeltatarãte ãrĩrĩrimaja nimaokaro'si ã'rãrimarãre Tuparãte imarũjeka. ²¹ Samuelte nare imaruputayukã'ãja “ĩ'rĩka yija ipamaki yija yapayu”, mañekiarãte ãrĩka Tuparãte. I'supaka napakã'ã, Saúl, Quis maki, nipamaki kimaerã Tuparãte kire wã'maeka. Supa imarĩ ã'parã po'imajarakakuri wejejẽ'rãka rõ'õjĩrã ipi kimaeka. Benjamín imaekaki riparãmerã riparãmi kimaeka Saúl. ²² I'tojĩrã be'erõ'õ Saúlre poatatirã Davidre ipi Tuparãte imarũjeka. “David, Jesé maki, yipupa-joaika upakaja pupajoaiki imaki ñiamaka. I'supaka imaki imarĩ yiyapaika upakaja kibaarãnu”, Tuparãte kireka

ārīka. ²³ David riṣarāmerā riṣarāmi kimaeka Jesús. Bikija Tuṣarāte bojara'atika uṣakaja Israel ka'iakarāre kitāāokaro'si Tuṣarāte kire ṣūataeka. ²⁴ Jesúre etaerā baaeka ruṣubaji Juan, Israelkarāre Tuṣarārika wārōekaki. Suṣa imarī ritaja tokarāre ikuṣaka kērīka: “Ba'iaja mija baaika ja'atitirā ruṣuko'a mija jūjerūjebe”, nare kērīka. ²⁵ Suṣabatirā kireyaerā baaeka ruṣuṣaṣaṣa uṣakaja ikuṣaka Juanre ārīka: “Tuṣarāte ṣūataekakiji kime”, yireka mija ārīkoṣeyu. Jēno'o i'suṣakamarīa sime. No'ojīrāmarīaja sajariwa'yu yire ṣemawa'ribaji imakite etarūkia”, Juanre nare ārīka're,— ārīwa'ri Ṣablote nare bojaeka.

²⁶ —Yijeyomarā Abraham riṣarāmerā, suṣabatirā judīorākamarīrā imariṣotojo jia Tuṣarāte yi'yurāoka, jia mija ā'mitiṣe. Jesúre yi'riwa'ri ba'iaja imarika tiyibeyurō'ōrā ma'rirūkia imakoṣeikareka Tuṣarāte mare tāāekakaka mare kiā'mitirirūjeyu. ²⁷ I'suṣaka simako'omakaja Jerusalénkarā suṣabatirā niṣarimarāoka, “Mare tāārimaji kime”, ārīwārūberikarā. Suṣabatirā jērītarirīmi rakakaja Tuṣarāro'si bojaījirimajare o'oeka īatirā aṣerāte sabojako'omakaja sanorīwārūberika. I'suṣaka imawa'ri Jesúre īariṣotojo, “Tuṣarāte ṣūataekaki kime”, narīwārūberika. Saṣi ārīwa'ri Jesúre najāārūjemaka, Tuṣarāro'si bojaījirimajare o'oeka uṣakaja sajarika. ²⁸ “Ikapi kiṣareayu”, ārīwārūbeyurā imariṣotojo, “Kire mijāārūjebe”, ārīwa'ri Pilatore naṣakatarika. ²⁹ I'suṣaka baawa'ri Jesúre najāāmaka, Tuṣarāro'si bojaījirimajare o'oeka uṣakaja sajarika. I'suṣaka kire nabaaka be'erō'ō yaṣua tetaekareka kimakoṣekarō'ōṣi aṣerāte kire rueka. I'suṣaka kire baatirā āta wi'iarā kire natarika. ³⁰ I'suṣaka kire nabaako'omakaja Tuṣarāte ōñia kire jariṣe'rirūjeka. ³¹ Galileṣi Jerusalénrā kika a'rika mirārāte ī'rākurimarīa

kipemakotowirika. I'supaka nare kibaabeaeka ïaeka mirārã nime maekakaoka “Rita sime, õña jarikaki Jesús”, ārīwa'ri þo'imajare bojarimaja.

³²⁻³³ Supa imarĩ Bernabéþitiyika jía majaroka mijare yibojaetayu. “Jia nare yibaarãnu”, ārīwa'ri mañekiarãte Tuþarãte bojaeka upakaja mare kibaeka nariparãmerã mirārã maimamaka. Mia, Jesúre najããeka simako'omakaja õña kire kijariþe'rirũjeka. I'supaka Tuþarãte baarũkia þupajoaweibaraka Salmo segundo wãmeĩþũñurã ikupaka Davidre o'oeka: “Maki, yimakitakiji mima simamaka, mae ritaja þo'imajare sañorĩrũjeyu”, Tuþarãte ārĩka Jesúreka þupajoabaraka. ³⁴ “Kireyako'omakaja õña kire yijariþe'rirũjerãka simamaka reyarũkimarĩka kimarãnu mae”, Tuþarãte ārĩka. I'supaka simamaka ikupaka sãnu kimajaropũñurã: “Davidre ñarĩtika upakaja, jia mijare baarimajiji ñimarãnu”, Tuþarãte ārĩka. ³⁵ Mia aþea: “Jiyiþupaka mire õñuka imarĩ, miyapaika upakaja baaiki ñime. I'supaka simamaka, yipo'ia rabakoreka õña yire mijariþe'rirũjerãnu”, aþaraka Davidre o'oeka. ³⁶ Õña kimaeka þoto Tuþarãte yapaika upaka baaiki Davidre imaeka. I'sia be'erõ'õ kireyaeka. Kireyamaka kiñekiarãte nayayeka wã'tarã kire nataeka. Torã kipo'ia rabaeka. Supa imarĩ apikate þupajoawa'ri majaroka kio'oeka. ³⁷ Jesús þuri rababerikaki Tuþarãte õña kire jariþe'rirũjeka simamaka. ³⁸⁻³⁹ Mija ã'mitiþe yijeyomarã, ikupaka mija õrĩrika yija yaþayu: Moiséte já'meka ma'mitiripëakopemaka, ba'iaja mabaaikareka mare tããbeyuka Tuþarã. I'supaka simako'omakaja Jesúre ã'mitiripëairãte takaja ba'iaja baarikareka Tuþarãte ye'kariayu. Supa imarĩ Jesúre baaekapi ārīwa'ri, ba'iaja baakoribeyurã maima Tuþarã ñakoareka. ⁴⁰⁻⁴¹ Rakajekaja mija imabe, bikija Tuþarãro'si bojaĩjirimajare bojaeka

uṗaka mijare sima'si āriwa'ri. Mia je'e, ikuṗaka sime:
 “Jia mija ā'mitipe yire eebaraka, yire jaiwā'imañurōoka.
 Mija ruṗurō'ōrā ima ikuṗarō'ōpiji mijare
 ṗuṗatarāka. I'suṗaka baawa'ri, mijare
 sariatarānu. Mija ĩarāka wājitāji majērāko'abeyua
 yibearānu. ĩ'rikate mijare sabojarikareka samija
 ōriwārūberijāēka', Tuṗarāte ārika”, āriwa'ri
 kirika bojarimajire o'oeka, — āriwa'ri Pablote
 wārōeka Antioquákarāre.

⁴² I'suṗaka jaiweatirā Pablorkare ṗoriwa'rika
 judíorāka rēririwi'iaṗi. Naṗoriwa'rika ṗoto,

—Aṗea jērítarikareka ate yijare sawārōri mija i'tabe,—
 nare narika.

⁴³ Topi naṗoriwa'rika ṗoto rikimarāja judíorkare
 Pabla, Bernabépitiyika nayejoariwa'rika. Suṗabatirā
 judíorkamarirā imariṗotojo Moiséte jā'meka yi'riwa'ri
 judíorkare baaroyika uṗakaja baarimajaoka naka
 a'rikarā. I'suṗaka nabaamaka ikuṗaka Pablorkare nare
 bojaeka:

—“Mare wayuñariwa'ri Jesúre reyaekapi āriwa'ri jiji-
 maka Tuṗarāte maka ime”, āriwa'ri mijare yija bojako'a
 mija yi'ririija'ata'si,— nare kērīka.

⁴⁴ I'sia be'erō'ō jērítaririmi imaekareka, rikimabaji
 i'sia wejeakarāre torā rērīka Tuṗarārika ā'mitiyaokaro'si.

⁴⁵ I'suṗaka nabaamaka jiamarīa simaeka judíotatarā
 ĩṗarimarāro'si. I'sirokapi āriwa'ri Pablote bojamaka
 ā'mitiritirā aṗerō'ōrā oyiaja nayi'rika. Suṗabatirā ki-
 wārōeka okae'ebaraka ba'iupakaja kire najairiwā'imarīka.

⁴⁶ I'suṗaka nabaamaka, okajājiṗi ikuṗaka Pablorkare
 nare ārika:

—Judíorāka mija imamaka Tuṗarārika mijare
 yibojaū'mutirape. I'suṗaka simako'omakaja samija
 yi'ribeyu ruṗu. I'siṗi āriwa'ri, Tuṗarāka ōñia imajiparika

yapabeyurã upakaja mija ime. Mijare yija bojaika yapabeyurã mija imamaka judíorãkamarĩrãte Tuþarãrika yija bojaerã baayu mae. ⁴⁷ Mia, ikupaka Tuþarãte yijare ãrika:

“Judíorãkamarĩrã þõ'irãoka mire yipũatayu yimajaroka mibojaerã. ‘Ritaja þo'imajare Tããrukikate yi'yurãte takaja õña kika Tuþarãte imajiparũjerãnu’, ãþaraka ritaja þo'imajare mibojabe”, ãriwa'ri Tuþarã majaropũñurã sabojayu,— nare narĩka.

⁴⁸ I'supaka napakã'ã judíorãkamarĩrã imaekarã jĩjimaka imawa'ri “Jiitaka sime Tuþarãrika bojariroka”, narĩka. I'supaka imawa'ri kika õña imajiparũkirãte kire ã'mitiripẽaeka. ⁴⁹ Supa imarĩ Pablo, Bernabépitiiyika nabojaeka ã'mitiritirã tokarã sakoyikuri imaekarãoka sabojapibaekarã. ⁵⁰ I'supaka simako'omakaja judíorãka iparimarã þuri i'sia wejeakarã imatiyairãte supabatirã judíorãka þupajoaimiji yi'yurã rõmijã imatiyairãpitiiyika najaibu'aeka. Bernabé Pabloka boebaka imawa'ri, þo'imajare naboibataeka. I'supaka baawa'ri topi nare napoataeka. ⁵¹ I'sia wejeapi naporika þoto nu'puarã ka'ia eika napajepateka. “Ika wejeakarã Jesúrika bojariroka ã'mitiriripe'yoirã imarĩ ba'iaja najũarũkiareka wapu'ribeyurã nime”, ãriwa'ri i'supaka nabaaka. I'supaka baatirã, Iconio wãmeika wejearã na'rika. ⁵² I'supaka nabaako'omakaja Antioquãwejearã nabojaeka yi'rikarã þuri jĩjimaka imaekarã. Supabatirã Espĩritu Santore nare jeyobaamaka ritaja Tuþarãte yapaeka upakaja nabaarijarika.

14

Iconiowejearã imaekarãte Pablorkare wãrõeka

¹ Iconiowejearã eyatirã judíorãkare rēriwi'irã Pablorãkare kãkaeka. Supabatirã Jesúrika bojariroka nare nabojaeka. Sanabojamaka, judíorãka, judíorãkamarĩrãoka rĩkimarãja sanayi'rika. ² I'supaka simako'omakaja ĩrãrimarã judíorãka Jesúre ã'mitiripēaberiwa'ri judíorãkamarĩrã imaekarã Pablorãkare nabobayaokaro'si nare wəpəju najaiəkirijarika. I'supaka nabaamaka, “Ba'irã nime”, nareka narĩpupajoaeka. ³ I'supaka nare nabaata'ako'omakaja Iconiorã ñoaka Pablorãkare imatapæaka. Torã imatapabaraka okajãjirã imarĩ, “Pə'imajare wayuĩawa'ri jia Cristore mare baaeka”, ãriwa'ri namajarobojatapæaka. “Ritatakama sime”, pə'imajare ãñaokaro'si, majērãko'abeyua pəriji Pablorãkare beaerã Tuparãte nare jeyobaaeka. ⁴ I'supaka simako'omakaja tokarãre ĩ'rika ta'iarãja pəpajoaberika. Mia je'e: ĩrãrimarã judíorãka upaka pəpajoaripotojo aperedã Pablorãka upaka pəpajoaekarã. ⁵ Supabatirã Pablorãkare ba'iaja baaripupajoawa'ri, judíorãka, judíorãkamarĩrã, ĩparimarãkaoka jaitirã, “Ātapi Pablorãkare majããye'e”, narĩka. ⁶⁻⁷ I'supaka nareka narĩka rakajewa'ri, Licaonia ka'iarã Pablorãkare ru'riwa'rika. Torã eyatirã tokarãre Jesúrika bojariroka nabojatapæaka. Litra wãmeirõ'õ supabatirã Derbe wãmeika wejearãoka sanawãrõtapaeka. I'supakajaoka nabaeka sawã'tarã imaekarãte.

Listrakarã Pablote ātapi najããbareka

⁸⁻⁹ Listrarã ĩ'rika bitamaji turiwãrũbekaja pə'ijirikakite imaeka. Tokarãre Pablote jaimaka kiã'mitirirupæaka kiro'si. Kire ĩarĩkatirã, “Yire jiejiiki Tuparã”, ãriipupajoaiki kime”, Pablote kireka ãriipupajoaeka. ¹⁰ Topi mae,
—Mi'mitirã jia meyarĩkape,— Pablote kire ãriika.

I'supaka kire kērīka potojo bu'rirīkatirā kituriū'mueka.

¹¹ I'supaka nabaamaka ĩawa'ri,

—Yeeja'a, ĩ'rā ĩ'parā majiyipupayeeroyirā nime. Po'imaja po'iupakapī ña'rījāitirā ĩmipi maḡō'irā netayu, — ārīwa'ri tokarāre akasereka aḡetomaja okapī.

¹² I'supaka imawa'ri Bernabére Zeus, narīka, supabatirā Pablote Hermes* narīka, “Zeusro'si jia bojawaḡu'atarimaji kime”, ārīwa'ri. ¹³ I'sia wejeata'i a'riwa'ri rō'ōrā Zeusre jiyipupayeeriwi'ia imaeka. Tokaki kura upaka naro'si imaekaki Pablorākare jiyipupayeeriyapaekaki. Supa imarī wa'ibikirāwēkoarā ō'ōrika ja'aḡeatirā, wejeakuraraka koperekarā sake'ewa'rika. Torā eyatirā wa'ibikirāwēkoa jāārīka nayapaeka, Pablorākare jiyipupayeekarō'si. ¹⁴⁻¹⁵ I'supaka naro'si nabaariyapamaka ĩatirā, Pablorākare najariroaka baibebaruika. “Jiamarīa mija baariyapayuma”, ārīwa'ri i'supaka nabaaka. Supabatirā, po'imaja watoḡekarā jorobaraka jājirokapī ikupaka nare najērīaeka:

—¿Dako baaerā i'supaka mija baariyapayu? ¡Mija upaka po'imajajaoka yija ime! Tuparārika bojariroka mijare bojarī yija i'tayu, mija ōñu upakaja mija baapo'ijiaekarāte mija jiyipupayeerija'ataokaro'si. I'supaka simamaka Tuparā ōñia imajipakite mija jiyipupayeebe. Mia je'e, iki imaki ka'ia, wejeḡema, riapakiakaoka, supabatirā ritaja sareka imaoka po'ijiaekaki. ¹⁶ Bikija imaekarā nayapaika upakaja waḡuju imaja jiyipupayeera'aekarā. Sayapaberiko'omakaja, Tuparāte nare saja'atarūjeberika. ¹⁷ Kire najiyipupayeerberiko'omakaja jia nare kibaaka,

* **14:12** Zeus y Hermes eran dioses en la mitología de los griegos. Zeus era el capitán de los dioses y Hermes el mensajero de los dioses.

“Jia baaiki Tuparāte ime”, narīwārūokaro'si. Mia, okoa kiharirūjeyu, jia ba'arika bikiokaro'si. I'supaka ima ba'atirā ña'pirika maimaerā, supabatirā jījimaka maimaerā mare kijeyobaayu,— Pablorākare nare ārīka.

¹⁸ I'supaka narīko'omakaja wa'ibikirāwēkoa po'imajare jāāriyapaeka Pablorākare jiyipupayeekaro'si. I'supaka nabaamaka ĩawa'ri, “Yijare jiyipupayeewa'ri puri wa'ibikirāwēkoa mija jāā'sima”, Pablote po'imajare ārītataeka.

¹⁹ Torājīrā judīorāka Antioquíakarā supabatirā Iconiokarāoka etaekarā. Torā eyatirā torā imaekarāre kire nokabaaeka Pablote niaripe'yoerā. I'supaka napakā'ā Pablote ātaṗi najāābareka. Topi “Kopakaja kire mari-atayu mae”, ārīwa'ri weje a'riwa'rirā kire nayiewa'rika.

²⁰ I'supaka nabaako'omakaja Jesúre yi'yurāte kipō'irā eyaeka poto Pablote jājika. I'supaka imawa'ri wejearā naka kipe'riwa'rika ate. Aṗerīmi mae Derbe wāmeirō'ōrā ke'rika Bernabéṗitiyika.

²¹ Torā eyatirā Jesúrika bojariroka po'imajare nawārōeka. Sanabojamaka ā'mitiritirā rīkimarāja sanayi'rika. Torā imatatirā, Listrarā, Antioquíarā, Iconiorāoka ate nawi'ituririjarika ṗe'ririjaparaka.

²² Wejerakakaja neyarijarikarō'ōrā Jesúre ā'mitiripēairāṗitiyika najaika. Sanajaimaka ā'mitiriwa'ri, jībaji Jesúre yi'riwa'ri okajājia tokarāre jarika. “Jesúre mija yi'yua mija ja'ata'si. Tuparāte jā'meirō'ōrā maeyaerā baarāka ruṗu rīkimakaja ba'iaja jūarijarirūkirā maimē”, āṗaraka nabojarijarika. ²³ Wejerakakaja neyarijarika upakaja Jesúre yi'yurāte imaruṗutarimaja imarūkirāte nawā'maeka. Maipamaki Jesúre jiyipupayeewa'ri ba'abekaja ruṗu ikupaka kire najaika: “Ō'ōrā mirirāte imaruṗutarimajare jia mijeyobaabe”, Pablorākare kire ārīka.

Siria ka'iakaka Antioquíarã Pablorãkare pe'riwa'rika

²⁴ I'supaka nabaaka be'erõ'õ Pisidiarõ'õpi o'riwa'ritirã Panfiliaka'iarã neyaeka. ²⁵ Perge wãmeika wejearã Jesúrika bojariroka wãrõweatirã, Atalía, riapakirijerã imaekarõ'õrã na'rika. ²⁶ Atalíarõ'õpi kũmujãitirã Siria ka'iarã imaeka Antioquíarõ'õrã na'ririjarika. Mamarĩ i'sia wejearã Jesúrika bojariroka nabojatapæerã baaeka ruþu, “Mirika ba'iraberika nare mija'ataeka upaka oyiaja nabaawãrũerã nare mijeyobaabe”, Jesúre ã'mitiripæaekarãte ãrika Tuþarãte. Supa imarĩ narĩka upakaja baatapaweatirã Antioquíarã Pablorãkare pe'rietaeka. ²⁷ Torã pe'rietatirã Jesúre ã'mitiripæaekarãte narẽrĩrũjeka. Supabatirã ritaja Tuþarãte nare jeyobaaekakaka tokarãre nabojaeka. “Jia Tuþarãte yijare jeyobaarape. Supa imarĩ judíorãkamarĩrã imarãoka Jesúrika bojariroka jia ã'mitiyurã imarĩ Jesúre nayi'yu”, ãriwa'ri nabojaeka. ²⁸ Ñoaka torã Jesúre ã'mitiripæairãka Pablorãkare imaeka.

15

Jerusalénrã Pablorãkare eyaeka þoto apóstolrãka, imaruþutarimajaka narẽrika

¹ Antioquíarã nimaeka þoto Judeaka'iaþi judíorãka Jesúre yi'yurãte etaeka. Torã eyatirã Jesúre yi'rikarãte judíotatarãkare baaroyika nare nawãrõeka.

—Bikija Moisés imaekakite já'meka upaka circuncisión mija baabesarãkareka, Tuþarãte mijare tããbesarãnu, — nare narĩka.

² I'supaka narĩka ã'mitiritirã Pablorãkaro'si jiamarĩa simaeka. Supa imarĩ i'þapẽ'rõtorãja jájiaþi najaiþu'aeka. Supa imarĩ “Ritamariã simeje'e nawãrõika”, ãrĩþupa-joawa'ri Jerusalénrã Pablote kijeyomaki Bernabépitiyika, supabatirã i'rãrimarã naka imaekarãteoka na'rirũjeka,

apóstolrāka, supabatirāoka Jesúre yi'yurāte imaruṕu-
tairāka jaiokaro'si. “Torā eyatirā ‘¿Dako baaerā circun-
cisión baarika sime?’, āriwa'ri nare mija jēpe”, narīka.

³ Topi a'ritirā Fenicia, Samaria ka'iarāoka eyatirā,
Jesúre yi'rikarāte ikupaka nabojaeka: “Judíorākamarīrā
imaripotojo yija bojaika yi'riwa'ri jiyipupaka norikoṕeka
ja'atirā Jesúre yi'yurā”, āriwa'ri nare nabojaeka. Supa
narīka ā'mitiritirā jījimaka najarika.

⁴ Jerusalénrā neyaeka ṕoto apóstolrāka, supabatirā
Jesúre yi'yurā, nare imaruṕutarimajaoka jia nare
e'etorikarā. Topi mae, Tuṕarāpi āriwa'ri ritaja
nabaaroyika majaroka nare nabojaeka. ⁵ I'supaka
napakā'ā, ĩrārimarā fariseokaka ṕupajoairā imaripotojo
Jesúre yi'rikarā imarī, aṕerā Jesúre yi'yurāka jairā
nami'mirīkaeka.

—Judíotatamarīrā imaripotojo Jesúre yi'yurāteoka cir-
cuncisión baarika, supabatirā Moiséte jā'meka upakaja
yi'ririka sime,— narīka.

⁶ Supa imarī apóstolrāka, Jesúre yi'yurāte imaruṕutari-
majaoka rērikarā sajaiokaro'si. ⁷ Ņoaka jaibaraka nimaeka
be'erō'ō, mi'mirīkatirā ikupaka Pedrote nare ārika:

—Yupaka imarā, mija ā'mitipe. Bikija mijakakiteje
e'etirā, Tuṕarāte yire pūataeka judíorākamarīrāte Jesús
majaroka yibojaerā. Sā'mitiritirā Jesúre nayi'rirū āriwa'ri
nare sayibojaeka. I'supaka mijare ñañua oñurā mija
ime. ⁸⁻⁹ Tuṕarā imaki ritaja ṕo'imajare ṕupajoaika
oñuka. I'supaka imaki imarī “Judíorākamarīrāoka
yirirā nimarū”, āriwa'ri Espírítu Santore nare
kiña'ajāēka, mare kiña'ajāēka upakaja. Supa imarī
“Judíorākamarīrā nimamaka ba'iaja nabaaike nareka
yiye'kariabesarāñu”, kēriberika. Muṕakaja Jesúre
yi'yurā nimamaka kireyaekapi āriwa'ri ba'iaja nima
nareka jōjotatirā jiiṕuparā nare kimarūjeka. ¹⁰ I'supaka

simako'omakaja “Jijimaka mijaka Tuparāte imaerā mija baarūkia jariwa'yua ruḡu”, Jesúre yi'yurāte mija āririjayu. I'supaka jā'mebeyuka maekaka Tuparā. I'supakamarīa simako'omakaja mija pakatayuapi āriwa'ri jiamarīa mijaka Tuparāte ime. Mia, Moisés imaekakite jā'meka simaja yi'riwārūberikarā mañekiarōka. Sanayi'ripatawārūberika upakajaoka maro'si sime maekaka. ¹¹ Ikuḡaka simatiyayu: Jia maiḡamaki Jesúre mare baaekapi āriwa'ri ba'iaja mabaaikareka Tuparāte mare tāāyu. I'supakajaoka judíorākamarīrāro'si sime,— Pedrote nare ārika.

¹² I'supaka Pedrote ārika ā'mitiritirā nimaupatiji nokata'rika. I'supaka nimaeka ḡoto, Tuparāpi āriwa'ri maikoribeyu upaka ima judíorākamarīrāte nabaabeaeka, Pablo, Bernabéḡitiyika nare nabojaeka. ¹³ Sabe'erō'ōjite Santiagote ikuḡaka ārika:

—Ñañua jia mija ā'mitipe yijeyomarā.

¹⁴ Judíorākamarīrā majaroka Simónre mare bojaweayu. Sā'mitiritirā, “Judíotatamarīrāteoka kirirā nimaerā jia Tuparāte baaū'mueka”, marīwārūyu. ¹⁵ I'supakajaoka Tuparāro'si bojaījirimajare bikija o'oeka:

¹⁶ “David wi'ia* ḡo'imajare riatako'omakaja ñamajī ate jia sabaape'aokaro'si yetarāñu.

¹⁷⁻¹⁸ I'supaka yibaarāñu ‘Tuparāte mayi'riye'e’, judíorākamarīrā yiwā'maekarāte āñaokaro'si. Yi'i, mija ḡḡamakiji, i'supaka ñañu, bikijarāja yirirāte sōrīrūjera'aekaki imarī.”

¹⁹ Ika yijaiweaikapi āriwa'ri: Matā'omajamarīrā imarā ba'iaja nabaika ja'atairā nime Tuparāte yi'riwa'ri. I'supaka simamaka, “Mañekiarāte imara'aeka upakaja baarika sime”, nare ārīrūkimarīa sime. ²⁰⁻²¹ I'supaka nare āribekaja, ḡḡpera nare maḡūataye'e ikuḡaka

* **15:16** El reino de David

nare okajããokaro'si: “Wapuju imaja jërãka† jiyipupaka òrìwa'ri sawã'tarã ri'ia napããeka mija ba'a'si. Rõmikirã, tìmiairã, rõmimarĩrã, tìmiamarĩrãoka ba'iaja baabekaja mija imabe. Supabatirãoka wa'iro'sia sawãmua namokoru'ataeka mija ba'a'si, i'supakajaoka sariwea.” Jërĩtarĩrĩmi rakakaja judĩorãkare rërĩriwi'iarã i'supaka nabojarã'aeka nimatapaekarõ'õrã. Supã imarĩ, i'supaka ñãñu, jiyubeyua judĩorãkare naka jarikoreka, — Santiagore nare ãrĩka.

Judĩorãkamarĩrãte pãpera napũataeka

²² I'supaka kãpakã'ã, apõstolrãka, Jesũre yi'yurãte imaruputarimaja, supabatirã kire yi'yurã nimaupatiji ikupaka ãrĩkarã: “I'supaka mare kibojaika simamaka, ãrĩrĩmarã maka imarãte mapũataerã Pablorãkaka ika pãpera ne'ewa'rĩrã”, narĩka. Sayi'rikarã imarĩ Judas (kire-jeoka narĩka Barsabás) supabatirã Silas nimaeka Antioquĩarã Pablorãkaka jeyoariwa'rĩrũkirã. Jesũre yi'yurãte imaruputarimaja nimamaka i'supaka nare nabaaka.

²³ Ikuþaka sabojaeka i'sia pãpera:

“Apõstolrãka, supabatirã kire yi'yurãte imaruputari-maja ika pãpera pũatairã. Antioquía, Siria, Ciliciarõ'õrã imarãro'si oka yija pũatayu. Judĩorãkamarĩrã imaripotojo Jesũre yi'yurã imarĩ, yija jeyomarã mija ime. ²⁴ Ikuþaka sime, mia: ãrĩrĩmarã yijakarã mija põ'irã eyatirã rukubaka nare napupajoarũjerape ãrĩrika majaroka yija ã'mitiyu. I'supaka mijare wãrõrĩ nare yija pũataekamarĩrã nime. ²⁵⁻²⁷ I'supaka simamaka ãrĩrika ta'iarãja pupajoatirã ‘Naka jairimajare mapũataye'e’, yija ãñu. I'supaka pupajoawa'ri, Judas, Silas, wayuoka moñurã Pablorãka apãrãte nare jãarĩka yapakoþeko'omakaja

† 15:20-21 ídolo

Jesúrika bojariroka bojarija'atabeyurã imarã nime ì'parã narupuko'amarã. Mija pō'irã eyatirã ika yija o'oika upakaja mijare bojarimaja nime.²⁸ Espiritu Santore yijare jeyobaaikapì pūpajoairã imarĩ, 'Mañekiarãte imara'aeka upakaja yi'ririka sime', mijare yija ārīpakataribeyu. Supa imarĩ ika takaja mijare yija añu:²⁹ 'Wapuju imaja jērãka jiyipupaka ōrīwa'ri sawã'tarã ri'ia napããika mija ba'a'si. Supabatirã wa'iro'sia mija jããika poto sariwea juruikaoka mija ba'a'si. Sawãmua namokoru'ataikaoka ba'abekaja. Mia, rōmikirã, tĩmiairã, rōmimarĩrã, tĩmiamarĩrãoka ba'iaja baabekaja mija imabe.' Samija yi'rirãkareka, jia mija imarãñu, mijare yija añu. Jia mija imabe", ārīwa'ri no'oeka.

³⁰ I'supaka nare ārītirã nare sane'ewa'rirūjeka. I'supaka na'pakã'ã Antioquiarã eyatirã Jesúre yi'yurãte narērã-taeka. Narērīka poto pāpera nare nijika.³¹ Nare nijika ĩatirã jĳimaka tokarãre jarika, jia nare sabojaeka simamaka.³² Supa imarĩ Judas, Silasoka Tuparãro'si bojaĳirimaja imarĩ, tokarã Jesúre yi'yurã imaekarãte rīki-marãre kirika nabojawãrōeka. I'sia majaroka ã'mitiritirã jībaji Jesúre yi'riwa'ri okajãjia najarika.³³ Torã nupaka imaekarãka imataturã "Yijare pūataraparã pō'irã yija pe'rirã baayu mae", narīka. I'supaka napakã'ã "Jia nimarũ mijare pūataraparã", nare narīka Tuparãte yi'yurã.³⁴⁻³⁵ Topi nape'riwa'rika poto Antioquiarã Pablo, Bernabēpitiyika natuika Jesúrika bojariroka bojarĩ aperiã najejomarãpitiyika.‡

Pablote Jesúrika bojape'arĩ a'rika

³⁶ Supa imarĩ ì'rãrĩmi ikupaka Pablote ārīka Bernabére:

‡ 15:34-35 Algunos textos antiguos incluyen el versículo 34: "Ō'ōrã yituirãñu", kērīpūpajoaeka Silas.

—Jesúrika mawārōekarāte ĩarĩ ma'rirā, Jesúre yi'yurāte marākā'ā ime āriwa'ri.—

³⁷ I'supaka kēpakā'ā, “Jee, dajoa, supabatirā Juan Marcote maka ma'ewa'riye'e”, Bernabé kire ārika. ³⁸ I'supaka kērīko'omakaja, Pablote yapaberika, “Pan-filiarā yija imaeka poto yijare ja'atirā Jerusalénrā Juan Marcote yijare pe'ritapawa'rika”, āriwa'ri kibojaeka. Supa imarĩ Pablote kire akariyapaberika ate. ³⁹ I'supaka simamaka ñoaka najaibu'aeka simako'omakaja ĩ'rika upakaja napupajoaberika. I'supaka imawa'ri pibitirā rakaka oyiaja na'rika. Juan Marcos, Bernabéka wapurupi, Chipre wāmeika jūmurikarā na'rika. ⁴⁰ Pablo jeyomaki Silas imaekaki kika a'rirūkika. Torā na'rirā baaekaru pu jia Tuparāte nare baarū āriwa'ri, naro'si kire najēneka tokarā Jesúre ā'mitiripēairā. I'supaka nabaaeka be'erō'ō kopakaja na'rika mae. ⁴¹ Torā a'ririjarikōrĩ Sīrarā, supabatirā Ciliciarō'ōrāoka Jesúrika bojariroka nabojaeka. Jesúre yi'rikarāka jaitirā jībaji Jesúre yi'paraka okajājia nimaerā i'supaka Pablorākare nare jeyobaaeka.

16

Pablorākaka Timoteore jeyoariwa'rika

¹ Topi Pablorākare Derbewejearā a'ritirā, Listra wāmeika wejearā neyaeka. Torā eyatirā Jesúre ā'mitiripēaikite niatōpoeka. Timoteo wāmeiki kimaeka. Kipako imaekako judiōtatako, Jesúre yi'yuko. Kipaki puri griegotataki kimaeka. ² Listrawejeakarā, supabatirā Iconiowejeakarā Jesúre ā'mitiripēairā jia pupajoabaraka najaika Timoteoreka. ³ I'sia ōriwa'ri Timoteore naka a'ririka Pablote yapaeka. Naka ke'rika ruḡubaji, circuncisión Pablote kire baaeka. “Judiotatamarĩki kipakire imamaka circuncisión Timoteore kibaarūjiberika. I'supaka kireka nimaupatiji

noñu”, ãrĩwa'ri i'supaka Pablote kire baaeka judíotatarãte kire ãaripe'yoa'si ãrĩwa'ri. ⁴ Listrarã nimaeka be'erõ'õ apea wejearã na'rika. Supa imarĩ Timoteore naka jeyoariwa'rika. Ī'rãweje jariwa'ririmarĩaja ikupaka Jesúre yi'yurãte nabojarijarika: “Jerusalénrã apóstolrãka supabatirã Jesúre yi'yurãte imaruputarimajare rērĩtirã ikupaka mijare narĩpũayu: “Judíotatarã ñekiarãte imara'aeka upakaja yi'ririka sime”, mijare yija ãrĩbeyu.’ Ī'rãriroka takaja mija yi'rĩjĩñu”, apóstolrãkare ãrãpakakaka nare nabojaeka. ⁵ I'supaka napakã'ã ã'mitiriwa'ri, Jesúre yi'rikatatarãre jibaji kire ã'mitiripẽamirĩkawa'rika. Supabatirã ĩ'rãrĩmi upakaja rĩkimabaji napuburijarika.

Makãrãrũñuroka upakapi Macedoniakakire Pablote ãaeka

⁶ Asiaka'iarã Jesúrika bojariroka nabojatapaarika napupajoako'omakaja, topi no'rirũkimarĩa simaerã Espĩritu Santore nare õrĩrũjeka. Supa imarĩ Frigiaka'ia, Galaciaka'iarã Pablorãkare o'ritapawa'rika. ⁷ Topi o'riwa'ritirã Misiaka'ia ta'irõ'õrã neyaeka. Topi Bitiniaka'iarã a'ririka napupajoakopeka. I'supaka simako'omakaja Espĩritu Santore topi nare a'rirũjeberika. ⁸ Misiaka'iaopi o'riwa'ritirã Tróade wãmeika wejearã natu'aeyaeka. ⁹ I'sia wejearã eyatirã i'sirĩmi ñami makãrãrũñuroka upakapi Macedoniakakire rĩkamapakã'ã Pablote ãaeka.

—Õ'õrã Macedoniarã mi'tabe, yijare jeyobaaokaro'si,— Macedoniakakire Pablote ãrĩka.

¹⁰ “Ikupaka yikarãrũrĩko'o”, Pablote ãpakã'ã ã'mitiriwa'ri, “Macedoniarã kirika bojariroka wãrõrĩ

Tuṕarāte mare ṕūatayu”, yija ārāṕe.* Suṕa imarĩ a'yaokaro'si yija ba'irĩjia yija jierāṕe.

Filipos wejearā Ṕablorākare etaeka

¹¹ Tróade wejeapi kũmujāitirā, wājiaja Samotracia wāmeika jũmurikarā yija a'raṕe. Aṕerĩmi Neápolisrā yija eyaraṕe. ¹² Toṕi Filiposrā yija a'raṕe. Rĩkimarāja Romawejearāre imaraṕe torā. Macedonia ka'iareka imatiyaiweje simaraṕe. Ñoṕañaaka yija imaraṕe torā. ¹³ Jērĩtarirĩmi simaraṕaka ṕoto weje a'riwa'ri imaraṕaka riakarā yija turāṕe. “I'sia wejearā imarāte Tuṕarāka jairijayurō'ō sime je'e”, yija ōrĩkoṕeraṕe. Torā ey-atirā, yija eyaruṕarimomeraṕe. Toṕi ruṕarĩjĩ, torā rērĩbaraka imaraṕarā rōmijāte Jesúrika bojariroka yija bojarāṕe. ¹⁴ Ĩ'rāko Lidia wāmeiko, Tiatirawejeakako, naka imaraṕako. Suṕabatirā sayāṕaia jía iyayaṕea ĩoika waruaka ĩjirirōmo koimaraṕe. Judĩorākamarĩko imariṕotojo Tuṕarāte jiyiṕuṕaka ōñuko imarĩ, Ṕablote jaimaka Tuṕarāte kore ā'mitirĩṕearũjerāṕe. ¹⁵ Jesúre koā'mitirĩṕeamaka, ruṕuko'a kore yija jũjerāṕe suṕa-batirā korĩrāreoka. I'suṕaka kore yija baaraṕaka be'erō'ō ikuṕaka yijare kojairāṕe:

—“Ritaoka Jesúre yi'yuko koime”, mija ārĩye'e, mija i'tabe yiwi'iarā,— jiaṕi yijare kōrāṕe.

I'suṕaka kōṕakā'ā kowi'iarā tuirĩ yija a'raṕe.

¹⁶ Ĩ'rāĩmi ṕo'imajare Tuṕarāka jairoyikarō'ōrā a'rikōrĩ bikirirōmore yija ĩatōṕoraṕe. Satanárika ima ña'rĩjāikako koimaraṕe. I'suṕaka imaraṕako imarĩ, ñamajĩ wejeareka o'rirũkia kobojarāṕe. Suṕa imarĩ koĩṕarimarāre rĩkimaka niñerũ tōṕoraṕe, i'suṕaka bojaiko koimamaka. ¹⁷ Iko

* **16:10** El uso de “nosotros” (yija) en los versículos 16.10-17 indica que el autor Lucas estaba presente con Pablo, Silas y Timoteo en el viaje a Filipos.

bikirirōmo yija be'erō'ōpi rīrīra'atirā ikupaka koakasererape:

—Īrā ĩmirīja imarā imatiyaiki Tuṕarāte yi'yurā. “Jesúre mija yi'rirākareka, mijare kitāārānu”, āriwa'ri mijare nabojayu,— āriokaika ritaja ṕo'imajare kobojarape.

¹⁸ Īrārīmi ṕakaja i'supaka kire koakasererīka. I'supaka jajua kobaata'amaka ĩawa'ri, ba'iaja simaeka Pabloro'si. Suṕa imarī jororīkatirā Satanārika ima koreka ña'rījāikakite ikupaka Pablote ārika:

—Jesucristorikapi koreka mire yiporirūjeyu,— Pablote ārika Satanārika ima.

I'supaka kērīka ṕotojo kore ña'rījāikoṕekakite koreka ṕorika.

¹⁹ Koreka kiporitapaeka be'erō'ō, ñamajī o'rirūkia kobojawārūberika mae. I'supaka koimamaka ĩatirā, “Aṕekurioka ate niñerū tōṕobesarāñurā maimae”, koīparimarāre āriṕupajoaeka. Suṕa imarī Pablote, Silareoka naboebarika. Suṕa baatirā nare ñi'atirā wejeñe'metāji imatiyairō'ō ĩparimarā ṕō'irā nare ne'ewa'rika. ²⁰ ĩparimarā wājītāji nare e'eyatirā ikupaka narīka:

—Īrā judíotatarā mawejeakarāre rukubaka ṕupajoarū-jerimaja imarā. I'supaka imarā imarī mawejearā oka naṕo'ijiyu mae. ²¹ Romatatarāre baaroyika ṕakamarīa nawārōrijayu. Suṕa imarī nawārōika ṕaka mabaaberijīnu,— narīka niṕarimarāre.

²² I'supaka naṕakā'ā ā'mitiriwa'ri, Pablorākare jimarīa naboebaeka ṕo'imaja. Suṕa imarī nare naṕajeū'mueka. Topi jariroaka† nare ne'etarūjeka i'sia wejeakarā ĩparimarā. Suṕabatirā wajoapi nare naṕajerūjeka. ²³ I'supaka jājiapi nare ṕajetirā, wēkomaka imariwi'iarā nare natarūjeka. Suṕabatirā,

† 16:22 Camisa

—Jia nare miarĩpe naru'rikoreka, — wēkomaka imariwi'ia ĩarĩrĩrimajire narĩka.

²⁴ I'supaka ĩparimarāre āpakā'ā ā'mitiriwa'ri, wēkomaka imariwi'i tōsibajirā imaeka kurarakarā maפוריwārūberijrō'ōrā nare kitarika. Supabatirā nu'pua yaפּוּאִיא koperu'aika watopekarā kipi'peka.

²⁵ I'supaka kibaako'omakaja Pabło, Silaspitiyika Tuparāka jaitirā ñami poto nabayakoyaeka. Aperā wēkomaka imariwi'iarā imaekarā nabayakoyamaka ā'mitirakarā. ²⁶ Ikuparō'ōpiji ka'ia jājia iyika. Supabatirā wēkomaka imariwi'ia iyika. I'supaka sabaayuju kopereka wiritapataeka. I'supaka sabaamaka torā imaekarāte perumijia nare napi'peka kutupataeka. ²⁷ I'supaka simamaka wēkomaka imariwi'i ĩarĩrĩrimajire tūrūeka. ĩ'rākopereka rakakaja wiritapataeka imamaka, ĩawa'ri, “Wēkomaka imariwi'iarā imakopeirāte ru'ripatayu je'e”, kērĩpupajoakopeka. Supa imarĩ kisara e'etirā kiōñu upakaja jāririrā kibaakopeka. ²⁸ I'supaka kibaaerā baaeka poto ikupaka Pablote kire ārĩka:

—ĵMipo'ia jāābekaja! Yija imaupatiji o'ōrā yija imapatayu.—

²⁹ Supa imarĩ yaaboaika wēkomaka imariwi'ia ĩarĩrĩrimajire jēñeka. Supabatirā Pablorāka pō'irā rĩrĩkākawa'ritirā nawājitāji kiñukurupaeka, kikiwa'ri tarabaraka. ³⁰ Aperō'ōrā nare e'ewa'ritirā, ikupaka nare kijērĩaeka:

—ĵMarākā'ā yibaajĩñu, ba'iaja yibaaikareka Tuparāte yire wayuāokaro'si?— kērĩka Pablorākare.

³¹ I'supaka kēpakā'ā, ikupaka nayi'rika:

—Maiṗamaki Jesucristore mia'mitiripēarākareka, Tuparāte mire tāārāñu, supabatirā mirĩrāreoka, — kire narĩka.

³² Supabatirã maipamaki Jesucristorika bojariroka kire nabojaeka. Kiwi'iarã imaekarãteoka nabojaɣataeka. ³³ I'siñamiji nare naɣajeka kãmia kijũjeka Pablorãkareka. I'supaka nare baaweatirã kirupuko'a kijũjerũjeka, kirirãreoka. ³⁴ I'sia be'erõ'õ kiwi'iarã Pablorãkare kiakawa'rika nare ba'ariji'aokaro'si. “Tuɣarãte yi'yurã yija ime mae”, ãrĩwa'ri kirĩrãpitiyika jia jjimaka nimaeka mae.

³⁵ Bikitojo i'sia wejeakarã iɣarimarã surararãkare pũataekarã, wẽkomaka imariwi'ia ãarĩrĩrimajire bojarĩ,
—Nare mija'atabe mae, na'yaokaro'si.—

³⁶ Supa imarĩ wẽkomaka imariwi'ia ãarĩrĩrimaji ikupaka ãrĩkaki Pablote:

—Iɣarimarãre jã'meika upakaja mijare yija'ataerã baayu. Supa imarĩ dakoa ba'iaja pɣparibekaja mija a'pe mae,— kẽrĩka.

³⁷ I'supaka kẽpakã'ã ã'mitiriwa'ri, ikupaka Pablote bojaeka surararãkare:

—Dakoa ɣarea yijare imaberiko'omakaja ika wejea iɣarimarã ɣo'imaja wãjitãji yijare naɣajerũjerape. I'supaka yijare nabaarũjerape ɣdakoa ba'iaja nabaako'o? ãpekaja. Supabatirã ika wẽkomaka imariwi'iarã yijare natarũjerape. Romakarã[‡] upaka yija imako'omakaja najã'meika yi'ribekaja i'supaka yijare nabaarape. Supa imarĩ maekaka ɣo'imajare õrĩbeyukaji yijare naja'atariyapakoɣeyu. I'supakamarĩa simarãñu. Noñu upakaja yijare ɣoarĩ ni'tarũ,— Pablote ãrĩka surararãkare.

³⁸ I'supaka kẽpakã'ã ã'mitiritirã iɣarimarãre bojarĩ surararãkare a'rika. I'supaka nabojamaka ã'mitiritirã, Romakarãja Pablorãkare imamaka õrĩwãrũtirã iɣarimarãre kĩkika. ³⁹ Supa imarĩ Pablorãka ɣõ'irã okajierĩ iɣarimarãre a'rika. I'supaka baaweatirã, nare

[‡] 16:37 Ciudadanos de Roma

naja'ataeka. “Apea wejearã mija a'pe ruɸu”, jiaɸi nare narĩka. ⁴⁰ Wêkomaka imariwi'iaɸi ɸoritirã Lidia wi'iarã ɸablorãkare a'rika. Torã eyatirã Jesúre ã'mitiripêaekarãte narêrãtaeka. Jesúrikakaka nare nabojaeka jiiɸaji Jesúre yi'ɸaraka okajãjia nimaerã. I'supaka naka najaika be'erõ'õ apea wejearã na'rika mae.

17

Tesalónica wejearã oka ɸo'ijirika

¹ Filiposwejeaɸi a'ritirã, Anfípoliswejea, supabaturã Apoloniawejeaɸi ɸablorãkare o'ririjarika. I'sia be'erõ'õ Tesalónica wãmeika wejearã neyaeka. I'sia wejearã judíotatarãte rêririwi'ia imaeka. ² ɸablo, kibaaroyika upaka baarĩ, judíotatarãte rêririwi'iarã a'rikaki. Supabaturã maekarakakuri jêrítarirĩmi Tuparãrika bojariroka torã rêrítirã imaekarãte kibojawaɸu'ataeka. Tuparãro'si bojaĩjirimaja imaekarãte o'oeka ɸupajoaturã, ikupaka ɸo'imajare kibojaeka:

³ —“ɸo'imajare Jã'merũkika, Tuparãte ɸũatarãñuka ba'iaja jũarãki. Supabaturã kireyarãñu. Reyakoɸeripotojo ate õñia kijariɸe'rirãñu”, ãrĩwa'ri Tuparãro'si bojaĩjirimajare ãrĩ'oekakiji kime Jesucristo, mare Jã'merũkika Tuparãte wã'maekaki,— ɸablote nare ãrĩka.

⁴ I'supaka kêpakã'ã ã'mitiriwa'ri, ĩ'rãrimarã judíotatarã Jesúre yi'rikarã mae. Supa imarĩ ɸablo, Silasɸitiyika ĩ'rika upakaja ɸupajoaekarã imarĩ nare najeyoarika. Rĩkimarãja judíotatarãmarĩã imariɸotojo Tuparãte jiyiɸupayeekarãte kibojamaka ã'mitiritirã, Jesúreoka na'mitiripêaeka mae. Rĩkimarã tokarã rãmijã imatiyairã Jesúre ã'mitiripêaekarã naro'si. ĩ'rãjaoka jeyoarikarã ɸablote, Silasɸitiyika. ⁵ ɸablorãkare rĩkimarãja ɸo'imajare ã'mitiripêamaka ĩawa'ri, tokarã judíotatarãte ɸablorãkare ã'mijãka. Supa imarĩ i'sia wejearãka

imaekarã ba'iaja baairãte narërãtaeka. “Yijare mija jeyobaabe. Ika wejeareka imarã wãjitãji Pablorãkare ba'iaja majairãñu, Pablorãkare nabobeyaokaro'si þo'imaja”, judíotatarãte nare ãrika. I'supaka baawa'ri, ríkimarãja þo'imajare narërãtaeka. Suþa imarĩ Jasón wi'iarã Pablorãkare mo'arĩ na'rika, nare e'epoatirã þo'imajare nare ijiriyapawa'ri. ⁶ Nare tõþoberiwa'ri, Jasónre, suþabatirã ĩ'rãrimarã Jesúre ã'mitiripëaekarãte ĩþarimarã þõ'irã ne'ewa'rika. Ikuþaka jãjirokapi ĩþarimarãre nabojaeka:

—Pablo, Silasþitiyika ríkimakaja wejeareka rukubaka oka baataparaparã imarã. Mawejearãoka rukubaka baarĩ netayu. ⁷ ĩ'ĩ Jasón kiwi'iarã nare e'etoraþaki. ĩ'rĩka Jesús wãmeikireka, “Iki kime ĩpi imatiyaiki”, ãrĩwa'ri maiþa-maki Césarte jã'meka yi'ribeyurã nime, — niþamarãre narĩka.

⁸ I'sia oka ã'mitiriwa'ri i'sia wejeakarã, niþarimarãþi-tiyika jiamarĩa naro'si simaeka. ⁹ “Mijare yija ja'atarika mija yapaye'e, yijare mija wapaĩjibe”, narĩka Jasónrãkare. Suþa imarĩ ĩþarimarãre nawapaĩjika.

Pablorãkare Bereawejarã imataþaeka

¹⁰ Sarã'ika be'erõõ ñami Jesúre ã'mitiripëaekarã Pablorãkare napũataeka Bereawejarã. Torã eyatirã judíotatarãte rërĩriwi'iarã nakãkaeka. ¹¹ Bereawejeareka imaekarã Tesalónicawejeakarãre jiiþaji Pablorãkare ã'mitiriyapaekarã. Torã Jesúrika bojariroka kibojamaka jia jjiimakapi na'mitirika. Suþabatirã kire ã'mitiritirã, “¿Yaje Tuþarã oka ãñu upakaja yijare kibojayu?”, ãrĩwa'ri Tuþarã majaroþũñu niarijarika. ¹² “Rita sime kibojaika”, ãrĩwa'ri ríkimarãja judíorãkare Jesúre yi'rika. I'supakajaoka ĩ'rãrimarã judíotatamarĩã imatiyairã ĩmirĩja, rõmijãþitiyika Jesúre yi'rikarã. ¹³ “Berearã

Ɖablote Tuparārika bojarikaroka bojayu”, āriwa'ri majaroka Tesalónicakarā judíotatarāte ā'mitirika. I'sia ā'mitiriwa'ri naboebarika. Supa imarī Bereawejeearā a'ritirā Ɖo'imajare rukubaka napupajoarūjeka. Supa imarī Bereawejeekarā Ɖablote boebarikarā. ¹⁴ I'supaka nimaeka ā'mitiriwa'ri, ñojimarīji i'rārimarā tokarā Jesúre ā'mitiripēairā Ɖablote riapakirijerā e'ewa'rikarā. Silas, Timoteopitiyika Ɖuri tuikarā, naka a'ribekaja. ¹⁵ Riapakikarā tu'aeyatirā wapurupi Atenas wāmeika wejeearā Ɖablote ne'ewa'rika. Torā kire taritirā Berearā nape'rika ate. Naka Ɖablote majaroka Ɖūataeka, “Silas, Timoteopitiyika ñojimarīpañakaja ni'tarū”, āriwa'ri.

Atenawejeearā Ɖablote imatapaeaka

¹⁶ Silare, Timoteopitiyika ta'abaraka Atenawejeearā ĩataparī Ɖablote a'rika. I'sia wejeearā rikimaka wapuju imaja jērāka najiyipupayeeika ĩawa'ri ba'iaja kipuparitiyaeka. ¹⁷ Supa imarī judíorākare rēririwi'iarā Jesúrika Ɖablote bojaeka judíotatarāte, supabaturā judíotatamarīrā imariƉotojo Tuparāte jiyipupayeeekarāte. I'supakajaoka ĩ'rārīmi jariwa'ririmarīaja wejeñe'metāji* turitaparāte i'sirokajaoka Ɖablote bojaeka. ¹⁸ Tokarā epicureoskaka wārūrimaja, supabaturā estoicoskaka wārūrimajaoka Ɖabloka nokatotoeka. Jesús majaroka, supabaturā reyakoperiƉotojo ate ōñia kijariƉe'rika majaroka nare kibojaka. Supa imarī i'rārimarā ikupaka ārikarā:

—¿Dakoakaka ōriƉūabeyukate i'supaka jaiyu?— narīka.
AƉerā Ɖuri:

—AƉeto wejeekarā najiyipupayeeroyirāreka† kijaiyu je'e aƉeyari,— narīka.

* 17:17 En la plaza de la ciudad † 17:18 Dioses de extranjeros

¹⁹ Suḗa imarĩ “Areópago[‡] wāmeirō'ōrā dajo majaiari”, āriwa'ri Pablote ne'ewa'rika. Torā rēritirā imaekarā ĩparimarāre ikupaka ārika:

—Mamaka majaroka mibojaika ā'mitiririka yija yaḗayu.

²⁰ Yija ā'mitirikoribeyua majaroka miwārōyu. ¿Marākā'ā āririka miwārōyu? Yijare mibojabe ruḗu,— kire narika.

²¹ Atenakarā, suḗabatirā aḗeto ka'iakarā torā imaekarā mamaka puḗajoariroka puḗajoabaraka jaikarā, aḗea baabekaja. Suḗa imarĩ mamakukukaka majaroka Pablote bojarika na'mitiririyapaeka.

²² Suḗa imarĩ nawatoḗekapi mi'mirĩkatirā ikupaka Pablote nare bojaeka Areópago wāmeirō'ōrā:

—Mija ā'mitipe Atenareka imabayurā. Rikimaka jērāka jiyeka mija jiyipuḗayeemaka ñiyau. ²³ Mija wejearā, turitapabaraka jērāka jiyipuḗayeerĩ mija rēritirijayurō'ō rakakaja ñiataparape. ĩrākō'rĩmato ikupaka āriō'oekarō'ō yitōḗorape: “Ō'ō sime Maikoribeyukate jiyipuḗayeerũkirō'ō”, āriō'oeka simarape. Mija ōribeyuka majaroka yibojaerā baayu mae.

²⁴ Ika ka'ia, ritatojo ika wejeareka ima ḗo'ijiaekaki Tuḗarā. Ritaja ika ka'iareka imarā, mabo'ikakurirā imarā ĩḗamaki imarĩ, ḗo'imajare baḗo'ijiaeka kire jiyipuḗaka ōrĩriwi'iarāmarā kime. ²⁵ Dika jariwa'ribeyua kiro'si. Kiro'si mabaarijitokopeika yaḗabeyuka. Iki imaki ritaja ōñia maimarũkia mare ja'ataiki.

²⁶ Mamarĩtaka ĩmirĩjite takaja Tuḗarāte ḗo'ijiaeka. Ikipi āriwa'riji ritaja ḗo'imajatatarāte Tuḗarāte kārĩḗoaka. Ika ka'iarā rakakaja nimaokaro'si Tuḗarāte nare ḗi-bataeka kiyapaeka upakaja. Iki imaki “Ika ka'iareka nimarāñu, suḗabatirā i'tojĩrā wejeareka ōñia nimarāñu”,

[‡] **17:19** Una corte compuesta de jueces griegos para decidir, más que todo, cuestiones de religión o moralidad.

ārīrūkika. ²⁷ I'supaka Tuparāte baaeka “¿Marākā'ā Tuparāte morījīñu je'e?”, pō'imajare ārīrū ārīwa'ri. “Yire ōrīriyapawa'ri yirirā pō'imajare imarū”, Tuparāte ārīka. Kire morīriyapajīkareka pūri, yoerāmarīaja Tuparāte ime. Makaja imaki kime. ²⁸ “Tuparāpi ārīwa'ri ōñia maimē, marī'meyu, supabatirā ika ka'iarā mare kimarū-jeyu. Kimaberirikareka maimaberijāēeka.”[§] Ikuṣaka āparaka ī'rārimarā mijaro'si majarobojarimajare o'oeka: “Tuparā makarā maimē”, ārīwa'ri.* ²⁹ I'supaka simamaka “Ikuṣaka kime Tuparā”, ārīpupajoawa'ri, ātakaka, orokaka, p̄atakakaoka najiyipupayeerūkika pō'imajare jia baapo'ijiaako'omakaja, Tuparā makarā imarī “I'supaka nabaapo'ijiaeka īoiki Tuparāte ime je'e”, marīpupajoaberijīñu. ³⁰ I'supaka pō'imajare jia ōrīpūaberiripotojo ba'iaja baaeka wapa Tuparāte nare jēñeberika ruṣu. I'supakamarīa sime maekaka. Supa imarī maekaka ritaja ba'iaja mabaaika ja'atarika Tuparāte mare jā'meyu. ³¹ Ōnamajī ba'iaja pō'imajare baaika wapa kijēñerūkīrimi ōrītiiki Tuparā. Jia oyiaja baaiki imarī, nabaaeka takaja sawapa nare kijēñerāñu. Ī'rīka kiwā'maekaki i'supaka baarāki. “Reyakoperipotojo ōñia Tuparāte kire jaripe'rirūjeka simamaka Cristo imaki Tuparāte wā'maekaki”, ritaja pō'imajare ārīwārūyu,— Pablote nare ārīka.

³² Ōñia jaripe'ririkakaka ā'mitiriwa'ri eebaraka Pablote ī'rārimarāre boiwā'imarīka. I'supaka nabaako'omakaja aṣerā pūri ikuṣaka ārīkarā:

—Ate samijaipe'arika ā'mitiririka yija yaṣayu, — Pablote narīka.

§ 17:28 En 600 a.C. el poeta griego Epimenides escribió esa poema en que alguien dijo estas palabras pensando en Zeus, el capitán de los dioses.

* 17:28 Dos poetas griegos escribieron esta frase (300 a.C.) pensando en Zeus.

³³ Supabatirã rërîbaraka nimaekarõ'õpi Pablote poritapawa'rika. ³⁴ Ì'rãrimarã kiupaka þupajoatirã Jesúre ã'mitiripëaekarã. Ì'rîka Dionisio wãmeiki naka imaekaki, Areópago rërîroyikarãkaki. Ì'rãko Dámaris wãmeikooka Jesúre ã'mitiripëaekako. Supabatirã aþerãoka kire yi'rikarã narõ'si.

18

Corintowearã Pablote imatapæaka

¹ I'sia be'erõ'õ Atenawejeapi Pablote a'rika, Corintowearã. ² Torã eyatirã ì'rîka Aquila wãmeiki, Pontoka'iakakika Pablote tõþobu'aeka. Aquila kirümu Priscilapitiyika Italiaka'iaþi a'ritirã Pablo ruþubaji Corintorã neyaweika. Romakaki ïþi Claudio wãmeiki Italiaka'iarã judíotatarãte imarika yaþaberowa'ri, nare kipoataeka. Supa imarĩ Corintorã Aquilate a'rika kirümuþitiyika, judíotatarã imarĩ. Sabe'erõ'õ naþõ'irã wi'iturirĩ Pablote a'rika. ³ Pablo uþakaja sayapãia mo'rîakakapi Aquilate wi'ia* baaeka kirümuþitiyika. Supa imarĩ ì'rãkõ'rîmatorãja ba'irabeokaro'si naka kituika nawi'iarã. ⁴ Ì'rãkuri jërîtarirîmi jariwa'ririmarĩa judíorãkare rërîriwi'iarã Jesúrika bojariroka bojarĩ Pablote a'riroyika. Judíotatarã supabatirã judíotatamarĩrãteoka Jesúrika na'mitiripëaokaro'si nare kijaiëjeriyapæaka.

⁵ I'sia be'erõ'õ, Macedoniapi i'tatirã, Silas, Timoteopitiyika neyaeka Pablo þõ'irã Corintowearã. Neyaeka þoto kiba'iraberika ja'atatirã Jesúrika bojarirokatakaja bojabaraka Pablote imaeka. Ikuþaka judíotatarãte wãrõbaraka kijaika: “Jã'merükika Tuparãte wã'maekaki, kirejeoka yija ãñu Jesús”, kërîka. ⁶ I'supaka

* 18:3 Tiendas de campaña

kērīko'omakaja, aḗrã aḗuḗpaka ḗuḗajoawa'ri, jajua kire baata'aekarã. Suḗabatirã ba'iaja kire naḗiḗeka. I'suḗpaka naḗakãã ã'ã'mitiriwa'ri, kijariroaka kijããḗateka “Kopakaja mijare yokajããkoḗeko'o”, ãriḗuḗajoawa'ri. Suḗabatirã ikupaka kērīka:

—Tuḗarãte yire jã'meka uḗpakaja kirika bojariroka mijare yibojakop̄eyu. Suḗa imarĩ mija reyarãñurĩmi ba'iaja imarika tiyibeyurõ'õrã mija a'rirãka, oka yire imabesarãka. Suḗa imarĩ mija ã'mitiriyap̄abeyua ãawa'ri, irĩmiḗi judĩotatamarĩã imarãte Jesũrika bojariroka yibojaũ'muerã baayu,— kērīka.

⁷ Topi ḗoriwa'ritirã Ticio Justo wi'iarã Ḓablote a'rika ḗo'imajare wãrõrĩ. Judĩorãkamarĩki imariḗotojo Tuḗarãte jiyiḗuḗpaka õrĩkaki kimaeka Ticio Justo. Kiwi'i wã'tarã simaeka judĩorãkare rērĩriwi'ia. ⁸ Crisḗo wãmeiki imaekaki judĩorãkare rērĩriwi'i iḗamaki. Iki, kirĩrãoka maip̄amaki Jesũre ã'mitirip̄ẽairã nimaeka. I'suḗpakajaoka Corintowejeakarã Jesũrika ã'mitiritirã rĩkimarãja kire ã'mitirip̄ẽaekarã. Suḗabatirã ruḗuko'a najũjerũjeka. ⁹⁻¹⁰ Ī'rãñami makãrãrũñuroka uḗkap̄i Jesũre jaika Ḓablote,

—Mikaja ñime. Suḗa imarĩ mikĩkia'si. Aḗrã ba'iaja mire baawãrũbesarãñurã. Okajãjia jaritirã yimajaroka ḗo'imajare mibojajip̄abe. Ika wejeareka rĩkimarãja yire ã'mitirip̄ẽarũkirã imamaka, samibojarija'ata'si,— Ḓablote kērīka.

¹¹ Suḗa imarĩ Corintorã ĩ'rãkuri wejejẽ'rã aḗejẽ'rã ñe'metãjirã ḗo'imajare Jesũrika bojariroka bojabaraka kimaeka.

¹² I'sia be'erõ'õ Galiõn wãmeiki Acaya ka'iarã ĩḗi† kimaeka ḗoto ĩ'rĩka uḗpaka oyiaja ḗuḗajoawa'ri Ḓablote

† 18:12 Gobernador

judíotatarâte ñi'aeka. Supabatirã Galión wãjitãji kire ne'ewa'rika. ¹³ Ikuþaka kire nabojaeka:

—“Ikuþaka Tuþarâte majiyiþuþayeeyu”, ãrĩwa'ri Moiséte yijare jã'meka uþakamarĩa kiwãrõtape í'í, — Galiónre narĩka.

¹⁴ Þablote jairã baaeka þotojo ikuþaka Galiónre nare ãrĩka:

—Ba'iaja baaiki kimarikareka, supabatirã Romatatarãre jã'meika yi'ribeyuka kimarikareka, mijare ña'mitirijĩñu imakoþeyu. ¹⁵ Mija õñu uþakaja mija jã'meika simamaka, mija puþayariji oka mija jiebe. Yi'i þuri i'sia oka jierimaji marĩka imarika yaþaiki,— judíotatarâte kãrĩka.

¹⁶ Supabatirã judíotatarâte Galiónre þoatarũjeka surararãkare. ¹⁷ Supabatirã judíorãkare rãrĩriwi'i iþamaki Sóstenere nañi'aeka þo'imaja. I'suþaka baatirã Galión wãjitãji kire naþajeka. I'suþaka nabaako'omakaja, “¿Dako baaerã kire mija þajeyu?”, Galiónre ãrĩberika. “Marã imabeyua yire”, kãrĩþuþajoeka.

Antioquíarã þe'rieyatirã ate Tuþarã oka Þablote bo-jatapaeka

¹⁸ Corintorã matikuri Þablote imaeka ruþu. I'sia be'erõ'õ Jesúre ã'mitiripãeakarâte kimajaroka kibojaeka a'yaokaro'si. Supabatirã Aquila, kirũmu Þriscilapitijika Siriaka'iarã a'yaokaro'si, Cencreaswejeearã natu'awa'rika. Cencreaswejeapi na'rirã baaeka ruþu, “Tuþarã, miwãjitãji mire yibojaraþaka uþakaja yibaako'o”, ãrĩwa'ri kiruþua Þablote wi'epaterũjeka. ¹⁹ Waþurupi a'ritirã Éfesowejea þapitakarã neyaeka. Torã eyatirã Aquila, kirũmu Þriscilapitijika torã natuika. Þablo þuri marĩwa'ritirã, judíorãkare rãrĩriwi'iarã eyatirã, “Jã'merũkika Tuþarâte wã'maekaki kime Jesús”, ãrĩwa'ri nare jaijejerĩ. ²⁰ Matikuriji naka kimarika judíotatarâte yaþakoþeka.

I'supaka simako'omakaja Pablo puri yapaberikaki. ²¹ Supa imarĩ ikupaka nare kimajarobojaeka topi o'yaokaro'si:

—Ĩ'rārĩmi Tuparāte yaparākareka, mijare ĩarĩ yi'tarāñu ate,— nare kērĩka.

I'sia be'erō'ō wapuruپی Éfesowejeapi ke'rika. ²² Cesarea papitakarā eyatirā Jerusalénkarā Jesúre ā'mitiripēaekarā pō'irā Pablote wi'ituriwa'rika. Naka imatirā Antioquiarā ke'rika ate. ²³ Torā kimatapaeka be'erō'ō ke'riũ'mueka ate. Galaciaka'iarā imatirā, topi Frigiaka'iarāoka keyaeka. I'sia ka'iareka Jesúre ā'mitiripēairā imaekarāte Jesúrika bojariroka kiwārōtapaeka. I'supaka kiwārōmaka ā'mitiriwa'ri, jibaji Jesúre yi'riwa'ri okajǎjia najarika.

Éfesorā Tuparā oka Apolore wārōeka

²⁴ I'sia poto ĩrĩka judíotataki Apolos wāmeiki Éfesorā eyaekaki. Alejandríawejeakaki kimaeka. Po'imajare ĩaika wǎjitǎji jia jaiwārũiki kimaeka. Supabatirā Tuparā majaropũñu o'oeka jia kiōrĩka. ²⁵ “Jesúre yapaika upakaja maimajĩñu”, aperiāte wārōmaka, jia ā'mitiripēaekaki kimako'omakaja Juanre rupuko'a po'imajare jũjekakaka takaja õñuka kimaeka ruپu. Tērĩtaka Jesús majaroka õrĩberikoperipotojo kiōrĩkarō'õjĩrā kireka wǎjiaja okajǎābaraka jǎjimakapi po'imajare kibojaeka. ²⁶ ĩ'rārĩmi judforākare rērĩriwi'iarā, dako kĩkirimarĩaja jia po'imajaka kijaika. Aquila kirũmu Priscilapitiyika kijaimaka ā'mitirikarā. Kijaika be'erō'ō kika jaiokaro'si aperiānarō'õrā kire ne'ewa'rika. Jesúrika jia kiōrĩpũawārũberikakaka jia kire nabojawapu'ataeka. ²⁷ I'sia be'erō'ō Acayaka'iakarāre Jesúrika bojariroka bojarĩ ke'ririypaeka. “Jia sime. Me'pe”, narĩka Éfesokarā Jesúre ā'mitiripēaekarā. Supa imarĩ “Apolore jia mija e'etope”, ĩrĩwa'ri papiera no'oeka Acayaka'iakarāro'si. Torā eyatirā jia nare kijeyobaeka. “Jesúre mija yi'pe”,

Tuṕarāte ārikarā nimaeka. ²⁸ Po'imaja wājitiāji, Tuṕarā majaropūñu o'oekakaka bojabaraka,

—Jā'merūkika Tuṕarāte wā'maekaki kime,— āriwa'ri judíotatarāre kiwārōeka.

I'suṕaka jiiitaka nare kibojamaka, “I'suṕakamarīa sime”, judíotatarāte āriwārūberika.

19

Éfesorā Pablote imataṕaeka

¹ Apolore Corintowejearā imañujuju, ṕusi watopekarā imaeka ka'ia o'riwa'ritirā Éfesowejearā Pablote eyaeka. Torā eyatirā Jesúre ā'mitiripēaekarā ĩ'rāimarāre kiātōṕoeka. ² Suṕa imarī ikuṕaka nare kijērīaeka:

—Jesúre mija ā'mitiripēarapaka ṕoto ¿yaje EspírITU Santore mijare ña'rījāirape?— nare kērīka.

I'suṕaka kēṕakā'ā ikuṕaka kire nayi'rika:

—“EspírITU Santore ima”, maki yijare bojaberapaki,— kire narīka.

³ Suṕa imarī Pablote nare jērīaeka:

—¿Makire yi'riwa'ri ruṕuko'a mija jūjerūjerape?— nare kērīka.

—Juanre wārōeka uṕakaja ruṕuko'a yijare najūjerape,— narīka.

⁴ I'suṕaka napakā'ā ikuṕaka Pablote nare ārīka:

—Po'imaja ba'iaja nabaaiika ja'ataekarāre ruṕuko'a Juanre jūjeka. Suṕabatirā ikuṕaka Juanre nare bojaeka: “Yibe'erō'ō etarūkikate mija yi'ririṕape”, āriwa'ri kiwārōeka. I'suṕaka kērīkakiji kime Jesús,— Pablote nare ārīka.

⁵ I'suṕaka ā'mitiritirā, naruṕuko'a najūjerūjeka “Maipamaki Jesúre yi'yurā yija ime”, āriwa'ri.

⁶ Suṕabatirā kiṕitaka Pablote naṕo'iarā ja'aṕeaka ṕoto EspírITU Santore nare ña'rījāika. I'suṕaka simamaka

norĩbeyua imakopekaka oka najaika. Supabatiřã Tuřarãte nare õrĩrũjeka nabojaeka. ⁷ Ĩ'põũ'puarãe'earirakamaki rõ'õjĩrã nimaeka.

⁸ Maekarakamaki aiya jẽritarirĩmi rakaka judĩorãkare rẽrĩriwi'iarã nare kibojaeka na'mitiripẽaokaro'si põ'imajare jaiẽjeriyapaiki Pablote imaeka. “Ikupaka Jesũre yi'yurãte jã'mebaraka Tuřarãte nare imaruputarãnu”, ãrĩwa'ri kĩkirimarĩaja nare kibojaeka. ⁹ I'supaka simako'omakaja ĩ'rãrimarã kijaika ã'mitiripẽaberikarã, apekurioka sã'mitiririka yapaberikarã ate. Põ'imaja wãjitãji Jesũre põ'imajare tããika majaroka ba'iaja najaika. Supa imarĩ nare a'ritapãtirã Jesũre ã'mitiripẽaekarãte kika ke'ewa'rika, Tirano wãmeiki wãrõriwi'iarã. Torã ĩ'rãrĩmi jariwa'ririmarĩaja nare kiwãrõroyika. ¹⁰ Torã ĩ'pakuri wejejẽ'rãka wãrõbaraka kimaeka. Supa imarĩ Asia wãmeika ka'iakarã, judĩotatarã, judĩotatamarĩrã imaekarãoka maipamaki Jesũrika bojariroka ã'mitiripãtaekarã. ¹¹ Pãblopi ãrĩwa'rijĩ rĩkimakaja maikoribeyua Tuřarãte beaeka. ¹² Supa imarĩ Pablote rabeka mirãka sayapãia, jariroakaoka põ'imaja jĩĩnurã põ'irã ne'ewa'pakã'ã narisirika o'riroyika. Supabatiřã Satanãrika ima ña'rĩjãikarãteoka põrikarã.

¹³⁻¹⁴ I'sia poto ĩ'rãrimarã judĩotatarã põ'imajareka Satanãrika ima ña'rĩjãika imaekarãte napoatatapãka. Pablote ĩaji'awa'ri, “ ‘Jesũs, Pablote kireka bojaiki wãmeapi nareka mija põpe’, marĩũ'mukoyeye'e”, narĩka. I'supaka baairã upakajaoka Esceva, kurarãka ĩpamaki makarãte baatapãka. Ĩ'potẽñarirakamaki nimaeka. ¹⁵ ĩ'rãrĩmi i'supaka narĩko'omakaja, ikupaka Satanãrika ima nare yi'rika:

—Jesũre ñoũu, supabatiřã Pabloteoka yijẽrãko'ayu. Mijare pũri ñiawãrũbeyu. ¿Marã je'e mija?— nare kẽrĩka.

¹⁶ Supabatirã Satanárika ima ña'rījāikite naḡō'irã teritaeka. Tērīrikaja jājiapi ba'iaja nare kibaaeka. Supabatirã najariroakaoka kibaiwa'ruika. Supa imarī riwejuḡaraka wi'iaḡi naru'riwa'rika. ¹⁷ Éfesowejekarã nimaḡatiji, judiōtataraã supabatirã judiōtatamarĩrãoka i'sia majaroka ã'mitiripataekarã. Sã'mitiritirã nakīkika. “Tērīritaki kime Jesús”, ãrīwa'ri rīkimarã maiḡamaki Jesúre jiy-ḡuḡaka ōrīkarã mae.

¹⁸ I'sia majaroka ã'mitiriwa'ri ba'iaja nabaaika rīkimarãja Jesúre ã'mitiripēaekarãte bojaeka. ¹⁹ Supabatirã ikuḡaka ye'okirãre baaeka ī'rārimarã ye'oroka koririma-jare: Ye'orokakaka bojaika naḡaḡera, ḡo'imaja wājītāji e'ewa'ritirã najoeka. I'sia ḡaḡera najoeriatæka cincuenta mil rakato ḡlata rō'ōjīrã waḡajã'rīa ririka.* ²⁰ I'suḡaka simamaka maiḡamaki Jesús majaroka ī'rākō'rīmatomarīa saḡibimaka, rīkimarãja Jesúre na'mitiripēaeka.

²¹ I'suḡaka so'rika be'erō'ō Jerusalénrã ḡe'ririka ḡablote ḡuḡajoaeka. “Macedoniaka'ia, supabatirã Acayaka'ia yo'riwa'rirãñu. Jerusalénrã ñimarãka be'erō'ō, Romawejearã a'ririka ima yiro'si”, kērīḡuḡajoaeka. ²² I'suḡaka ãrīḡuḡajoatirã Timoteo supabatirã Erastoka kire jeyobaarimajare kiruḡu kiḡūataeka Macedoniaka'iarã. Iki ḡuri Asiaka'iarã† matikuriji kituika ruḡu.

Éfesorã rukubaka naḡuḡajoamaka oka ḡo'ijirika

²³ ḡablote Éfesorã imaeka ḡoto, “Jesús ī'rīkaja imaki ḡo'imajare tãārimaji”, ãrīwa'ri ḡo'imajare yaḡabepakã'ã jimarīa oka naḡo'ijiaeka i'sia wejearã. ²⁴ Demetrio wãmeiki kimaeka i'sia oka bitamataũ'muekaki.

* **19:19** Cincuenta mil dracmas. Una dracma (moneda) valía un día de trabajo. † **19:22** En Éfeso

Artemisare[‡] najiyipupayeerūkiwi'i upaka ūoikarijaka patakaka baarimaji kimaeka. Aperāoka kiupaka baarimaja imarī, aperāte sijibaraka rikimakaja niñerū natōporoyika. ²⁵ Supa imarī kire jeyobaarimajare, supabatirā nupakajaoka ba'iraberimajareoka kirērātaeka. Supabatirā ikupaka nare kērīka:

—Maa, ika ba'irabeirā puri, rikimaka niñerū tōpoirā maimē. ²⁶ ;Pablote po'imajare bojaika ā'mitirikoribeyurā mija bai? “Mija ōñu upakaja baatirā mija jiyipupayeeka, jiyipupayeerūkimarīa sime”, kēñu. Kijaika ā'mitiritirā rikimarāja po'imajare kire ā'mitiripēayu. Éfeso wejeakarā takajamarīa kire ā'mitiripēairā. Ritaja Asia ka'iarā imarā kire ā'mitiripēairā oyiaja nime. ²⁷ Ba'iaja maro'si simarāñu. Supa imarī mabaapo'ijiaika po'imajare waru- aribesarāñu. Supa simamaka sawapa matōpowārūbe- sarāñu. Supabatirā Artemisare jiyipupayeeriwi'iarā po'imajare a'ribesarāñu. Ritaja Asiaka'iarā, supabatirā ritatojo wejeareka Artemisare jiyipupaka ōñurā. I'supaka simako'omakaja, Pablote ā'mitiripēawa'ri “Imatiyaika- marīko Artemisare ime”, po'imajare ārīrāñu,— Demetri- ore nare ārīka.

²⁸ I'supaka kēpakā'ā ā'mitiritirā, jimarīa naboebarika. Supabatirā ikupaka āparaka nakasereka:

—;Éfesokarāre jiyipupayeerijayuko, Artemisa jītako koime!— narīka.

²⁹ Nakasereka ā'mitiritirā, rikimarā po'imajare naṗō'irā a'rika. Īrāoka boebaritirā, akaserekarā. Supa imarī ritaja wejeareka oka po'ijirika. I'supaka simamaka Gayo, Aristarco Pabloka jeyoariwa'rikarāte nañi'aeka. Macedoniakarā nimaeka. Po'imajare rērīriwi'iarā nare ne'ewa'rika. ³⁰ Kijeyomarāre jaijeyobaarī torā

[‡] 19:24 Artemisa era la diosa principal de Éfeso. Los Romanos la llamaba Diana. Su templo en Éfeso era magnífico.

Ɖablote kākariyaƉakoƉeka. Kākarika kiyapamaka ĩatirā, “Mikāka'si”, Jesúre ā'mitiripēaeakarāte kire ārika. ³¹ Ĩ'rārimarā i'sia ka'ia ĩƉarimarāre[§] torā imaeka. Ɖablo jeyomarā imarī, majaroka kiro'si Ɖūataekarā: “Naka ĩ'rātiji baabekaja”, āriwa'ri. ³² Rērīrūkikō'rīmatorā rukubaka nakasereka. AƉeupaka, aƉeupaka nakaseremomeka. Ĩ'rīka upaka Ɖupajoaberiwa'ri rukubaka Ɖupajoabaraka nimaeka. “¿Dakoa baaerā yija rērīko'o?”, narīwārūberika. ³³ Judiotataki naka imaekaki Alejandrote Ɖo'imaja wājitāji naro'si kire jairūjekarā judiorāka. Torā rērītirā imaekarāte jaiokaro'si, Alejandrote kipitaka mi'mataeka “Mija jaiasi ruƉu”, āriwa'ri. I'supaka kibaako'omakaja nokata'riberika. “Dakoa oka imabeyua judiorākarosi”, āriwa'ri nare kibojaerā baakoƉeka. ³⁴ Judiotataki kimaeka ōriwa'ri judiorākamarīrāte tērīwa'ribaji akasereka,

—ĭÉfesokarāre jiyiƉupayeerijayuko, Artemisa jiiitako koime!—

Ĩ'Ɖakuri aiyajērārō'ōjirā i'supaka ĩ'rīka upakaja akaserebaraka nimaeka.

³⁵ Ĩ'rīka tokaki imaruƉutarimaji Ɖo'imajare okata'rirūjekaki, supabatirā ikupaka nare kērīka:

—Mija ā'mitiƉe Éfeso wejeareka imarā. MajiyiƉupaye-eiko Artemisa wi'ia ĩarīrīrimaja maime ika wejeareka imarā. Supabatirā koƉo'ijērāka ĩmipi ña'rīka ma-iarīrīrijayu. “I'supaka imarā nime”, ritaja Ɖo'imajare āriwārūƉatayu mareka. ³⁶ Nirā Ɖo'imaja “Ɖakirika sime”, āribeyurā. Supa imarī mija jo'ria'si, i'tojirāja samija ja'atabe. Ba'iaja mija baa'si, jia mija Ɖupajoabe. ³⁷ Ĩrā ĩmirīja mija e'era'airā majiyiƉupaye-eiko Artemisarika karee'ebeyurā. Supabatirā ba'iaja koreka jaibeyurā nime.

§ 19:31 Oficiales de la provincia

³⁸ Demetriore kika ba'irabeirãpitiyika aþerãte nare okabaajĩkareka, niþarimarã þõ'irã oka jierĩ nare e'ewa'ritirã jia simajĩñu. Oka naro'si imajĩkareka, iþarimarãre naboja-jĩñu. Iþarimarã, jã'merimaja nime oka jierimaja. ³⁹ Aþea oka bojarika mija yaþajĩka, Romakarãre jã'meka ãñu upakaja iþarimarãre rẽrĩrãka þoto nawãjitãji mija bojajĩkareka jia simajĩñu. ⁴⁰ Mia, ¿marãkã'ã Romatatarã iþarimarãte þupajoarãñu ruku i'supaka þo'imajare oka þo'ijiamaka? Ikuþaka napupajoarãñu je'e aþeyari: “Mare boebariwa'ri i'rãþẽ'rõtorãja mare nabaariyaþayu Éfesokarã”, narĩþupajoarãñu je'e. I'supaka simamaka werika maro'si simajĩñu. Suþa imarĩ “¿Marãkã'ã oka imamaka, i'supaka þiþebaraka mija ime?”, Romatatarãte ãrĩrãkareka, marãkã'ã nare yi'riwãruberijĩka maime, — torã imaruputarimajite ãrĩka.

⁴¹ Sabe'erõ'õ “I'tojĩrãja simarũ”, ãrĩtirã nare kipe'rirũjeka.

20

Macedoniarã Pablote a'rika

¹ I'supaka oka imaeka be'erõ'õ Jesúre ã'mitiripẽaekarãte Pablote akaeka. Ke'rirã baaeka ruþu “Jesúre yi'ririjariwa'ri jia mija imabe”, ãrĩwa'ri naka kijaika. I'supaka ãrĩtirã, nare kimajaroka kibojaeka a'yaokaro'si. Suþabatirã Macedoniaka'iarã ke'rika. ² Macedoniaka'iarã a'ririjaparaka i'rãweje upakaja Jesúre ã'mitiripẽaekarã þõ'irã kituririjarika. Napõ'irã eyatirã “Jia Jesúre ã'mitiripẽabaraka okajãjia mija imabe”, nare kẽrĩka. I'sia be'erõ'õ Greciaka'iarã keyaeka. ³ Maekarakamaki aiya torã kimaeka be'erõ'õ Siriaka'iarã waþurupi a'rirã kibaaeka. I'supaka simako'omakaja judiõtatarãte kire jããerã nari'kaika majaroka kiã'mitirika. Suþa imarĩ “Yi'tarãparõ'õrã

Macedoniaka'iarã yipe'riwa'rirãñu bo'ipî", Pablote ãrîpupajoaeka. ⁴ Kika jeyoariwa'raparã ikarakamaki yija imarape: Sópater Bereakaki Pîrro maki, Segundo supabatirã Aristarco, Tesalónicawejeakarã, Gayo Derbewejeakaki, Timoteo supabatirã Tíquico, Trófimo Asiaka'iakarã, supabatirã yî'i Lucas. I'siarakamarã Pablota yija jeyoariwa'rape. ⁵ Filiposwejea eyatirã, yijaka imaraparãte a'riweirape Tróadewejearã yijare ta'arî.* ⁶ Pan levadura rukebekaja ba'aribayarã yija imarapaka be'erõ'õ Filipospi yija a'rape wapuruþi. Ì'rãþitarakarîmi be'erõ'õ Tróadewejearã yija eyarape. Yija ruþu a'raparã, yija jeyomarãre torã yija eyarape. Torã ì'potëñarirakarîmi yija imarape.

Tróadewejearã Pablote imatapaeaka

⁷ Ba'irabeũ'murirîmi† yija rërãpe Jesúre yî'yurãpitiyika. Maro'si Jesúre reyaeka pupajoabaraka kijã'meka upakaja pan þibaba'aerã yija rërãpe. Yija ba'aerã baarapaka ruþu Pablote yijare bojarape. Aþerîmi ke'rirã baarapaka simamaka yijare kiwãrõyuju ñami ñe'metãji seyarape. ⁸ I'sia wi'ia maekarakakuku yuraika ima wi'ireka, þiyikukurõ'õrã rërîtirã yija imarape. Rîkimakaja yaaboaike imarapaka i'sia kurarakarã. ⁹ Supa imarî ì'rîka bikirimaji Eutico wãmeiki ìmirã kurarakapi yoirükia kopereka ‡ imaraparõ'õrã rupanapaki. Ñoaka Pablote jaimaka, kopakaja õõmaka bikirimajite riarapaka. Kopakaja kãrîtiyawa'ri kiña'rãpe mae. Þoriwa'ritirã kire yija kõae'ekoperape. Kopakaja reyaekaki kimarape. ¹⁰ Supa imarî ruiwa'ritirã, kimajakarã eyapanarirã

* **20:5** El uso de “nosotros” (yijare) indica que el autor Lucas estaba presente con Pablo hasta versículo 21.25 † **20:7** Domingo ‡ **20:9** Ventana

Ɖablote kire wā'wojī'arape. Supabatirā ikupaka yijare kērāpe:

—Mija pūpata'si. Ōñia jaripe'yuka kime, — yijare kērāpe.

¹¹ I'sia be'erō'ō Ɖablopitiyika yija mirīwa'rape ate. Torā mirīeyatirā pan kipibarape. Yija ba'arapaka be'erō'ō jairīji Ɖablote wārāpe. I'sia be'erō'ō Asowejearā turi-taparī ke'rape. ¹² Jia jājika bikirimajite japakā'ā, kiwi'iarā pō'imajare kire e'ewa'rape. I'supaka kimamaka jia jīji-maka najarape.

Miletowejearā Ɖablote a'rika

¹³ Ɖablote ārāpaka upakaja wapurupi Asowejearā yija a'rape. Toṗi wapurupi a'ritirā kire yija ta'arape, ma'api ke'rapaka simamaka. ¹⁴ Asorā keyarapaka poto wapurupi kire yija jāātorape. Kire jāātoritirā Mitilene wāmeika wejearā yija a'rape mae. ¹⁵ Aṗerīmi toṗi yija a'rapaka be'erō'ō Quío wāmeika jūmurika yija o'rape. Aṗerīmi Samos wāmeika jūmurikarā yija eyarape. Toṗi a'ritirā aṗerīmi Miletowejearā yija eyarape. ¹⁶ “Asiaka'iarā Jesúre ā'mitiripēairā pō'irā ya'rijīkareka yiba'ejīñu”, Ɖablote āpakā'ā ā'mitiriwa'ri, Éfesowejea wājiaja yija o'ritapawa'rape. “Jerusalén wejearā Pentecostés baya ĩaokaro'si wārūaja ma'rijīkareka jia simajīñu”, ārīpupajoawa'ri, “Jajuaja ma'riye'e”, Ɖablote yijare ārāpe.

Éfesokarā imaruṗutarimajare pīyia jia kiokajāāeka Ɖablo

¹⁷ Miletorā imatirā, Éfesowejearā Jesúre ā'mitiripēairāte imaruṗutarimajare Ɖablote oka pūatarape: “Mija i'tabe ō'ōrā. Éfesorā a'riberijīka ñime”, ārīwa'ri nare kibojaṗūarape. ¹⁸ Supa imarī yija pō'irā neyarapaka poto ikupaka Ɖablote nare ārāpe:

—Mamarĩ Asiaka'iarã eyatirã jia mijaka ñimaroyirapaka mija oñu. ¹⁹ Mijaka ñimarapaka poto Maiṗamakiro'si ba'irabeĩjibaraka, “Mija tẽrĩwa'ribaji oñuka ñime”, ãrĩberapaki yi'i. Supabatirãoka p'o'imagare Jesúre ã'mitiripẽabeyua ĩawa'ri yorape. Supabatirã judíotatarãte ba'iaja baaokaro'si yire nari'kamaka ba'iaja yijũarape. ²⁰ Jesúrika bojariroka mijare yibojarapaka poto, dakoa jia bojarika mijaro'si ma'rãpããberapaki yi'i. “Kirika bojariroka ã'mitiritirã jia nimarũ”, ãrĩwa'ri mijare sayibojapatarape. Rĩkimarã wãjitãji, supabatirã mija wi'iarãoka mijare sayibojaroyirape. ²¹ “Ba'iaja mija baaika pũpajoariwa'ri samija ja'atabe. I'supaka Tuṗarãte yi'ririka yaṗawa'ri maiṗamaki Jesucristore mija ã'mitiripẽabe”, ãrĩwa'ri judíotatarã supabatirã judíotatamarĩã imarãteoka yibojaroyirape. ²² Espĩritu Santore yire jã'meika upakaja maekaka Jerusalẽnrã ya'rirã baayu. Torã yire o'rirũkia õrĩbeyuka yi'i. ²³ Ikatakaja mijare yibojawãrũyu. Ritaja wejearã ya'ririjayurõ'õrã ikupaka Tuṗarãro'si bojaijirimajare yire bojayu Espĩritu Santore nare sõrĩrũjemaka: “Wẽkomaka imariwi'iarã mire natarãñu. Supabatirã ba'iaja mijũarãñu”, yire nañu. ²⁴ Maiṗamakiro'si yiba'iraberũkia yire kija'ataeka jia simaupatiji yibaawearãka be'erõ'õ yire najããjikareka marã imabeyua. “P'o'imagare wayũawa'ri Kimakire Tuṗarãte reyarũjeka mare tããokaro'si”, ãrĩwa'ri p'o'imagare yibojaerã maiṗamaki Jesúre yire pũataeka.

²⁵ “Kire ã'mitiripẽairãte Tuṗarãte jia jã'merãñu”, ãrĩwa'ri ritaja mijare yibojarape. Mae pũri “Aṗekurioka yire niabesarãñu”, mijareka ñarĩpũpajoayu. ²⁶⁻²⁷ Ritaja Tuṗarãte p'o'imagare bojariyaparapaka upakaja mijare yibojarape, kũpajĩ ma'rãpããbekaja. Supa imarĩ ika mijare yibojayu: ĩ'rĩka mijakaki Tuṗarã põ'irã eyabesarãkareka, kireje oka imarãka, yiremarĩa.

²⁸ Supa imarĩ rakajekaja mija õñu upakaja jia mija p̄upajoabe, Jesúre yapaika upakaja mija baarijayaokaro'si. I'supakajaoka Éfesowejearã p̄e'rieyatirã, Espírítu Santore mijare jã'meika upakaja jia Jesúre ã'mitirip̄eairãte mija ĩarĩpe. Maipamaki Jesúre maro'si riwejurubaraka reyaekapi ĩrĩwa'riji, Tuparãrirã maimẽ. Supa simamaka jia nare mija imaruputabe, oveja ĩarĩrimajare ĩarĩñu upaka. ²⁹ Yipupajoaikareka, ya'ritaparãka be'erõõ aperiã, pakirimajaroka bojarimajare etarãñu. Yaia oveja saba'ariataika upaka Jesúre ã'mitirip̄eairãte pakirimajaroka nawãrõrãñu, Jesúre nayi'ririja'atarũ ĩrĩwa'ri. ³⁰ Mija watopeka ĩrãrimarã imarã pariiji pakirimajaroka Jesúre yi'yurãte wãrõrãñurã. “Yija p̄upajoaika upaka napupajoarũ naro'sioka”, ĩrĩwa'ri supa nabaarãñu. ³¹ Supa imarĩ rakajekaja mija imabe Jesúrika bojariroka imatiyaika mija ã'mitirip̄eairija'atakoreka. Maekarakakuri wejeje'rãka, ñami, ĩmioka mijare yiwãrõrapaka mija õrĩrijape. ĩrãkurimarĩa oparaka mijare yokajãroyirape.

³² Yijeyomarã, mijaro'si Tuparãka yijairã baayu, mijare kãrĩñaokaro'si. “Mare wayuñawa'ri ba'iaja mabaaike wapa, Tuparãte ye'kariayu”, ĩrĩwa'ri mija p̄upajoamaka, jibaji kirika bojariroka mija ã'mitirip̄eairã Tuparãte mijare jeyobaarãñu. Supa imarĩ “Yirirãte jia yibaarãñu”, kãrika upakaja Tuparãte baarãñu. ³³ Aperiã niñerũ, najariroakaoka oakiriberapaki yi'i. ³⁴ Ikupaka simarape: Ñõnu upakaja ba'irabetirã ba'arika, jariroaka yitõporape. Supabatirã yika imaraparãteoka yitõpoñirape. I'sia õñurã mija ime. ³⁵ Ritaja yiba'irabeka ĩapatawa'ri, “Pablote baaike upaka, jia maba'irabejĩñu sawapapi wayuoka baairãte majeyobaaokaro'si”, mija ĩrĩwãrũeka. Ikupaka maipamaki Jesúre bojarapaka mija ye'kariria'si: “Se'etoyukate tẽrĩwa'ribaji jĩjimaka kime s̄jirimaji”,

Jesúre ārīka,— Pablote nare ārāpe.

³⁶ I'supaka Pablote ārāpaka be'erō'ō naka ñukuruṣatirā Tuṣarāka kijairape. ³⁷ Tuṣarāka kijaiwearapaka ṣoto oṣaraka kire nawā'ojī'arape, suṣabatirā kiye'tearā nu'surape. ³⁸ “Aṣekurioka yire ĩabesarāñurā mija mae”, Pablote ārīka simamaka, jimarīa ba'iaja naṣuṣarape. I'sia be'erō'ō ṣapitakarā kire najeyoariwa'rape.

21

Jerusalénrā Pablote a'rika

¹ Jesúre ā'mitiripēairāte a'ribojaweatirā waṣururā yija jāirape. Suṣabatirā wājiaja Cos wāmeika jūmurikarā yija a'rape. Aṣerīmi Rodas wāmeika jūmurikarā yija a'rape. Topi Pátararā yija eyarape. ² Suṣa imarī marīrūkirō'ōrā yija imarapaka ṣoto, “Feniciaka'iarā sa'rirā baayu ika waṣuru”, naṣakā'ā, i'sia waṣuruṣi yija a'rape. ³ A'ririjari Chiṣre wāmeika jūmurika yija ĩao'rape. Wejerīrika ṣērōtopi yija o'rape i'sia jūmurika. Siriaka'i wājitāji yija a'ririjarape. Waṣuruṣi ne'ewa'rapaka ba'irījia Tirowejearā namaataerā torā yija ṣāarape. ⁴ Torā Jesúre ā'mitiripēairāte ĩatōṣotirā ĩ'ṣotēnarirakarīmi naka yija imarape. “Jerusalénrā Pablote ba'iaja jūarāñu”, ārīwa'ri Eṣpīritu Santore nare ōrīrūjemaka, “Jerusalénrā me'ria'si”, kire narīka. ⁵ I'supaka narīko'omakaja ĩ'ṣotēnarirakarīmi be'erō'ō a'rirā yija baaeka ate. Torā Jesúre ā'mitiripēairā imaraparā, narōmia, namakarāoka yijaka wejeṣi jeyoariwa'ritirā ṣapitakarā eyaraparā. Ṣō'sirō'ōrā eyatirā ĩ'rākō'rīmatorāja ñukuruṣatirā Tuṣarāka yija jairape. ⁶ I'sia be'erō'ō nare yija majaroka yija bojarape a'yaokaro'si. I'supaka baaweatirā waṣururā yija jāirape. ĩ'rā ṣuri topi ṣe'raparā.

⁷ Tirowejearā a'ritirā Tolemaidawejearā yija eyarape. Torā eyatirā Jesúre ā'mitiripēairāte ĩatōṣotirā “¿Yaje

mija ime?”, nare yija ārāpe. Supabatirā ī'rārīmi naka yija imarape. ⁸ Aperīmi topi a'ritirā Cesarea wāmeika wejearā yija eyarape. Torā eyatirā Jesúrika bojariroka bojataparimaji Felipe wi'iarā yija a'rape. Iki imaekaki ī'potēñarirakamarākaki Jerusalénrā Jesúre ā'mitiripēairā apóstolrākare jeyobaarūkika najā'mekaki. ⁹ Botarakakorā makarōmiki kimarape. Tīmiamarīrā nimarape. Supabatirā Tuṣarāte nare ōrīrūjeikakaka aṣerāte bojarimaja rōmijā nimarape. ¹⁰ Torā ī'rārīmimarīa yija imatirapakarā, Judeaka'iaṣi Tuṣarāro'si bojaījirimaji, Agabo wāmeikite etarape. ¹¹ Yija pō'irā eyatirā Pablo wa'eyoka kiwarerape. Saṣi kiōñu upakaja kiū'pua, kiṣitaka kiṣi'perape. Supabatirā ikupaka kibojarape:

—“Jerusalénrā ikupaka judíotatarāte ika wa'eyoba'ipite pi'perāñu. Kire pi'petirā judíotatarīrā imarāte kire nijirāñu”, ārīwa'ri Esṣiritu Santore yire bojayu,— Agabote ārāpe.

¹² I'supaka kēpakā'ā ā'mitiriwa'ri “Jerusalénrā me'ria'si”, ārīwa'ri Pablote yija bojarape Cesarekarāpi-tiyika. ¹³ I'supaka yija ārīko'omakaja ikupaka Pablote yi'rape:

—Mija oria'si. Mija opakā'ā ĩawa'ri, yirōmayu. I'supaka simako'omakaja yiṣupaka ṣuri simaupakaja ima. Jerusalénrā yire naṣi'perāka takamarīa, yire jāārika nari'karākareka, “Yire mija jāā'si”, ñarībesarāñu. Maiṣamaki Jesúre jā'meka upakaja baarimaji ñime,— Pablote yijare ārāpe.

¹⁴ Yija ārāpaka upaka kiyi'ribepakā'ā, i'tojīrāja kire yija jaiējerija'atarape. Supabatirā ikupaka kire yija ārāpe:

—Maiṣamakire yaṣaika upakaja simarū.—

¹⁵ I'supaka ārīweatirā yija ba'irījia jieweatirā Jerusalénrā yija a'rape. ¹⁶ Cesareawejekarā ī'rārīmaki Jesúre ā'mitiripēairāka yijaka jeyoariwa'raparā. Ī'rika

Mnasón wāmeiki wi'iarā yijare ne'ewa'rape torā tuiokaro'si. Chiprekaki mirāki kimarape. Ī'rājē'rāmarīa Jesúre ā'mitiripēatikiki kimarape.

Santiago pō'irā wi'iturirī Jerusalénrā Pablote eyaeka

¹⁷ Jerusalénrā yija eyarapaka poto jia jījimakaḡi Jesúre ā'mitiripēairāte yijare e'etorape. ¹⁸ Aḡerīmi bikitojo Santiago pō'irā wi'iturirī Pabloka yija a'rape. Nimaupatiji Jesúre ā'mitiripēairāte imaruḡutarimaja imapatarapārā Santiago pō'irā. ¹⁹ “¿Yaje mija ime?”, āriweatirā, “Judíotatarāte Jesúrika bojariroka yibojamaka, jimarī jia Tuparāte baarape”, āriwa'ri ritaja o'rikakaka Pablote nare bojarape. ²⁰ I'sia ā'mitiritirā jījimaka imawa'ri, “Jiitaka baaiki kime Tuparā”, narāpe. Supabatirā ikupaka Pablote narāpe:

—Yija jeyomaki, matatarā rīkimarāja imarā Jesúre yi'yurā. Kire ā'mitiripēairā imariḡotojo Moiséte jā'meka upaka oyijaja mabaarijaju ruḡu. I'sia miōñu. ²¹ Aḡerā ḡuri ō'ōrā imarāte ikupaka bojairā: “Judíotatarāte ka'iarā Pablote imatapapoto ‘Moisés imaekakite jā'meroyika mayi'rija'atajīñu’, āriwa'ri judíorāka torā imarāte kibojaju. I'supakajaoka ‘Mija makarā circuncisión baarika, supabatirā matatarāte baarijariroyika yi'riri'atarika sime’, kēñu”, ĩ'rārimarāte āririjaju, — Pablote narāpe.

²² —Metaika norīrāñu. “Kireka ḡo'imajare bojakopeika majaroka ritamarā sime”, nañaokaro'si ¿marākā'ā mibaarāñu? ²³ Ikupaka mibaajikareka jia simajīñu. Ō'ōrā maka botarakamaki ĩmirīja imarā, “Miaika wājitāji ikupaka yija baarāñu”, Tuparāte ārikarā nime. “Tuparāte yija ārika upakaja, yija baarape”, āriwa'ri, Tuparāte jiyiḡupaka ōrīriwi'iarā narupua wi'epaterūjerī na'rirāñu.

²⁴ Mī'ioka naka me'pe. Ba'iaja nabaaikareka jūjerika

yapawa'ri judíotataräre baaroyika upaka naka mibaabe. Oveja joejjiokaro'si mijaro'si samiwaruape. Tuparäro'si sajiejjiitirä, kuraräkare mija ruþua mija wi'epaterüjebe “Tuparäte yija ärika upakaja, yija baarape”, äriwa'ri. I'supaka mibaamaka äawa'ri, “ ‘Moiséte jä'meroyika yi'ribeyuka Pablote ime', aþeräte änuu þuri þakirika sime. Simaupakaja kiyi'yu”, matataräte äriäränu.
²⁵ Judíotatamarirä Jesúre ä'mitiripeairäte þapera yija þuatarape. Ikuþaka bojabaraka naro'si yija o'orape: “Ikatakaja mijare yija bojapüayu: Wapuju imaja jëräka jiyiþupaka öriwa'ri ri'ia napääikakaka mija ba'a'si. Riweaoka mija ukua'si. I'supakajaoka wa'iro'sia wämua namokoru'ataeka ri'ia mija ba'a'si. Supabatarä römikirä, tímikirä, römimariä, tímiamariäoka ba'iaja baabekaja mija imabe”, äriwa'ri yija o'orape,— Pablote naräpe.

Tuparäte jiyiþupaka öriwi'iarä Pablote nañi'aeka

²⁶ Supa imarä aþerimi botarakamaki imaekaräte Tuparäte jiyiþupaka öriwi'iarä Pablote e'ewa'rika. Ba'iaja nabaaika najüjeroyika upaka naka kibaaeka. I'supaka baatirä, ikupaka kuraräkare kibojaeka: “Ikarakarimi sajariwa'yu ruþu ba'iaja yija baaika yija jüjewearükia. Þiyirimi seyaräka þoto Tuparäro'si oveja mija joejjiirika yija yapayu, yija imarakamakiro'si”, nare kërika.

²⁷ İ'potënarirakarimi seyaerä baaeka þoto Tuparäte jiyiþupaka öriwi'iarä Pablote imamaka, İ'rärimarä Asiaka'iakarä judíotataräte kire äatöþoeaka. Jäjirokapi þo'imaja wäjitäji ba'iaja kireka akaserebaraka kire nañi'aeka. ²⁸ Ikuþaka kire nokabaaeka:

—Yija tä'omaja, Israeltatarä, yijare mija jeyobaabe. İ'ï ïmirji imaki ba'iaja mare jaitaparimaji. I'supakajaoka “Moiséte jä'mekakaka mayi'rirükimarä sime”,

ãparaka þo'imajare kibojaþibayu. Supabatiřã ika Tuþarãte jiyipupaka õřiriwi'ia ba'iaja jaiyuyeiki kime. Judiotatamarĩãte þariji Tuþarãte jiyipupaka õřiriwi'iarã ke'eetamaka ba'ia sakimarũjeyu Tuþarã ñakoareka, — ãřiwa'ri aþerãte nabojaeka.

²⁹ (I'sia ruþubaji i'řãrĩřimi wejeñe'metãji Trófimo wãmeikiþitiyika Pablote imamaka niaeka. Éfesowe-jeakaki kimaeka Trófimo. Supa imarĩ, “Kika kime je'e”, ãřipupajoakoþewa'ri “Judiotatamarĩkate Tuþarãte jiyipupaka õřiriwi'iarã ke'ewa'yu”, narĩkoþeka).

³⁰ Tuþarãte jiyipupaka õřiriwi'iarã oka þo'ijirika majaroka ã'mitiriwa'ri, i'sia wejeareka imaekarãte torã řĩřiwa'rika. Pablote ñi'atirã kire nayieþoaeaka. I'sia wi'iaþi þoritirã, simaupatiji koþereka natãteþataeka, torã oka þo'ijirikoreka. ³¹ I'supaka kire jããerã nabaaeka þoto, Jerusalénwejeareka imaekarãte oka þo'ijiaeka majaroka Romakaki surararãka iþamakire ã'mitirika. ³² I'sia majaroka ã'mitiritirã kisurararãkare, supabatiřã kirokajĩtekarã iþarimarã imaekarãteoka kiakaeka. Supabatiřã řĩřiwa'ritirã rukubaka þupajoabaraka þo'imajare boebarikarõ'õrã neyaeka. Surara iþamakire kisurararãkaþitiyika ketamaka iawa'ri, Pablote naþajerija'ataeka. ³³ Supa imarĩ surara iþamaki Pablote ñi'arũjekaki kisurararãkare. Kire ñi'atirã, i'þamiji þerumijiþi nare kire kiþi'þerũjeka. Supabatiřã þo'imajare kijẽřiaeka: “¿Maki kime i'ĩ? ¿Dakoa kibaako'a?”, kẽřika. ³⁴ Rakaka oyiaja þupajoawa'ri akasererikaþi najaika. Nakaseretarupamaka ã'mitiriwãrũberiwã'ri, “I'supaka oka kireka ime”, kẽřiwãrũberika. Supa imarĩ surararãka wi'iarã Pablote ke'ewa'rirũjeka surara iþamaki. ³⁵⁻³⁶ Surara wi'iarã kire ne'ewa'þakã'ã iatirã řikimarãja þo'imajare kibe'erõ'õ a'rika. “Kire mija jããþabe”, ãparaka nakasererĩ'rika.

Surara wi'ia mirĩrũkirõ'õrã neyaeka poto, jājibaji boebariwa'ri okajājia najarika. Supa imarĩ po'imajare kire jāā'si ārĩwa'ri Pablote surararākare e'emiawa'rika.

Po'imajare ĩaeka wājītāji, “Dakoa oka yire imabeyua”, Pablote ārĩka

³⁷ Surara wi'iarã kire ne'ekākaerã baaeka poto, ikupaka niṗamakire Pablote ārĩka griego okapi:

—Mika jairika yiyapayu,— kērĩka.

I'sia ā'mitiritirã,

—¿Yaje griego oka jaiki mime? ³⁸ “Bikitakamarĩa Egiptokakite cuatro mil rakamaki ba'iaja baairãka jeyoariwa'ritirã po'imajamatorã kimaruṗutaeka. Roma ĩparimarãre ĩ'rãpẽ'rõtorãja kibaariyapakoṗeka. I'supaka baarapaki kime”, mireka ñarĩṗuṗajoako'o. I'supaka yĩṗuṗajoakoṗeko'omakaja griego oka mijaikareka, Egiptokakimarĩka mime,— kire kērĩka.

³⁹ I'supaka kēṗakã'ã ikupaka Pablote kire ārĩka:

—Jẽno'o apika ñime. Judĩotataki ñime yi'i ṗuri. Tarso wãmeika wejeakaki ñime. Imatiyaiweje Ciliciaka'iarã sime. ¿Yaje po'imajaka yire mijairũjejĩũ?— Pablote kire ārĩka.

⁴⁰ I'supaka kēṗakã'ã,

—Naka mijaibe,— kire kērĩka.

Supa imarĩ mirĩrũkirõ'õrã rĩkamaritirã po'imajare wiriwirijayaokaro'si kipitaka kimi'mataeka. Po'imajare okata'rika be'erõ'õ hebreo okapi Pablote jaika:

22

¹ —Yijeyomarã judforãka, ṗakiarimarãoka mija ā'mitiṗe ruṗu. “Dakoa oka kire imabeyua”, mija āñaokaro'si yimajaroka mijare yibojaerã baayu ruṗu, — Pablote ārĩka.

²Nokapi kijaimaka ã'mitiriwa'ri, wiriwiri najaritiyaeka. Ikuþaka Pablote nare bojaeka:

³—Judíotatakiji ñime yiro'si oka. Cilicia ka'ia, Tarso wãmeika wejeareka þo'ijirikaki ñime. Supabatiãã õ'õ Jerusalénãã yipakiarika. Gamaliel wãmeikiþi ããriwa'riji þapera yiwãrurape. Mañekiarãte jã'mekakaka jia yiwãrurape. Maekaka Tuþarãte mija yi'yu upakaja yi'ririka yiyaparoyirape yiro'si oka. ⁴“Jia Tuþarãte yi'yuka ñime”, ããriwa'ri, Jesúre ã'mitiripëairãte ba'iaja jüaerã suþa yibaarape. Aþerikuri nare yijããrürerape. Ìmiríja, rómijãteoka ñi'awa'ritirã wëkomaka imariwi'iarã nare yitarürerape. ⁵Kurarãka íþamaki imatiyaiki suþabatiãã íþarimarã imatiyarimajaoka “I'suþaka kibaarape”, yireka ããriwãrürã. Írãjaoka þapera yire baañiraparã, matã'omaja Damascowejeakarãre yibearükia imakoperapaka. I'sia þapera e'etoritirã, so'oeka yire jã'meika upakaja Jesúre ã'mitiripëairãte mo'arí ya'rikoperape. Jerusalénãã nare e'era'atirã íþarimarãte wëkomaka nare baarürerã yibaakoperape.

“Ikuþaka Jesúre yiyi'riü'murape”, ããriwa'ri Pablote bojaeka

(Hch 9.1-19; 26.12-18)

⁶I'suþaka baarí ñime ñe'metãji ma'api ya'rapaka þoto, Damascowejewã'tarã ñimarapaka þoto, ikuparõ'õþiji wejeþemapi jãjia yaaboaka yire yaarapaka. ⁷Suþa imarí ka'iarã yinã'rãþe mae. Supabatiãã ikuþaka yire sajaikorapaka ña'mitirape: “Saulo, Saulo, ¿dako baaerã ba'iaja yire mibaarijaju?” ⁸I'sia ã'mitiriwa'ri ikuþaka yiyi'rapë: “¿Ñiþamaki, maki mime?”, ñarãþe. I'suþaka ñapakã'ã ikuþaka kiyi'rapë: “Yi'iji ñime Jesús, Nazaretkaki. Ba'iaja mibaarijajuki ñime”, yire kërãþe. ⁹I'suþaka sayaaboamaka íatirã yika a'raparãre

puṣatarape. I'supaka sayaaboamaka ĩtirã yika a'raparãre puṣatarape. ĩrã puṣi i'supaka yaaboarapaka ĩakoperipotojo yire jairapaki oka na'mitiriberape. ¹⁰ I'supaka yire kijaimaka ã'mitiriwa'ri kire yijẽriarape: “¿Marãkã'ã yibaarika miyapayu Ñipamaki?”, ñarãpe. I'supaka ñapakã'ã ikupaka yire kiyi'rape: “Mi'mitirã Damascorã me'pe. Torã ĩ'rikate mire bojarãnu ritaja mibaarũkia miro'si yija'ataeka”, yire kẽrãpe. ¹¹ I'sia yaaboaike ñiarapaka poto yĩnakoyarape. Supa imarĩ yika a'raparã Damascorã yire titieyaraparã.

¹² Torã ĩ'rika Ananías wãmeikite imarape. Moisés imaekakite jã'mekakaka simaupakaja yi'ripataiki kimarape. Tokarã judiotatarã, “Jia baaiki kime”, ãriwa'ri kireka najairape. ¹³ I'sia wejearã yeyarapaka be'erõ'õ yipõ'irã Ananiare etarape. Yiwã'tarã rikamaritirã ikupaka yire kẽrãpe: “Yijeyomaki Saulo, miyoibe ate.” Ikuṣarõ'õpiji kire ñiarape. ¹⁴ Supa imarĩ ikupaka yire kẽrãpe: “Tuṣarã, mañekiarãte jiyipupayeeroyikakite wã'maiki mime kiyapaika upakaja mibaarũkia miõñaokaro'si. Supabaturã kipũataekaki, ba'iaja baakoribeyukate* miaerã, supabaturã kijaika mia'mitiyaokaro'si Tuṣarãte mipõ'irã kire puatarape. ¹⁵ Jesús majaroka mibojataparajarirãnu. Miaeka mirãka, mia'mitirikaoka ritaja po'imajare mibojataparãnu. ¹⁶ Miba'ea'si. Jesũre ã'mitiripẽaturã, ba'iaja mibaaika kijũjerã kire mijẽñebe. Supabaturã rupuko'a mijũjerũjebe”, yire kẽrãpe.

¹⁷ Ñoapañaka Jerusalénrã imakopeka yipe'riwa'rape. Torã ĩ'rãrimi Tuṣarãte jiyipupaka õriwi'iarã Tuṣarãka jairĩ ya'rape. Tuṣarãka jaikõri makãrãrũñuroka upakapi Maipamakire jaimaka ñiarape. ¹⁸ Topi ikupaka yire

* 22:14 Refiere a Cristo, el Mesías

kērāpe: “Ñojimarĩji Jerusalén wejeapi me'pe. Ō'ōrā imarā ðo'imaja yimajaroka nare mibojakopemaka ā'mitiripēabesarāñurā”, yire kērāpe. ¹⁹ I'supaka kēpakā'ā ā'mitiritirā ikupaka kire yiyi'rape: “Maiþamaki, ō'ōrā imarā ritaja yibaaeka mirāka ōñurā. Mire ā'mitiripēabarakā judíorākare rērĩriwi'iarā imarāte e'epoatirā wēkomaka imariwi'iarā nare yitaroyirape. Supabatirā nare yipajewā'imarĩroyirape. ²⁰ Mimajaroka bojarimaji Estebanre najāāmaka yiyoirĩkamarāpe. Kire jāābaraka jariooka nawaratarapaka ĩarĩrĩrimaji ñimarape. Supa imarĩ Estebanre jāāweatirā, 'I'supakaja kire mabaajĩka jia sime', ñarĩþupajoarape yiro'sioka”, Maiþamakire ñarāpe. ²¹ I'supaka ñarĩko'omakaja ikupaka yire kiyi'rape: “Me'pe. Yoerā mire yipūatayu judíotatamarĩrate miwārōkarō'si”, yire kērāpe,— ārĩwa'ri ðo'imajare Pablote bojaeka.

Surararāka ĩþamaki Pablote ñi'arūjekaki

²² I'supaka judíotatamarĩreka kērĩka þoto ðo'imajare kire ā'mitiritiyika. Ate boebariwa'ri akasererikapi kire napĩpeka.

—Kireyaparū. Ōñia imaberijĩki kime,— narĩka.

²³ Ña'rĩyaarĩmarĩaja napĩpeka. Supabatirā najariooka þemakato† waratatirā ka'ia uyuaakaka ĩmirā nabaremiarũka. “Boebaka yija ime”, ārĩrika i'supaka nabaakea. ²⁴ I'supaka nabaamaka ĩawa'ri, surara ĩþamaki kisurararākare nawi'iarā Pablote ke'ekākawa'rirũjeka. “¿Dakoa oka imamaka, ðo'imajare mire ā'mijĩayu?”, ārĩwa'ri, “Pablote ajeapi mija þajebe”, surara ĩþamakire nare ārĩka. ²⁵ Kire þajerā napĩ'þerĩkaweaeka þoto ikupaka Pablote jaika tokaki ĩþamakire:

† 22:23 Mantos

—¿Ī'rīka Romatatakite mija þajejīka jia simajīñu ruku?
 ¿Ba'iaja yibaaika ĩakoribekaja yire mija þajerā baayu bai?
 — Þablote kire ārīka.

²⁶ I'suþaka kēþakā'ā ā'mitiritirā, kīþamaki þō'irā
 a'ritirā, ikuþaka kire kibojaeka:

—Jia mirakajebe, i'suþaka mibaarūki ruþu. Ī'ī ĩmirīji
 miþajerūjeiki Romatataki kime, — kērīka surara ĩþa-
 makire.

²⁷ I'suþaka kēþakā'ā ā'mitiriwa'ri surara ĩþamakire
 ikuþaka Þablote jērīaeka:

—¿Yaje rita sime Romatataki mima?—

—Īkijioka ñime,— Þablote ārīka.

²⁸ —Rīkimaka yiwapaĳirape Romatataki imaokaro'si,—
 surara ĩþamakire kire ārīka.

I'suþaka kēþakā'ā,

—Romatataki þo'ijirikakiji ñime,— Þablote ārīka.

²⁹ Suþa imarī kire þajerika yaþakoþekarā kīkiwa'ri
 aþerō'ōrā kire na'ritapawa'rika. “Ba'iaja Romatatakite
 yiþajerūjekoþeyu”, ārīwa'ri surararāka ĩþamakioka
 kīkikaki.

Īþarimarā imatiyairā wājitāji Þablote jaika

³⁰ “¿Dakoa oka imamaka, þo'imajare Þablote
 ā'mijīaeka?”, ārīwa'ri aþerīmi, kurarāka ĩþamarā,
 judiōtatarā ĩþarimarā imatiyaitataoka surararāka
 ĩþamakire rērātaeka. Suþabatirā Þablote þerumijia
 kutetirā, nawājitāji kire e'ewa'ritirā kire kija'arīkaeka.

23

¹ Judiōtatarā ĩþamarāre ĩarīkatirā ikuþaka Þablote
 ārīka:

—Yitā'omaja, oñia ñimatiyikuriji Tuþarāte yaþaika
 uþaka baarimaji ñime. Suþa imarī kiwājitāji jajumarīaja
 ñime,— Þablote nare ārīka.

² I'sia ã'mitiritirã kurarãka ïpamaki imatiyaiki, Ananías* wãmeiki Pablo pō'irã rikamarikarãte “Kirijea mija paape”, kērïka. ³ I'supaka nabaamaka ikupaka Pablote kire ārïka:

—“Jia baaiki ñime”, ãñuka imariþotojo, ba'iaja mibaayu. Supa imarï sawapa ba'iaja mijüaerã Tuparãte ba'iaja mire baarãñu. “Moiséte jã'meika yi'ribeyuka mime”, yireka merïko'omakaja kijã'meika yi'ribekaja yire miþemapaarüjeyu,— Pablote ārïka kurarãka ïpamaki imatiyaikire.

⁴ I'supaka kēpakã'ã ã'mitiriwa'ri, torã imaekarãte ikupaka Pablote ārïka:

—Tuparãte wã'maekaki kurarãka ïpamaki imatiyaikite ba'iaja mijaiyu.—

⁵ I'supaka napakã'ã ã'mitiritirã, ikupaka Pablote ārïka:

—Yitã'omaja, “Kurarãka ïpamaki imatiyaiki kime je'e”, ñarïwãrübeyu. “Mija ïpamakire jaiyuyebekaja”, ārïwa'ri Tuparã majaropũñu bojaika. “Ïpamaki imatiyaiki kime”, ñarïwãrürïkareka, kire yijaiyueberijãäeka, — Pablote ārïka.

⁶ Judïotatarã ïparimarã rakaka oyiaja þupajoairã nimaeka. Ïrãrimarã saduceokaka þupajoaekarã, aþerã fariseokaka þupajoaekarã. I'sia õrïwa'ri ikupaka jãjirokapi Pablote jaika:

—Yitã'omaja, fariseokaka þupajoaiki ñime yiro'sioka. Yirïrãoka i'supakaja þupajoairã imarã. “Reyakoperiþotojo þo'imajare õñia jariþe'rirãñu ate”, ārïþupajoaiki ñime. I'supaka þupajoaiki ñimamaka, mija wãjitãji “Oka kire ima”, ārïwa'ri i'supaka yire mija jërïayu,— Pablote nare ārïka.

⁷ I'supaka kēpakã'ã ã'mitiriwa'ri, saduceokaka þupajoairã okatotoũ'muekarã fariseokaka þupajoairãka,

* 23:2 El sumo sacerdote de los años 48-58 d.C.

rakakaja puṗajoekarā imarī. ⁸ (Ikuṗaka nañu saduceokaka puṗajoairā: “Reyairā ṗo'imaja ate ōñia jariṗe'ribesarāñurā, ángelrākaoka imabeyurā, suṗabatirā Satanárika imaoka imabeyua”, narīpuṗajoayu. Fariseokaka puṗajoairā ṗuri, i'suṗaka ārīpuṗajoabeyurā). ⁹ Suṗa imarī rakaka oyiaja puṗajoairā imarī, jājirokapi nokatotoeka ruṗu. Toṗi mae Moiséte jā'meka wārōrimaja mi'mirīkaekarā jaiokaro'si. Fariseokaka puṗajoairā nimaeka naro'sioka.

—Dika ba'iaja baabeyuka kime ī'ī. Damascorā ke'raṗaka ṗoto ángelte kire jairape je'e aṗeyari. “I'suṗakamarīa sime”, marīberijīñu,— ārīwa'ri najaibu'aeka.

¹⁰ Jimarīa jājirokapi okatotobu'abaraka, boebaitaka ni-mamaka ĩawa'ri, “Pablote ba'iaja baawā'imarītirā kire najāāriatarāñu je'e”, surara ĩṗamakire ārīpuṗajoaeka. Suṗa imarī kisurararākkare akatirā ikuṗaka nare kijā'meka: “Pablote nawatopekapi e'ṗoatirā mija wi'iarā kire mija taṗe ate”, nare kērīka.

¹¹ I'siñami Pablo ṗō'irā maipamaki Jesúre ṗemakotowirika. Kiwā'tarā eyarīkaritirā, ikuṗaka Jesúre kire ārīka:

—Okajjia mimabe Pablo. Jerusalénrā mima ṗoto yimajaroka mibojaika uṗakajaoka Romawejearā mimarāka ṗoto mibojarāñu,— Pablote kērīka.

Pablote jāārīka napakatarika

¹² Aṗerīmi ī'rārimarā judíotatarā takaja kareaja rērītirā, “Pablote majāājīñu”, narīpuṗajoaeka. “Ōñia kimarākarō'ōjīrā maba'abesarāñu, suṗabatirā okoa mukubesarāñuoka. Kire majāābesarākkareka, Tuparāte mare jāārū”, natiyiaja narību'aeka. ¹³ Ī'rīka uṗakaja i'suṗaka jaibu'abaraka imaekarā ī'ṗarāṗo'imajarakamarā tērīwa'ribajirō'ōjīrā nimaeka. ¹⁴ I'sia be'erō'ō kurarāka

ĩpamarã, judiõrãka ĩparimarãka jairĩ na'rika. Naõ'irã eyatirã ikupaka narĩka:

—Yija ĩrĩka upaka þupajoawa'ri, “Pablote õña imarãkarõ'õjĩrã, ba'abekaja, okoa ukubekaja maimaye'e. Kire majããbesarãkareka, Tuparãte mare jããrũ”, yija ãrĩko'o. ¹⁵ Mija, judiõtatarã ĩparimarã imatiyaitatarãoka ikupaka mija baajĩkareka jia simajĩñu: Maekakaja surara ĩpamakire oka mija þũatabe, waeroka bikitojo mija þõ'irã Pablote ke'era'arũ. “Yaje rita oka þarea kire imarika yija õrĩriyapayu. Supa imarĩ õ'õrã Pablote me'era'abe”, ãrĩpakitirã oka kire mija þũatabe. I'supaka mija ãrĩrãkareka õ'õrã Pablote etabeyukajiji kire yija jããtorirãñu,— narĩka.

¹⁶ Pablo paka'imaki i'supaka oka imamaka õrĩkaki. Supa imarĩ i'sia oka Pablote bojarĩ, surara wi'iarã kikãkaeka. ¹⁷ Torã eyatirã Pablote kibojaeka. Supa imarĩ torã imaekaki ĩ'rĩka surara rupuko'amakite Pablote akaeka.

—Ĩ'ĩ bikirimajire miþamaki þõ'irã me'ewa'þe. Oka bojaerã kibaarijiju,— Pablote kire ãrĩka.

¹⁸ I'supaka kēpakã'ã ã'mitiritirã surararãka ĩpamaki þõ'irã kire ke'ewa'rika. Ikupaka kĩþamakite kibojaeka:

—Yija ĩarĩñuka Pablo yire akatirã, “Ĩ'ire miþamaki þõ'irã me'ewa'þe”, kēpakã'ã kire ye'era'ako'o. Mire oka bojarika kiyaparijiju,— kire kērika.

¹⁹ I'supaka kēpakã'ã ã'mitiriwa'ri, aþerõ'õ þañakarã kire e'ewa'ritirã kire kijērĩaeka,

—¿Dakoa yire bojarika miyapayu?— kērika.

²⁰ Supa imarĩ ikupaka kire kibojaeka:

—Judiõtatarã ĩrĩka upakaja þupajoawa'ri niþarimarã wãjitãji Pablote mija e'ewa'yaokaro'si oka þũatarãñurã. “Yaje rita oka kire imarika õrĩrika yija yapayu”, narĩpakirãñu. ²¹ I'supaka mijare narĩkopemaka miyi'ria'si. Naka imarã ĩ'þarã þo'imajarakamarã

tērīwa'ribajirō'ōjīrā ma'a ñe'metāji Pablote jāāerā nata'arāñu. “Pablote ōñia kimarākarō'ōjīrā, ba'abekaja, okoa ukubekaja maimarāñu. Kire majāābesarāka, Tuparāte mare jāārū”, āñurā nime. Mire najēñerāka upakaja mijā'merūkia ta'atikaja nime,— surara īpamakire kērīka.

²² —Me'pe. Yire mibojaika aperāte mibojaḡiba'si,— surara īpamakire kire ārīka.

Félix pō'irā Pablote ne'ewa'rirūjeka

²³ Suḡa kibaaeka be'erō'ō surararāka īpamaki, kiroka-
jīte imaekarā īparimarā īparāte akatirā ikupaka nare
kibojaeka:

—Ire ñami nueve rō'ōjīrā aiyate eyawa'rirāka poto
Cesarearā Pablote mija e'ewa'rirāñu. Ikarakamaki mijaka
a'rirāñurā: Doscientorakamarā imarāñurā ū'puapī
a'rirāñurā. Suḡabatirā setenta rakamarā a'rirāñurā
kawaru pemapī. Suḡabatirā doscientorakamarā
imarāñurā bejoarikawa'ririmaja. ²⁴ Suḡabatirā kipemapī
Pablote a'yaokaro'si kawaru tōpoweitikaja mija imabe.
Īpī Félix pō'irā ōñikaja Pablote eyarika yiyapayū,— nare
kērīka.

²⁵ Ikupaka ārīwa'ri naka surara īpamakire papepa
pūataeka Félixre:

²⁶ “Yi'i Claudio Lisias ika papepa pūataiki. ¿Yaje
mime Félix, ĩpī imatiyaiki? ²⁷ Judiotatarā ĩī Pablote
ñi'atirā kire jāāerā nabaakoperape. ‘Romatataki
kime’, napakā'ā ā'mitiriwa'ri, kire najāā'si ārīwa'ri
yisurararākapitiyika a'ritirā kire yija ē'marape nareka.
²⁸ ‘I'siakaka oka kire ima’, napakā'ā ā'mitiyaokaro'si,
judiotatarā īparimarā imatiyaitata pō'irā Pablote
ye'ewa'rape. ²⁹ ‘Yija ñekiarāte jā'mekakaka yi'ribeyuka
kime’, ārīwa'ri kire naboebarape. Pablo pūri Romakarā
īparimarāre jā'meika yi'ribeyukamarīka imarī, wēkomaka

imariwi'iarã imaberijĩki, majããberijĩkioka. ³⁰ Judíotatarã kire jããrika nari'kaika õrĩtirã miþõ'irã kire yiþũatayu. Kire okabaarimajareoka yiþũatayu. Suþa imarĩ torã na'yu 'Ikupaka sime oka kiro'si', mire nañaokaro'si. I'tojĩrãja sime", ãriwa'ri Félixre þaþera kipũataeka.

³¹ Suþa imarĩ surara iþamakire jã'meka uþakaja Pablote e'ewa'ritirã Antípatriswejearã neyaeka. ³² Aþerĩmi surararãka ù'þuapi a'rikarãte nawi'iarã þe'rieyaeka ate. Cabaru þemaþi a'rikarã takaja Pablopitiyika o'rikarã. ³³ Cesarearã eyatirã iþi Félixre þaþera naja'ataeka. Suþa-batirã Pablote kipõ'irã natarika. ³⁴ I'sia þaþera iaweatirã ikupaka Pablote kijẽriaeka:

—¿No'okaki mime?— kire kẽrika.

I'supaka kẽþakã'ã,

—Ciliciaka iakaki ñime,— Pablote ãrika.

I'supaka kẽþakã'ã ã'mitiriwa'ri,

³⁵ —“Mire þarea ima”, ãrĩrĩ mire okabaarimajare etarãka þoto nare mijairika ña'mitirirãñu ruþu,— Félixre kire ãrika.

Suþa imarĩ, iþi Herodes wãsare baarũjekawi'iarã kisurararãkare kire kiarĩrĩrũjeka.

24

Félixre iaeaka wãjitãji, “Oka imabeyua yiro'si”, Pablote ãrika

¹ I'rãþitarakarĩmi be'erõ'õ kurarãka iþamaki imatiyaiki Ananías, suþabatirã judíotatarã þakiarimarãþitiyika Cesarearã neyaeka. Nare jaiĩjirĩ Térbulo wãmeikite naka eyaeka. Cesarearã eyatirã iþi þõ'irã na'rika, “Pablote oka ima”, ãrĩrĩ. ² Suþa imarĩ iþi Félixre akaeka Pablote. “Oka Pablote ima”, ãriwa'ri ikupaka Tértulote ãrika Félixre:

—Jia mibaayu ñiṗamaki. Miõñuapi ãrĩwa'riji, werika imabeyua maro'si. Supabatirã jia mijẽrãko'aikapĩ ritaja jiiḃaji simamaka ika ka'iareka imarãte jia mijey-obaayu. ³ I'supaka mibaarijayua õrĩtirã ritaja ṗo'imajare jĩjimaka mika ime. “Ñiṗamaki jia yija jiyiṗupayeeiki, jia mibaayu”, yija ãñu. ⁴ Ima aṗea miba'iraberika je'e. Supa imarĩ ñoaka mika yijaiberijĩñu miba'iraberika yiri-atakoreka. Ñojimarĩji yijaika mia'mitiṗe ruṗu. ⁵ Ĩ'ĩ imaki, Ṕablo kiokapĩ ṗo'imajare rukubaka ṗupajoarũ-jeiki. Ĩ'rãwejerãmarĩa turitirã judiotatarãte rukubaka kipupajoarũjetape. Jesús Nazaretkakire ã'mitiripẽairã ruṗuko'amaki kime. ⁶ Tuparãte jiyiṗupaka õrĩriwi'ia Tuparã ñakoareka ba'iaja baarũjeriyapawa'ri torã kãk-aberijĩrã uparãka torã kikãkarape.* Supa imarĩ kire yija ñi'arape. Yija ñekiarãte jã'meka upaka, “Oka kire ima”, ãrĩrika yija yapakoperape. ⁷ I'supaka baarika yija yapako'omakaja surara iṗamaki, Lisias yija ṗõ'irã eyatirã, okajãjia baatirã yijareka Ṕablote kẽ'marape. ⁸ Ikupaka yijare kẽrãpe: “ ‘Oka Ṕablote ima’, ãrĩrika mija yaparãkareka, ika ka'i iṗamaki Félix ṗõ'irã mija a'ṗe”, yijare kẽrãpe. Supa imarĩ, ñiṗamaki Félix, miõñu upakaja kire jẽriakõrĩ je'e ṗarea kire imakaka. I'supaka mi-jẽriarãka be'erõ'õ “Kire nokabaaika rita sime”, merĩrãñu, — Tértulote ãrĩka Félixre.

⁹ Torã judiotatarã kika imaekarãoka “Rita sime”, ãrĩkarã. ¹⁰ Supa imarĩ Félix jẽrãbaaekaki Ṕablote kipi-takapĩ, “Mijaibe”, ãrĩwa'ri. I'supaka kibaamaka ĩatirã, Ṕablote jaiũ'mueka,

—Ñoñu, ika ka'iarã bikija ĩṗi imaũ'muekaki mime. Supa imarĩ miwãjitãji “Dakoa oka imabeyua yiro'si”, ãrĩwa'ri

* **24:6** La segunda parte de la frase es información añadida para ayudar los lectores entender a que refiere el abogado Tértulo.

jijimakapi yijairã baayu. ¹¹ Ī'pou'puarãe'earirakarĩmi rō'ōjirãja seyawa'yu ruḡu Jerusalénrã Tuparãte jiyipupayeerĩ yiturapaka be'erō'ō. “Rita sime je'e”, merĩrãkareka, aḡerãte mijēpe. ¹² Marãpateoka Tuparãte jiyipupaka ōrĩriwi'iarã rēritirã imarãka yokatotomaka ĩaberaparã ĩ'rã. Supabatirã simaupatiji judĩorãkare rēriwi'ia yituroyiraparō'ōrã rērãḡarãre rukubaka ḡupajoarũjeberapaki yi'i. Jerusalén wejeareka oka yipō'ijiaberapaka simamaka, “I'supaka Pablote ba'iaja baarapaka ḡoto kire yija ĩarape”, maki ārĩwãrũberijiki. ¹³ Supa imarĩ “Pablote yija okabaaika ritataka sime”, narĩwãrũberijĩñu. ¹⁴ Ika mijare yibojawaḡu'aerã baayu. Tuparã, yiñekiarãte jiyipupayeekakite jiyipupaka ñoñu yiro'sioka. I'supaka imariḡotojo Jesũre yijare wãrōeka upakaja Tuparãte yijiyipupayeeyu. Judĩotatarã ĩparimarã ḡuri “Jesũrika bojariroka ḡakirimajaroka sime”, añurã. Tuparãte yi'yuka imarĩ, Moisés imaekakite jã'mekakaka, supabatirã Tuparãro'si bojaĩjirimajare o'oekaoka yi'yuka ñime. ¹⁵ “Nimaupatiji reyairãte ate Tuparãte ōñia jariḡe'rirũjerãñu”, ĩ'rãrimarã ō'ōrã imarãte añu upaka añuka ñime yiro'sioka. Ba'iaja baairã reyairãte, jia baarijayurã reyairãteoka i'supaka kibaarãñu. ¹⁶ Supa imarĩ jia oyiaja yibaariyapayu, Tuparã wãjitãji, ḡo'imaja wãjitãjioka, yire oka imakoreka.

¹⁷ ĩ'rãjē'rãmarĩa, aḡea wejearã turitapatirã, Jerusalénrã yipe'rietarape. Torã ḡe'rieyatirã wayuoka baairãte niñerũ yipibarape. Supabatirã Tuparãte jiyipupayeekaraka wa'iro'sia kiro'si torã yijoeĩjirũjerape. ¹⁸ Tuparãte jiyipupaka ōrĩriwi'iareka i'supaka baabaraka ñimarapaka ḡoto ĩ'rãrimarã judĩotatarã yire ĩatōḡoraparã. Yija tatarã ba'iaja nabaarijayua najũjeika upakaja yibaawearapaka ḡoto, yire niatōḡorape. I'sia ḡoto rikimarã imaberaparã ḡo'imaja yika, supabatirãoka,

oka imaberapaka. ¹⁹ Aþerã judíotatarã Asiaka'iakarã þuri yire íatõpotirã oka þo'ijiaraparã. I'supaka imarã imarĩ “Oka kire ima”, ãrĩwa'ri, bojarĩ ni'tarũ maekakaja. ²⁰ Bojarĩ ni'tabesarãkareka, írã õ'õrã imarãja bojarũ. Í'þoũ'þuarãe'earirakarĩmi rõ'õjĩrãja seyawa'yu ruþu Jerusalénrã yija judíotatarã íparimarã imatiyaitata wãjitãji yimajaroka nare yibojarapaka be'erõ'õ. Õ'õrã imarã, sã'mitiraparã imarĩ “Ikupaka Pablote ba'iaja baarape”, ãrĩwa'ri yijare nabojaĩkareka jia simajĩñu. ²¹ Aþeyari “Reyaripotojo ate õña jariþe'rirãñurã þo'imaja”, ika takaja jãjirokapi torã ñarãþaka ã'mitiritirãja “Oka kire ima”, mija ãñuje'e, — Pablote ãrĩka.

²² Jesúre þo'imajare ã'mitiripëaika majaroka õrĩtikaki Félixre imaeka imarĩ ikupaka nare kërĩka:

—I'tojĩrãja ña'mitirirãñu ruþu. Surara íþamaki Lisiare etarãka þoto, “Oka kire ima, oka imabeyua kiro'si”, ñarĩrãñu,— Félixre ãrĩka.

²³ Supa imarĩ ikupaka surara íþamakire kërĩka:

—Wëkomaka imariwi'iarã Pablote mija íarĩþe. Torã tĩmarĩji kire mija baa'si. Kijeyomarãre etarãkareka kire najeyobamaka mija jãjibaa'si,— kërĩka.

²⁴ I'sia wãrĩwa'ri aþerĩmirõ'õjĩrã be'erõ'õ Félixre etaeka ate kirũmu Drusilapitiyika. Judíotatako koimaeka. Torã eyatirã Pablote kiakarũjeka. Ketaeka þoto, Jesucristore ã'mitiripëarikakaka kibojamaka Félixre ã'mitirika. ²⁵ Ikupaka Pablote kire bojaeka: “Jia í'rãtĩji þupajoawa'ri i'supaka mija imabe', ãrĩwa'ri Tuparãte mare bojayu. Ba'iaja baarika mare jitoko'omakaja ba'iaja baabekaja maimajĩñu. Í'rãrĩmi ba'iaja mabaaika wapa Tuparãte mare jëñerãñu”, Pablote ãrĩka. I'supaka këþakã'ã ã'mitiriwa'ri, Félixre þupataeka.

—Me'pe ruḡu. Dakoa baabekaja ñimarãñurĩmi ate mire yakarãñu i'siakaka rĩkimabaji ña'mitiyaokaro'si,— Pablote kērika.

²⁶ “Niñerũ yire kijirãkareka, kire yija'atarãñu”, ãrĩḡupajoawa'ri, ñemeaja Pablote kiakaeka, kika jairã. I'supaka simako'omakaja kiyapaeka upakamarĩa Pablote baaeka. ²⁷ I'supaka kibaayukã'ãja i'pakuri wejejẽ'rãka so'rika. I'sia be'erõ'õ ïpi kimaekareka Félixre ḡorika. Supabatirã Porcio Festo wãmeiki kiõ'toarã ïpi jãikaki. Félix ïḡamaki kimaeka kiḡorirã baaeka ruḡu judiõtatarãḡitiyika jia imarika yaḡawa'ri Pablote kija'ataberika ruḡu.

25

Festo wãjitãji Pablote jaika

¹ Festo ïpi imarĩ kikãkaeka be'erõ'õ maekarakarĩmi simaeka ḡoto Cesareḡi imatirã Jerusalénrã turirĩ ke'rika.

² Torã keyaeka ḡoto kurarãka ïḡamarã supabatirã, judiõtatarã ïḡarimarã imatiyairã “Oka ima Pablote”, ãrĩwa'ri Festore bojarĩ netaeka.

³ —Jia yijare mibaabe. Õ'õ Jerusalénrã Pablote etaerã kire miakaḡũabe,— ãrĩwa'ri Festore naḡakatarika.

Saruḡubaji natiyiaja ikupaka najaika simamaka: “Pablote kiakarãka ḡoto ma'a ñe'metãjirõ'õrã kire majããye'e.” ⁴ I'supaka naḡakã'ã, ikupaka Festore nare ãrika:

—Cesarearã wẽkomaka imariwi'iarã Pablote ime. “Supa imarĩ ñojimarĩji yḡupayariji torã ya'rirãñu”, ñarĩḡupajoayu. ⁵ Yika na'rirũ i'rãrimarã ïḡarimarã mijaka imarã. Oka kire imarãkareka ḡuri, yika a'ritirã, “Oka kire ima”, narĩrũ,— Festore nare ãrika.

⁶ I'ḡapitarakarĩmi Jerusalénrã imatirã, Cesarearã Festore ḡe'riwa'rika ate. Aḡerĩmi oka jieriwi'iarã ke'rika.

Torã eyatirã Pablote kiakaeka. ⁷ Pablote kãkaeyaeka þoto judíotatarã Jerusalénþi i'taekarãte kiþõ'irã narãkutoririkaeka. “Ríkimakaja oka kire ima”, ãríkoþeripotojo, “I'siakaka oka kire ima”, naríwapu'awãrüberika. ⁸ I'supaka napakã'ã ã'mitiritirã, “Oka yire imabeyua”, ãrîwa'ri ikupaka Pablote ãrîka:

—Yija judíotatarãte jã'meika ã'mitiripëabeyukamarîki ñime. Tuþarãte jiyipupaka õrîriwi'iarã ba'iaja baarî kãkaberapaki yi'i. Supabatirã Ìþi Césarte* yi'ribeyukamarîki yi'i,— Pablote ãrîka torã ã'mitirirupæekarãte.

⁹ Judíotatarãka jia imarika yapawa'ri, ikupaka Pablote kijërîaeka Festo:

—¿Yaje Jerusalénrã me'ririyaþayu? Jerusalénrã þo'imajare ãrãka wãjitãji, “¿Yaje oka mire ima?”, ãrîwa'ri yijërîarika, “¿Yaje miyaþayu?”,— Festore kire ãrîka.

¹⁰ I'supaka këpakã'ã ã'mitiriwa'ri, ikupaka Pablote yi'rika:

—Jëno'o. Õ'õrã miwãjitãji yirîkame “Oka mire imabeyua, oka ima miro'si”, yire meñaokaro'si. I'supaka õ'õrã baarimaji Ìþi Césarte mire imarÿjemaka, õ'õrãja yire mijërîabe. Judíotatarãte ba'iaja yibaaberapaka jia miõñu. ¹¹ Ba'iaja yibaaeka miõrîrãkareka þuri, yire mijããrÿjebe. “Yire mijããrÿjea'si”, ãrîberijîki yi'i. “Oka kiro'si ima”, yireka nokabaaika ritamarîa simarãkareka, î'rîkaoka judíotatarã þõ'irã yire mija þûatawãrüberijîñu. Supa imarî, Ìþi César kiþupakarãja, “Oka mire ima, oka mire imabeyua”, yire kërîrika yiyaþayu,— Pablote ãrîka Festore.

¹² I'supaka këpakã'ã ã'mitiriwa'ri, kire jajeyobaarimajaka Festore jaika. Supabatirã ikupaka Pablote kërîka:

* 25:8 El emperador de Roma

—Supa sime, “Īpi Césare yire ārīrika yiyapayu”, mepakā'ā ā'mitiriwa'ri, kipō'irā mire yija pūatarānu, — Festore kire ārika.

Īpi Agripare ĩaeka wājītāji Pablote jaika

¹³ I'sia wārīwa'ri aperi'mirō'ōjīrā ĩpi imatiyaiki Agripa wāmeiki kibe'erō'ōkako Berencepitiyika, Cesarearā neyaeka. Festore mamaka ĩpi jāika simamaka, “Jia mimabe”, kire ārīri na'rika. ¹⁴ Ņoapañaka torā imatirā Pablotē majaroka Festore bojaeka ĩpi Agripare.

—Īpi Félixre imaeka poto wēkomaka imariwi'iarā ĩ'rīkate kitaeka, ō'ōrāja kime ruḡu. ¹⁵ Jerusalénrā űimarapaka poto kurarāka ĩpamarā supabatirā judiorāka ĩparimarā, “Oka kire imamaka kire majāājīkareka jia simajīnu”, yire narāpe. ¹⁶ Ikuḡaka nare yiyi'raḡe: “Yija Romatatarāte jā'meika ikuḡaka sime: ‘Oka kire ima’, ānurā wājītāji rīkamaparaka, ‘Ikuḡaka simamaka, oka yire imabeyua’, nare kērībeyukaji kire jāārika imabeyua”, nare űarīka. ¹⁷ Supa imarī ō'ōrā judiotatarāte etarapaka poto, yiba'eberape. Aperi'mi ĩparimarāre oka jieirō'ōrā naka eyatirā, Pablote yakarūjerape. ¹⁸ Yipuparō'ōpi, “ ‘I'siakaka ba'iaja baarapaki kime’, ō'ōrā etairā judiotatarāte kireka ārīrānu je'e”, űarīpupajoakoperape. I'supakamarīa simarape. Apeakaka oyiaja kire nokabaarape. ¹⁹ “Tuḡarāte yija jiyipupayeerijayu upaka yi'ribeyuka kime”, ārīwa'ri “Oka kire ima”, kireka narāpe. Supabatirā ĩ'rīka Jesús wāmeikireka “Reyakoperipotojo ate ōñia kijaripe'rika”, Pablote āpakā'ā kire nokabaarape. I'sia takaja nabojarape. ²⁰ Marākā'ā i'siakaka nare jērīawārūberīwa'ri ikuḡaka Pablote yijērīarape: “ ‘Jerusalénrā, oka kire ima, oka kire imabeyua’, ārīwa'ri, oka najieirō'ōrā ĳyaje me'ririyaḡayu?”, kire űarīkoperape. ²¹ “Jēno'o, Romakaki

īpi César, ‘Oka kire ima, oka kire imabeyua’, yire kērīrika yiyapayu”, Pablote ārāpe. I’supaka kēpakā’ā ā’mitiriwa’ri, “Romawejearā kipō’irā mire yipūatarākarō’ōjīrā wēkomaka imariwi’iarā mimarāñu ruḡu”, kire ñarāpe,— Festore ārīka Agripate.

²² Supa imarī ikupaka Agripate ārīka Festore:

—Yi’ioka Pablote jairika ā’mitiriyapaiki.—

—Jee, waeroka bikitojo kijaimaka mia’mitirirāñu,— Festore kire ārīka.

²³ Supa imarī bikitojo Agripa, Berenicepitiyika, Pablote jaimaka ā’mitirirī neyaeka. Torā eyatirā “Tērīrikaja imatiyairā nime”, ḡo’imajare ārīḡupajoaokaro’si jīa jariroaka wapaḡā’rīakaka jāātirā, rērīrūki wi’iarā nakākaeka. Surararāka īḡamarāpitiyika, supabatirā i’sia wejeareka īḡarimarā imatiyairāḡitiyika nakākaeka. Nakākamaka īatirā, Festore akarūjeka Pablote. ²⁴ Pablote etamaka īatirā, torā rērītirā imaekarāte ikupaka Festore ārīka:

—Ñīpamaki Agripa, supabatirā yijaka rērītirā imarā, mija īabe, ī’ī kime Pablo. Rīkimarāja judīotatarā “Oka kire imamaka, kireyapaḡīñu”, ārīwa’ri akaserebaraka kire nokabaarijaya yire, Jerusalénrā supabatirā ō’ō Cesarearāoka. ²⁵ Yīḡupajoaikareka, oka imatiyaika imabeyua kiro’si. Supa imarī “Kireyapaḡū”, ñarīwārūbeyu. “Maīḡamaki César wāḡitāji, ‘I’siakaka oka mire ima, i’sia oka mire imabeyua’, yire kērīrika yiyapayu”, kērāḡaka upakaja “Īpi ḡō’irā kire yipūatarāñu”, ñarīḡupajoayu. ²⁶ “I’siakaka Pablote oka imatiyaika”, ārīwa’ri ñīḡamakiro’si ḡaḡera yo’owārūbeyu. Supa imarī Pablote yakako’o, kire mijēñaokaro’si rita bojarikareka ñīḡamaki Agripa. I’supaka mijērīarāka be’erō’ō i’sia oka ā’mitiritirā īpi César ro’si yo’orāñu. ²⁷ Wapaḡu “I’siakaka oka kire ima”,

ārīwārūberikoṣeripotojo, Pablote yipūatajika waṣuju
ōrīpūabeyuka upaka yibaajīnu,— Festore kire ārīka.

26

“Yibojaika mia'mitipe, ĩpi Agriṣa”, Pablote ārīka

¹ I'supaka kēpakā'ā ā'mitiriwa'ri, Pablote kijairūjeka
Agriṣa.

—Miōñu upakaja, “Oka yire imabeyua”, ārīwa'ri mibo-
jabe,— kērīka.

I'supaka kēpakā'ā ā'mitiritirā, Pablote kipitaka
mi'mataeka jiyipupaka ĩpire ōrīwa'ri. Supabatirā ikupaka
kijaika mae:

²⁻³ —Nīṣamaki Agriṣa, mia'mitiyaokaro'si jījimakapi
yijairā baayu. Yija judiotatarāte baarijayua jia miōñu.
Pupajoatirā yija jaikaoka jia miōñu. Supa imarī judío-
tatarāte, “Oka kire ima”, āñuakaka mae sayibojaerā
baayu. Jia jajumarīaja ritaja yibojaika mia'mitipe,—
Pablote kire ārīka.

⁴ —Yitā'omaja judiotatarā ritaja nīmaeka mirāka ōñurā
nime. Yiwejeareka me'rī nīmaeka supabatirā Jerusalénrā
nīmatapaeka mirākaoka jia noñu. “Me'rārīrāja
mañekiarāte baaroyika upakaja kiyi'rika”, yireka nañu
rupu. ⁵ Yitatarā fariseokaka pupajoairā, ĩ'rā imarā
tērīrikaja Moisés imaekakite jā'meroyikakaka yi'yurā.
Me'rī nīmaeka ṣotorāja fariseokaka napupajoaika
yipupajoaroyika. “I'supaka kimaroyika”, narījika,
rita sime. ⁶ “Reyairāte ate ōñia yijariṣe'rirūjerāñu”,
ārīwa'ri Tuṣarāte bojaṣūaeka yija ñekiarāte.
Mia, i'supaka yipupajoamaka, “Oka kire ima”,
ārīwa'ri ō'ōrā yire ne'era'ayu. ⁷ “Tuṣarāte ārīka
upakaja kibaarāñu”, ārīwa'ri nata'ayu judiorāka
ī'pōū'puarāe'earirakatata imarā. Supa imarī ĩmi, nīamioka
Tuṣarāte jiyipupayeebaraka nime. Nuṣakaja i'siakaka

yipupajoako'omakaja “Oka kire ima”, yireka nañu.
⁸ “Reyairäte õña Tuparäte jaripe'rirũjerãñu”, ãñurã imariþotojo ¿dako baaerã “Jesúre õña jaripe'riberika”, mija ãñu je'e, judíotatarã õ'õrã imarã?— Pablote ãrĩka.

“Jesúre yi'yuräte ba'iaja yibaaraþe ruþu”, Pablote ãrĩka

⁹ Aþea ikupaka Pablote jaika:

—“Jesús Nazaretkakire ã'mitiripëairäte ba'iaja yibaaparũ”, ñarĩroyirape ruþu mamarĩ. ¹⁰ I'supaka yipupajoarapaka upakaja yibaaraþe Jerusalénrã. Kurarãka ipamarãre jã'memaka, Jesúre ã'mitiripëairäte wëkomaka imariwi'iarã yitarũjeroyirape. Jesúre yi'yuräte najããmaka, “I'supaka mabaapajĩñu”, ñarĩpupajoarape yiro'si. ¹¹ Īrãkurimarĩa Jesúre ã'mitiripëairäte ba'iaja yibaaraþe, “Jesúre yi'ribeyurã yija ime”, narĩrũ ãrĩwa'ri. Ritaja judíorãkare rërĩriwi'irã nare e'ekãkatirã i'supaka ba'iaja nare yibaaroyirape. Supabatarĩ, jimarĩa nare boebariwa'ri aþewejearã ya'raþe ba'iaja nare baaokaro'si.

“Ikuþaka Jesúre yiyi'riũ'muraþe”, Pablote nare ãrĩka
 (Hch 9.1-19; 22.6-16)

¹² Kurarãka ipamarãre jã'meika yi'riwa'ri i'supaka baarĩ Damascowejearã ya'raþe. ¹³ Ñipamaki Agripa, ma'api ya'ririjarapaka þoto, aiyate tẽrĩwa'ribaji jãjia yaaboaika ñiarape ĩmiñe'metãji seyawa'rapaka þoto. I'supaka yaaboarapaka ããtika yire jããta'arapaka supabatarĩ yika a'raparãteoka. ¹⁴ Supa imarĩ yija imarakamarãja yija ña'rãþe ka'iarã. Supabatarĩ hebreo okapi ikupaka yire sa-jaimaka ña'mitirape: “Saulo, Saulo, ¿dako baaerã ba'iaja yire mibaarijayu?”, ãrĩwa'ri sajaikorape ĩmipi. “I'supaka mibaakoþeika miþo'iaja ba'iaja mibaayu. Pota miteru-jĩkareka, mire sayi'arãñu. I'supaka baariupaka mibaayu”, ãrĩwa'ri yire sajaikorape. ¹⁵ I'supaka sa-jaimaka, “¿Maki mime je'e Ñipamaki?”, ñarãþe. I'supaka ñapakã'ã ikupaka

Maiṗamakire yire ārāṗe: “Yi'iji oka ñime, Jesús ba'iaja mibaaiki. ¹⁶ Mimi'mirĩkabe. ‘Yiyāṗaika ṡṡakaja kibaarū’, āriwa'ri, miṗō'irā yiṗemakotowiyu. Suṗa imarĩ yimajaroka ṗo'imajare miboṗaṗibarāñu. Maekaka miaika, suṗabatirā ñamajĩ mire yibearũkiaoka ṗo'imajare miboṗaṗibarāñu. ¹⁷ Judĩotatarā, suṗabatirā judĩotatamarĩrā imarāte mire jāārika ri'karāka ṗoto mika ñimarāñu. ‘Ritaja ṗo'imajare yimajaroka Ṕablote bojarū’, āriwa'ri naṗō'irā mire yiṗūatayu. ¹⁸ Naṗō'irā mire yiṗūatayu, aṗeupaka naṗuṗajoaokaro'si. Suṗa imarĩ ṗakirimajaroka yi'ribekaja, rita imakaka norĩwārūrāñu. Suṗabatirā Satanāre ĩ'rāṗē'rōtorāja baatirā, Tuṗarāte yaṗaika ṡṡakaja nabaarāñu. I'suṗaka Tuṗarāte na'mitiriṗēarāka ba'iaja nabaakoṗeika kiyē'kariarāñu. Suṗa imarĩ kirirā nimajĩṗarāñu”, āriwa'ri yire sajaikorāṗe, — Ṕablote ārika Agriṗate.

“*Jesúre jā'meraṗaka* simaupakaja yi'iraṗe”, Ṕablote ārika

¹⁹ —Ñiṗamaki Agriṗa, i'suṗaka ĩmiṗi kijaimaka ā'mitiriwa'ri, kērāṗaka ṡṡakaja Jesúre yi'iraṗe. ²⁰ Kērāṗaka ṡṡakaja Damascokarāre Jesúrika bojariroka yibojaũ'murāṗe. I'sia be'erō'ō Jerusalénkarā Judea ka'iakarāre nimaupatiji, suṗabatirā judĩotatamarĩrāteoka kimajaroka yibojatāṗarāṗe. “Ba'iaja mija baaika ja'atatirā, Tuṗarāte yaṗaika ṡṡakaja mija ṗuṗajoabe. Suṗabatirā jia baabaraka mija imabe, ‘Tuṗarāte yi'yurā nime’, aṗerāte āriwārũokaro'si”, nare ñarāṗe. ²¹ I'suṗaka yibojamaka ā'mitiriwa'ri, Tuṗarāte jiyiṗuṗaka ōriwi'iarā judĩotatarāte yire ñi'arāṗe. Suṗabatirā yire najāāriyaṗarāṗe. ²² I'suṗaka nabaariyaṗako'omakaja, Tuṗarāte yire jeyobaarāṗe. Maekakaoka Tuṗarāte yire jeyobaayu ruṗu. Suṗa imarĩ ō'ōrā ṗo'imaja imatiyarimajare, suṗabatirā waṗuju imabayurāteoka

Tuṗarārika yibojayu. “I'suṗaka simarāñu”, Moisés imaekakite bojatika uṗakaja, suṗabatirā Tuṗarāro'si bojañjirimajare bojatika uṗakaja i'siakaka mijare yibojayu. ²³ Moisés suṗabatirā Tuṗarāro'si bojañjirimajaoka ikuṗaka narīka: “Tuṗarāte ṗūatarāñuka ba'iaja jūtirā, reyarūkika. Iki imarāki reyakoṗeripotojo mamarñji ōñia jariṗe'rirāki. Ate ōñia jariṗe'ritirā Judíotatarā, judíotatararāteoka kitāārūkia nare kiōrīrūjerāñu”, ārīwa'ri no'oeka. Nabojaeka uṗakaja simarape,— Pablote nare ārīka.

Cristore kiā'mitiripē aokaro'si Agripate jaiē-jeriyapeakaki Pablo

²⁴ I'suṗaka “Oka yire imabeyua”, ārīwa'ri Pablote jaiyukā'āja jājirokapi Festore jaita'taeka,

—jWaṗuju jaiwejabiyuka mime Pablo! Tērītaka ṗapeṗa miwārūeka simamaka rukubaka miṗuṗajoayu,— Festore kire ārīka.

²⁵ I'suṗaka kēṗakā'ā ā'mitiriwa'ri, ikuṗaka Pablote yi'rika:

—Jēno'o ñiṗamaki Festo, waṗuju jaiwejibiribeyuka yi'i. Jia ṗuṗajoatirā yijaiyu, suṗabatirā ritaitaka oyiaja sime.

²⁶ Maiṗamaki Agriṗa, yijaikakaka jia ōrīṗūaiki. Suṗa imarī kikirimarāja i'siakaka kiwājītāji yijaiyu. Wāārō'ōrāja Jesúre wārōeka, i'suṗakajaoka ṗo'imajare kijeyobaaeka. Suṗa imarī Jesús majaroka nimaṗatiji ṗo'imajare ā'mitiripataika uṗakaja, ikioka sā'mitiripatarapaki ñarīṗuṗajoayu,— Festore kērīka.

²⁷ —Ñiṗamaki Agriṗa, Tuṗarāro'si bojañjirimajare bojaeka ¿yaje mia'mitiripēayu? “Sā'mitiripēaiki kime”, mireka ñarīṗuṗajoayu,— Pablote kire ārīka.

²⁸ —¿I'suṗaka yire mijaikajīkapi “Jesúre kiā'mitiripēarāñu”, yireka merīṗuṗajoayu bai?— Agripate ārīka.

²⁹ I'supaka kēpakā'ā ā'mitiriwa'ri, ikupaka Pablote kire ārika:

—Rīkimaka majaroka yijaijika, kūpajī yijaijikaoka, miro'si Tuṣarāte yijēneyu. Supabatirā ō'ō yijaika ā'mitiyurā ritajaro'si Tuṣarāte yijēneyu, Jesúre ña'mitiripēaika upaka mija ā'mitiripēaokaro'si. I'supaka simako'omakaja yupaka perumijiaṗi ṗi'pekara mija imarika yiyapabeyu,— Pablote nare ārika.

³⁰⁻³¹ I'supaka kērika be'erō'ō Agriṗa, Festo, Berenice torā nimaeka upatiji aṗerō'ōrā na'rika, ikupaka natiyiaja jaiokaro'si:

—Dakoa oka imabeyua kiro'si. Supa imarī “Kireyaparu”, maki kireka āriberijiki. I'supakajaoka wēkomaka imariwi'iarāoka kimaberijīnu,— narika.

³² Supa imarī Agriṗate ikupaka ārika Festore:

—“Īṗi César ṗō'irā oka jierika yiyapayu”, kēriberirikareka, maekaka kire maja'atajīnu imakoṗeyu, — kire kērika.

27

Romawejearā Pablote napūataeka

¹ Torājirā mae, “Pablote, supabatirā kika wēkomaka baariwi'iarā imarāteoka Italiaka'iarā mapūatajīnu”, ĩṗarimarāre ārika ṗoto surara ĩṗamaki Julio wāmeikite Italiaka'iarā yijare ne'ewa'rirūjerape.* Īṗi César surara wāmeitatarā ĩṗamaki kimarape. ² Supa imarī Adramitio wāmeika wejeṗi i'taeka waṗururā jāitirā yija a'riū'murape ate. Asia ka'iareka ima wejea ṗapitaka turitaparī a'yua simarape i'sia waṗuru. Īrika Aristarco wāmeikite yijaka a'rape. Macedonia ka'iarā Tesalónica wejeakaki kimarape iki. ³ Cesareṗi yija a'rape. Aṗerīmi

* ^{27:1} El uso de “nosotros” (yijare) indica que el autor Lucas estaba presente con Pablo hasta versículo 28.16.

Sidónwejearã yija eyarape. Torã eyatirã jia Pablote ñawãrũwa'ri jia Juliore kire baarape. I'sia wejeareka imarã kijeyomarãre Pablote ñarika yapamaka jãjibaaberapaki Julio, “Kire jariwa'yua, ba'irĩjia kire nijirãñu je'e”, ãrĩwa'ri. ⁴ Sidónpi yija o'rapaka ðoto jãjia wĩrõa yijare baerapaka. Wãjia a'riwãrũberiwari Chipre wãmeika jũmurika jãjitaka wĩrõa baerberapaka pẽ'rõtoþi yija o'rape. ⁵ Ciliciaka'ia, Panfiliaka'ia, wãjitãji yija o'rape. Toþi o'ritirã Liciaka'iarã Mira wãmeika wejearã yija eyarape.

⁶ Torã eyatirã surara ñpamaki Julio Italiaka'iarã a'yua ñ'rãkũmu wapuru kiatõporape. Alejandrĩakaka simarape i'sia wapuru. Sarã yija jãirape saþi a'yaokaro'si. ⁷ Jãjia wĩrõa baemaka, ñ'rãrĩmimarĩa a'ritirã, ka'wisi be'erõ'õ Cnido wãmeika wejea ko'apito yija eyarape. Wãjitãji sayija o'ritaparape. Yija a'rapaka wãjitãji jãjia wĩrõa baemaka, wãjia yija a'riwãrũberape. Wejerĩrika pẽ'rõtorã tẽrĩwa'ritirã Salmona wãmeika wejearã yija o'rape. Supabaturã Creta wãmeika jũmurika, wĩrõa rãrĩta'airõ'õþi yija a'ririjarape. ⁸ Toþi rãkuwa'ritirã, ka'wisi be'erõ'õ Lasea wãmeika wejewa'tarã, Buenos Puertos nawãmeyeyirõ'õrã yija eyarape.

⁹ Ñ'rãrĩmimarĩa sajaritirape yija a'riũ'murapaka be'erõ'õ. Pu'ea koyiaja sajariwa'rapaka simamaka werika simarape riapakiaka mae. Supa imarĩ ikupaka Pablote nare okajããrape:

¹⁰ —Yijeyomarã yipupajoaikareka õ'õþi mo'yua, werika simarãñu maro'si. Wapuru ña'mirãka, supabaturã waru-akaoka ña'mipatarãka je'e. Maririrãñu je'e aþeyari, —Pablote nare ãrãpe.

¹¹ I'supaka kẽrĩko'omakaja surara ñpamakire kire ã'mitiripẽaberape. Wapuru ñpamaki, supabaturã wapuru temarĩkarimajire takaja kiã'mitiripẽarape.

¹² “Pu'ea simarãka þoto marakajepããbesarãnu ò'òrã”, ãrĩþupajoawa'ri, i'sia þapitakarã pu'ea nare o'ririka aþerãte yapaberape, yijaka a'raparã. Supa imarĩ “Fenicewejearã Cretajũmurikarã ma'riye'e. Torã pu'ea mareka o'rirũ”, narãþe. Ka'arirò'ò þañaka simamaka waþuru þããrũkirò'òrã jãjia wĩrõa baerberijika simarape.

Werika wejea nare baaeka

¹³ Wejerĩrikapi jãjimarĩa wĩrõa baemaka ãawa'ri, “Fenicerã maeyarãnu je'e”, narĩþupajoarape. I'supaka þupajoatirã Creta jũmurika rijepẽ'rõtoþi yija rãkuũ'murape ate. ¹⁴ I'sia be'erò'ò no'ojĩrãmarĩaja jãjitaka ma'karoka þẽ'rõtoþi waþururã wĩrõa eiũ'murapaka. Jãjia wĩrõa Nordeste wãmeika simarape. ¹⁵ Jãjia wĩrõa waþuru baemaka wãjitãji yija a'riwãrũberape. Supa simamaka wĩrõa e'ewa'rapaka upakaja yija a'rape mae. ¹⁶ Kũþajika jũmurika Cauda wãmeika rãrĩta'aiþẽ'rõtoþi jãjitaka baetiyabeyurò'ò yija o'rape. Supa imarĩ ka'wisi be'erò'ò kũmumakarãka naji'abaawa'rapaka ne'erape. Waþurureka sayieþããtirã sanapi'þerape. ¹⁷ Sanamaajããrapaka be'erò'ò þãukãrõapi waþuru napi'þerape jiyia sañi'aokaro'si, wĩrõa baemaka saña'mia'si ãrĩwa'ri. I'sia be'erò'ò, “Sirte wãmeika þõ'sirò'òrã wĩrõa baepũatarãkareka þuri saweripañarañu”, ãrĩþupajoawa'ri, wĩrõa sarã eirũkia sayapãia naruerape mae, waþuru jãjia turikoreka. Supa imarĩ wĩrõa baepũatarapaka upakaja yija a'rape mae. ¹⁸ Supa imarĩ aþerĩmi wĩrõa jãjia baetëatamaka, waþurureka imarapaka waruaka riapakiakarã nabareũ'murape wiibaapañaka sajayaokaro'si. ¹⁹ Aþerĩmi ate waþurureka imarapaka þãukãrõa, sayapãia, waþuru tuarũkia ba'irĩjia riapakiakarã nabarerape. ²⁰ Ĩ'rãrĩmimarĩa jimarĩ okoa ùmakaka imamaka, tã'þia,

aiyakaoka ðiberapaka. Supabatiřã yijare jãjia wĩrõa eimaka, “Õña imaberijika maime”, yija ãriřupajoarape.

²¹ Ī'rãřimimarĩa ba'abekaja yija imarape. Supa imarĩ i'supaka simamaka ĩawa'ri mi'miriķatirã ikupaka Pablote jairape:

—Creta pãpitakarã yijairapaka mija yi'ririkareka, ikupaka ba'iaja majũaberijããrape. Supabatiřã wapuru bitamarĩberijããrapaka, waruakaoka ririberijããrapaka.

²² Maekaka pũri mija wayupĩ'ria'si. Ika wapuru ririko'omakaja, ĩrĩkaoka makaki riribesarãñuki.

²³ Ikupaka sime: Ēipamaki Tuparã, kiyapaika upakaja yiyi'ririjayuka, ñami yipõ'irã ángelte kiřũatako'o.

²⁴ Yipõ'irã eyatirã, ikupaka yire kibojako'o: “Pablo, mikĩkia'si. Romawejearã eyatirã ĩpi César wãjitãji, ‘Oka yire imabeyua’, kire merĩrãñu. Supabatiřã Tuparãte mijẽñemaka mire kiã'mitirape. Supa imarĩ mika wapurupi a'yurã nimaupatiji tãřĩpatarãñurã”, ángelte yire ãřiko'o.

²⁵ Supa imarĩ okajãjia mija imabe yijeyomarã. Tuparãte yi'riwa'ri “Ángelte bojaika upakaja simarãñu”, ñariřupajoayu. ²⁶ I'supaka simako'omakaja, jũmurikarã wapuru eirãka poto torã matuirãñu, — Pablote yijare ãrãpe.

²⁷ Ī'pakuri jẽřitarika seyawa'rape Adriático wãmeika riapakiakareka sayapairõ'õrãja wĩrõa yijare baepũatarapaka ruřu. I'siñami ñe'metãjirõ'õjĩrã, “Ka'iarã maeyaerã baayu”, wapuru tuarimajare ãrãpe.

²⁸ Supabatiřã ñutakãrõapi ãta kãrõbaatirã “¿No'ojĩrã ĩki sime?”, ãřĩwa'ri najẽrãbaarape. Treinta y seis metros rõ'õjĩrã ĩki simarape. Ñoapañakarã ate najẽrãbaamaka veintisiete metros rõ'õjĩrã ĩki simarape. ²⁹ Átarã eiwa'ri yija ñamia'si ãřĩwa'ri, botarakao wakaika pota pakiaka† ñutakãrõa ñoakapi kãrõbaatirã wapuru itořepẽ'rõtopi

† 27:29 Ancla

sanaña'metarape. Waɸuru meñamaka sabaiɸarũ ãrĩwa'ri i'supaka nabaarape. I'supaka baatirã ñojimarĩji sawãrĩrika yaɸawa'ri Tuparãte najẽnerape. ³⁰ I'supaka simeje waɸuru tuarimajare ru'ririka ɸuɸajoarape. Supa imarĩ waɸuru ɸũ'earã, wakaika ɸota ɸakiaka ña'metaerã nabaayu ãnu upakaja kũmumakarãka nayieña'tarape. ³¹ I'supaka nabaamaka ãawãrũwa'ri, surrararãka supabatirã niɸamakireoka ikupaka Pablote bojarape:

—Waɸuru tuarimajare rurirãkareka, mija tãrĩwãrũbesarãñu,— surrararãkare kẽrĩka.

³² I'supaka kẽɸakãã ã'mitiriwa'ri, kũmumakarãka ɸi'ɸekoɸeka nayiita'ruirape, “Sõnu upakaja sameñaɸarũ”, ãrĩwa'ri.

³³ Bikitojo ñamiji neiɸuɸurõ'õ ikupaka Pablote yijare ãrãpe:

—Mija ba'abe ɸañakama kũɸajĩ. Ī'ɸakuri jẽrĩtarika sajaritiyu, wayuɸi'ɸaraka, ba'abekaja mija ima. ³⁴ Mae mija ba'abe ɸañakama kũɸajĩ. “Jia rikitubaritirã, mija tãrĩrãñu”, ãrĩwa'ri mijare yiba'arũjeyu. Mija wayuɸi'ria'si. Ī'rĩkaoka mijakarã reyabesarãñurã, — Pablote yijare ãrãpe.

³⁵ Supabatirã ɸan e'etirã, “Jia mibaayu”, Tuparãte kẽrãpe yija ãrapaka wãjitãji. Supabatirã kũɸajĩ ña'kata'arĩ e'etirã kiba'arape. ³⁶ I'supaka kibaamaka ãawa'ri, okajãjia yija jarape. Supa imarĩ yija imarakamakiji sayija ba'arape. ³⁷ Doscientos setenta y seis rakamaki ɸo'imaja yija imarape i'sia waɸuruɸi a'raparã. ³⁸ Yija ba'ariyaɸaraparõ'õjirã yija ba'arape. Ba'aweatirã trigo nabarerape, waɸuru wiibaka jayaokaro'si.

Waɸuru ña'mika

³⁹ Sawãrãɸaka ɸoto waɸuru tuarimajare jũmurika ãarikopẽriɸotojo “I'supaka wãmeika sime i'sia jũmurika”,

narīwārūberaḗe. I'suḗaka simako'omakaja jūmuri ritakarā ḗō'sia ōimaka ĩatirā, “Torā maḗāāye'e”, narīḗuḗa-joaraḗe. ⁴⁰ Suḗa imarī wakaika ḗota ḗakiaka waḗuru űi'aokaro'si mamarī naña'metaeka nayiitatarāḗe. Suḗa imarī ĩkirā okowatoḗekarāja satuika. Suḗabatirā waḗuru temarīkarūkia sarī'mekoreka naḗi'ḗekoḗeka nakutepaterāḗe ate sanatemarīkaokaro'si. Suḗabatirā wīrōa eirūkia sayāḗāia saruḗurō'ōḗi imaekato namiatarāḗe. Suḗa imarī ḗō'siḗē'rōtorā waḗuru waawa'rapaka mae. ⁴¹ Torā sawaawa'rapaka ḗoto koḗakaja waḗuru riarijerā eyaerā baaraḗaka ḗoto ḗō'siarā waḗuru eitiraḗe. Suḗa imarī koḗakaja saḗū'erō'ōḗi ḗō'siarā sayairaḗe. Marākā'ā baatirā mo'riberijīka simekā'āja waḗuru i'toḗeḗē'rōtopi jājia saḗa'kumaka sawa'riū'muraḗe.

⁴² I'suḗaka sabaamaka ĩawa'ri, wēkomarāre najāāerā baaraḗe surararāka. “Nare majāāḗajīñu, nabariru'ria'si āriwa'ri”, narību'araḗe. ⁴³ I'suḗaka narīko'omakaja surara ĩḗamaki ḗuri ḗablote ōñia imarika yaḗaraḗaki. Suḗa imarī kisurararākare nare kijāārūjeberāḗe.

—Mija bariwārūirā wārūaja bariwa'ritirā riarijerā mija a'ḗe mae,— kērāḗe waḗurureka imaraḗaraḗe mamarī.

⁴⁴ Suḗabatirā aḗerā bariwārūbeyurāte,

—Waḗuru ḗāimirākapi mija a'ḗe,— kērāḗe. Suḗa imarī ĩ'rīkaoka riririmarāja ka'iarā yija eyaḗatarāḗe.

28

Malta wāmeika jūmurikarā ḗablote turitaḗaeka

¹ Riarijerā eyatirā, “Malta wāmeika sime ika jūmurika”, yija āriwārūraḗe mae. ² I'sia ka'iakarā jia yijare baaraḗarā. Okoa jarāḗaka imarī, jijia simamaka ḗeka naḗē'araḗe. I'suḗaka baatirā, “Mija ḗekajūḗe”, yijare narāḗe. ³ Suḗa imarī ḗeka ḗōḗoa ḗablote rēaraḗe. I'sia ḗeka kisīaraḗaka

ɸoto ɸeka jũ'rēika ru'riwa'ri saɸi añaka ɸoraɸaka. Kipitakarā sakā'rījī'iarape. ⁴ Añaka kire kukumaka ĩatirā, i'sia ka'iareka imaraɸarā ikupaɸa natiyiaja najaibu'arape:

—Po'imajare jāārimaji kimarijiyu ĩ'ĩ. Supa imarĩ ri-aɸakiakarā kiriribepakā'ā jiyiɸupaɸa moñuko* jia ɸupa-joawa'ri ba'iaja kibaaika waɸa kire koriatarũjeyu mae,—narāɸe.

⁵ I'supaɸa nariko'omakaja Pablo ɸuri ɸekaō'toarā añaka teratarapaɸi. Dakoaoka kire baaberapaɸa. ⁶ Ritaja torā imaraɸarā ɸuri “Kire saɸiɸirāñu je'e, supabatiṛā ñojimarĩji kipuɸaririña'rĩrāñu je'e”, narikoɸerape. I'sia be'erō'ō ñoaka ta'akoɸetirā kijĩribepakā'ā ĩawa'ri, aɸe upaka naɸupaɸoaraɸe ate: “Majiyiɸupaɸeeriyaɸuka ɸo'imaja ɸo'iaɸi ña'rījāitirā ketayu mae”, narāɸe.

⁷ Peka ō'towā'tarā simaraɸe ĩ'rākō'rĩmato ka'ia jũ-murikarā imarā ĩɸamakirika. Publio wāmeiki kimaraɸe iki. Kiwi'iarā yijare e'etoritirā maekarakarĩmi torā yija imaraɸaka ɸoto jimarĩ jia yijare kibaaraɸe. ⁸ Torā yija imaraɸaka ɸoto Publio ɸaki, yoyaka, joɸirika ɸitiyika kijĩribayuraɸe. Kipō'irā ĩarĩ Pablote a'raɸe. Kipō'irā eyatirā Tuɸaraṛte kijēnerape. Supabatiṛā kipitaka wāmarĩa imaraɸaki ɸemarā kija'aɸearapaɸa ɸoto kijājiraɸe. ⁹ I'supaɸa kibaamaka ā'mitiriwa'ri, i'sia jũmurikareka aɸerā wāmarĩa imaraɸaraṛte kipō'irā etaraɸe. Supa imarĩ wāmarĩa nima o'raɸaka nareoka. ¹⁰ Yijare ā'mitiriɸēairā imarĩ, jia yijare nabaaraɸe. Yija a'rirā baaraɸaka ruɸu ritaja yija ba'awa'rirũkia yijare nijiraɸe dakoa jariwa'ririmarĩaja.

Romawejearā Pablote eyaeka

¹¹ Maekarakamaki aiyaka i'sia jũmurikarā yija imaraɸaka be'erō'ō a'yaokaro'si waɸururā yija jāiraɸe

* 28:4 La diosa de justicia

ate. Pu'ea o'yaokaro'si torã tuika simarape i'sia wapururu. Alejandría wãmeirõ'õpi i'taeka simarape. Sapũ'erõ'õpi, jêrãka najiyipupayeeika Cástor, supabatirã Pólux rupuko'a upaka baaeka simarape. ¹² I'sia wapurupi a'ritirã Siracusa wãmeika wejea papitakarã yija eyarape. Maekarakarãmi torã yija imarape. ¹³ Topi Regiowejearã yija eyarape. Wejerĩrĩkapi wĩrõa baerapaka jia yijare jeyobaarapaka. Supa imarĩ aperiĩmiji Pozzuolirã eyatirã torã yija marape. ¹⁴ I'sia wejeareka aperiã Jesúre yi'yurãte yija ãatõporape. “Yija põ'irã ã'rãkuri jêrĩtarika mija tuiibe”, yijare narape. I'sia be'erõ'õ ma'api yija a'riũ'murape Romawejearã. ¹⁵ Romareka Jesúre yi'yurã yija a'rapaka õrĩweitirã nimarape. Yoe naro'si simako'omakaja ma'arã yijare torirĩ netarape. ã'rãrimarã, Foro de Apio wãmeika wejearã yijare toraparã. Supabatirã aperiã Tres Tabernas wãmeika wejearã yijare toraparã. Torã nare ãatõpotirã, “Jia mibaayu”, Tuparãte kêrãpe Pablo. Supa imarĩ jia jĩjimakapi okajãjia kimarape. ¹⁶ Romarã yija eyarapaka be'erõ'õ wêkomaka imariwi'iarã Pablote nataberape. Kiyapaika upakaja kiro'siji wi'iarã kire nimarũjerape. Torã ã'rãrimi upakaja ã'rĩka surara kire tueroyirape.

Romarã Pablote imaeka

¹⁷ Keyaeka be'erõ'õ maekarakarĩmireka judiõtatarã imatiyarimajare Pablote akarũjeka. Narẽrĩpataeka poto ikupaka nare kibojaeka:

—Yijeyomarã, dikaoka ba'iaja judiõtatarãte baaberapaki yi'i. Mañekiarãte baaroyikakakaoka ba'iaja jaiberapaki yi'i. I'supaka yibaaberiko'omakaja matatarã Jerusalénrã yire nañi'arape. I'sia be'erõ'õ surara ãpamakite Cesarearã yire pũatarape, “Oka kire ima, oka kire imabeyua”, ãrĩwa'ri Romakarãre yire jêrĩaokaro'si.

¹⁸ Yire jêriatirã yire ja'atarika nayapakõperape, “Dika

oka mire imabeyua. Suḗa imarĩ mire jāãriatarika imabeyuaoka”, āriwa'ri. ¹⁹ I'suḗaka simako'omakaja matatarā yire ja'atarika yaḗaberapaḗā. Suḗa imarĩ “Ñiḗamaki Romakaki, ‘Oka miro'si ima, oka mire imabeyua’, yire kēririka yiyapaḗayu”, ñarāḗe. Roma iḗamaki wājitāji matatarāte yokabaaokaro'simarīa i'suḗaka ñarāḗe. ²⁰ Suḗa imarĩ i'sia mijaka jaiokaro'si, mijare yakarūjepūako'o. Judiotatarāte ta'aroyiki Jesucristo kime. Kire ā'mitiripēaiki ñimamaka, ḗerumijiapi pi'ḗekaki ñime,— Pablote ārika.

²¹ I'suḗaka kēpakā'ā ikupaka kire narīka:

—Oka mire imakaka paḗera Judeaka'iakarāre pūataika e'etoribeyurā yija. Matā'omaja toḗi i'tarapaḗāoka dakoa mireka ba'iaja jaietaberapaḗā. ²² “Jiamarīa sime ḗo'imajare Jesúre ā'mitiripēarika”, āririkakaka oyiaja yija ā'mitiyu. Suḗa imarĩ ika mamaka puḗajoarikakaka, mi'i puri, ¿marākā'ā samipupaḗoayu? I'siakaka yija ā'mitiririyapaḗayu,— kire narīka.

²³ Suḗa imarĩ “I'sirīmi marēriye'e je'e”, narīka. I'suḗaka āriweatirā naḗibika. Najē'rāḗāēekarīmi seyaeka ḗoto rikimarāja ḗo'imajaka jeyoariwa'ritirā neyaeka Pablote imaekarō'ōrā. Narēpakā'ā iatirā, “Ikupaka Jesúre yi'yurāte jā'mebaraka Tuḗarāte nare imaruḗutarāñu”, āriwa'ri Pablote bojaeka. Bikitojo ñamiji kibojaū'mueka, rā'itakarā kibojatiyika. Moisés imaroyikakite o'oekakaka suḗabatarā Tuḗarāro'si bojañjirimajare o'oekakakaoka kibojaeka “Jesúre na'mitiripēarū”, āriwa'ri. ²⁴ Ī'rārimarā Pablote jaika jia ā'mitirikarā. Aḗerā puri sā'mitiripēaberikarā. ²⁵ Suḗa imarĩ ĩ'rika upakaja puḗajoaberiwa'ri nokabojiū'mueka. Naḗibirā baaeka ruḗu “Ī'rārimarā yire ā'mitiririyapaḗeyurā”, āriḗupaḗoawa'ri, ikupaka Pablote nare bojaeka:

—Isaíapi āriwa'ri ikupaka wājia Espiritu Santore bojaeka mañekiarāte:

²⁶ “Ikupaka judíotatarāte yiro'si mija bojape: Ī'rākurimarīa yibojaika ā'mitirikoperipotojo, samija ōrīpūawārūbesarāñu. Yibaaroyika ĩakoperipotojo, “I'supaka Tuparāte baayu”, mija ārīwārūbesarāñu.”

²⁷ Ikupakaoka Tuparāte ārika Isaíare: “Yirika yi'ririyaḡabeyurā imarī, sōrīpūawārūbeyurā nime. Supa imarī na'mukoḡea natāteyu. Supabatirā napīpiyu, dakoa ĩakoreka. Yirika nayi'riyaḡarikareka, nare ñañua, nare yibojaikaoka norīpūajāēka. I'supaka imawa'ri, ba'iaja nabaaika naja'atarikareka, nare yitāājāēka”, Tuparāte ārika Isaíare.

²⁸⁻²⁹ Maekakaoka mija judíotatarā Tuparārika bojariroka ā'mitiriyaḡabeyurā ruḡu. Supa imarī Tuparāte ḡo'imajare tāārimajaroka, judíotatamarīā imarāte bojarika simarāñu. Ī'rā ḡuri sā'mitiritirā jījimaka sayi'rirāñurā,— Pablote nare ārika.

I'supaka kēḡakā'ā ā'mitiriwa'ri, natiyiaja okatoto-baraka judíotatarāte a'rika.

³⁰ Ī'ḡakuri wejejē'rāka jia Pablote torā imaeka. Wi'iareka kima waḡa waḡaijibaraka kimaeka. Torā kire ĩarī etaroyikarā rakamakiteje jia ke'etoriroyika.

³¹ Kīkirimarīaja, “Ikupaka Jesúre yi'yurāte jā'mebaraka Tuparāte nare imaruḡutarāñu mae”, āriwa'ri nare kibojaroyika. Supabatirā maiḡamaki Jesucristorika kiwārōroyika. I'supaka bojabaraka Pablote imaeka ḡoto makioka “Jesús majaroka miwārōa'si”, kire ārīberika.

I'tojīrāja sime ruḡu.

Tuparã Majaroka NT Portions in Tanimuca-Retuarã

copyright © 2013 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Language: Tanimuca-Retuarã

Translation by: Wycliffe Bible Translators, Inc.

Copyright Information

© 2013, Wycliffe Bible Translators, Inc. All rights reserved.

This translation text is made available to you under the terms of the Creative Commons License: Attribution-Noncommercial-No Derivative Works. (<http://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/3.0/>) In addition, you have permission to port the text to different file formats, as long as you do not change any of the text or punctuation of the Bible.

You may share, copy, distribute, transmit, and extract portions or quotations from this work, provided that you include the above copyright information:

You must give Attribution to the work.

You do not sell this work for a profit.

You do not make any derivative works that change any of the actual words or punctuation of the Scriptures.

Permissions beyond the scope of this license may be available if you contact us with your request.

The Portion only

in Tanimuca-Retuarã

© 2013, Wycliffe Bible Translators, Inc. All rights reserved.

This translation is made available to you under the terms of the Creative Commons Attribution-Noncommercial-No Derivatives license 4.0.

You may share and redistribute this Bible translation or extracts from it in any format, provided that:

You include the above copyright and source information.

You do not sell this work for a profit.

You do not change any of the words or punctuation of the Scriptures.

Pictures included with Scriptures and other documents on this site are licensed just for use with those Scriptures and documents. For other uses, please contact the respective copyright owners.

2014-08-06
